

Szanowni Państwo –
Dyrektorzy szkół i placówek oświatowych,
Nauczyciele i Sprzymierzeńcy oświaty

Za nami kilka miesięcy funkcjonowania reformowanej szkoły. Nowa struktura, nowe podstawy programowe, znowelizowane statuty, wiele nowych aktów prawnych. A w tej dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości uczniowie i nauczyciele – właściwie tacy sami jak rok czy dwa lata temu. Oczywiście każda zmiana budzi obawy, niepokój, pytania. W procesie przeobrażeń uczniom towarzyszą nauczyciele. Kto natomiast w zmianach ma wspierać nauczycieli? Pierwszą osobą, którą wskażemy, jest dyrektor szkoły, który na pewno jak najlepiej wypełnia to zadanie. Jednak nie może zostać sam z wszystkimi nowymi wyzwaniami. I tu nasuwa się kolejna odpowiedź – doradca metodyczny. Z punktu widzenia organizacji procesu dydaktycznego, jak i wsparcia merytorycznego to bardzo ważna osoba dla każdego nauczyciela, zarówno tego „na starcie”, jak i doświadczonego, poszukującego nowych, ciekawych pomysłów i rozwiązań.

Jednakże nie od dziś wiadomo, że dostęp nauczycieli do doradztwa metodycznego jest nierównomierny ze względu na wiele czynników – liczbę nauczycieli przypadających na jednego doradcę, braki doradców w niektórych specjalnościach, funkcjonowanie doradztwa tylko w dużych jednostkach samorządu terytorialnego, brak możliwości zapewnienia doradców przez małe samorządy... Według danych MEN na terenie całego kraju zadania doradców wykonuje około 800 nauczycieli. Wnioski nasuwają się więc same – doradców metodycznych jest za mało. W tej statystyce nasze województwo wypada całkiem dobrze, ponieważ nauczyciele mogą współpracować z prawie 100 doradcami. W celu zapewnienia efektywnej realizacji doradztwa metodycznego Ministerstwo Edukacji Narodowej podjęło działania polegające na zmianie koordynacji tych zadań poprzez przeniesienie ich z poziomu lokalnego na poziom wojewódzki. Jedną z propozycji jest powierzanie zadań doradcy przez kuratora oświaty w porozumieniu z dyrektorem publicznej placówki doskonalenia. Szczegóły nowych, bardziej korzystnych dla nauczycieli rozwiązań są jeszcze dopracowywane. Znajdą odzwierciedlenie w odpowiednich aktach prawnych, zarówno w aspekcie organizacyjnym, jak i finansowym. Doradcy metodyczni mają odgrywać kluczową rolę w doskonaleniu zawodowym nauczycieli, pomagając im zaplanować ścieżkę kariery, a gdy to niezbędne, również w przekwalifikowaniu się. Opieka doświadczonego doradcy metodycznego, przygotowanego zawodowo do wspierania rozwoju zawodowego nauczycieli jest bardzo istotnym elementem rozwoju szkoły, dlatego też z optymizmem czekamy na realizację zapowiadanych zmian.

Przed nami intensywne i pracowite dni – egzaminy zewnętrzne, arkusze organizacyjne, wycieczki szkolne, konferencje, podsumowania. Na ten pełen zadań i wyzwań czas życzę Państwu twórczych pomysłów, wspierających sprzymierzeńców oraz wiele satysfakcji z wykonywanej z pasją pracy.

Z podziękowaniem za całoroczną współpracę
i z serdecznymi pozdrowieniami –

Anna Zakrzewska-Zamora

Dyrektor Regionalnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli „WOM”
w Katowicach

Szanowni Państwo!

Niniejszy numer naszego Forum Nauczycieli zaczynamy od fundamentalnego pytania: jakiego typu absolwentów potrzebuje społeczeństwo polskie? Czytając odpowiedzi autora na to pytanie, zapewne znajdziecie Państwo powód do własnych przemyśleń i refleksji na ten temat...

W kolejnych tekstach kontynuujemy tematy związane z reformą szkolnictwa. Tym razem piszemy o wybranych przepisach prawa opisujących wychowawczą rolę przedszkola i szkoły, o wymaganiach związanych z przygotowaniem uczniów szkół zawodowych do pracy oraz kompetencjach nauczycieli w tym zakresie.

Jak ważny jest dialog z uczniem, jak znakomite przynosi rezultaty, nie trzeba chyba nikogo przekonywać. Jak to robić skutecznie – o tym przeczytacie Państwo w kolejnym artykule. Polecamy również propozycje wykorzystania reportażu w praktyce szkolnej – nie tylko na lekcjach języka polskiego.

W tym numerze Forum rozpoczynamy cykl artykułów poświęconych autyzmowi. Mamy nadzieję, że przyczynią się one do – jak piszą autorzy – „odczarowania autyzmu w szkole”.

Po dłuższej przerwie wracamy do prezentacji wybranych, ciekawych, ważniejszych nabytków Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej. Piszemy o książkach poruszających problem wspierania rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym.

Jak zwykle, na koniec, propozycje. Wśród nich dwa scenariusze lekcji nagrodzone ex aequo III miejscem w VII Wojewódzkim Konkursie na Najciekawszy Scenariusz Lekcji Języka Polskiego, organizowanym przez nasz ośrodek pod patronatem Marszałka Sejmiku Województwa Śląskiego, nagrodzone scenariusze zajęć wychowania przedszkolnego w konkursie „Organizujemy kącik w sali” oraz inne ciekawe propozycje, w tym część drugą programu zajęć biblioterapeutycznych.

Szanowni Państwo! Przypominamy, że łamy naszego Forum są otwarte dla wszystkich nauczycieli i wychowawców, chcących się podzielić z czytelnikami swoimi osiągnięciami dydaktycznymi i wychowawczymi, prezentującymi ciekawe, inspirujące, twórcze podejście do różnych tematów i problemów oświatowych.

Z przyjemnością je opublikujemy.

Zapraszamy do współpracy!

JAKIEGO TYPU ABSOLWENTÓW potrzebuje współczesne społeczeństwo polskie?

KRYSTIAN KAZIMIERCZUK

*Człowiek jest wielki nie przez to, co posiada, lecz przez to, kim jest,
nie przez to co ma, lecz przez to, czym dzieli się z innymi.*

Jan Paweł II

Odpowiedź na pytanie postawione w tytule artykułu wydaje się być bardzo prosta, ale to w moim przekonaniu jedno z głównych zagadnień, którym żyje nasze społeczeństwo. Od lat obserwujemy natężenie starań rodziców i prawnych opiekunów o to, by zapewnić swoim dzieciom najlepsze wykształcenie. Z końcem XX w. rozpoczął się w Polsce okres intensywnej nauki języków obcych, powstał sektor szkolnictwa prywatnego. Później, z upowszechnieniem procesu pomiaru dydaktycznego, oczekiwano różnorodnych zestawień rankingowych, co stworzyło swoistą ligę szkół, z podziałem na te renomowane i te pozostałe.

Od 1999 r. kolejne etapy reform edukacji sprawiły swoiste zamieszanie systemowe z programowym bałaganem, czego dowodem niech będzie dziwny, w mojej ocenie, sposób nauczania historii, z podziałem na okres do XIX w. w szkole gimnazjalnej i XX w. w szkolnictwie ponadgimnazjalnym.

W *Raporcie o stanie edukacji z 2012 r.* opracowanym przez Instytut Badań Edukacyjnych, zawarto dość szczególną tezę wyjściową: *Liczę się efekty*¹. Autorzy podejmują analizę polskiego systemu edukacji, koncentrując się na problemie jakości kształcenia w polskiej szkole. W odpowiedzi na pytanie, jakiego absolwenta potrzebuje dzi-

siejsze społeczeństwo polskie, dane zawarte w raporcie wskazują przede wszystkim na konieczność kształtowania postawy otwartości na uczenie się przez całe życie. Raport przynosi rozszerzające rozumienie znaczenia polityki na rzecz takiej postawy².

Jakim człowiekiem więc ma być nasz absolwent? Takim, który rozumie, że po zakończeniu szkoły należy ciągle zdobywać nowe zasoby wiedzy, umiejętności i kształtować swoje postawy życiowe. Postęp cywilizacyjny bowiem, zmiany technologiczne oraz zwyczajne tempo życia to dzisiaj wyścig na niespotykaną w historii skalę. Student politechniki, zgłębiający zagadnienia informatyki uczy się na wykładach danych tematów, później idzie na praktyki zawodowe, do zawansowanych przedsiębiorstw działających na rynku i dowiaduje się że to, co ma na wykładach, to naprawdę historia, bo dziś w użytkowaniu jest już coś zupełnie innego. Dla niego to szokujące zjawisko, dla dobrego dydaktyka nie. Wiemy bowiem, że dziś naszym zadaniem nie jest przekazanie młodemu człowiekowi jakiegoś zasobu wiedzy, ale nauczanie tego, jak on ma opanować proces uczenia się. **Czyli uczyć tego, jak się uczyć.** Czy to jest możliwe, w naszym skostniałym, konserwatywnym systemie oświaty?

Książka Kena Robinsona *Kreatywne szkoły*³ przynosi nam wiele ciekawych rozważań na ten temat. W dużym skrócie: na pytanie **jakiego absolwenta nam potrzeba**, odpowiedź brzmi: **kreatywnego**. Autor przywołuje w kontekście potrzeb współczesnego człowieka przykład Blue School w USA. Jej teza programowa to: *pielęgnowanie społeczności kreatywnych, radosnych, wrażliwych uczniów, którzy myślą w sposób odważny i innowacyjny, by budować harmonijny i zrównoważony świat*⁴. Zgadzam się z tymi słowami całkowicie, popieram filozofię oświatową w nich zawartą. To naszym zadaniem, nauczycieli, wychowawców, pedagogów, dyrektorów placówek szkolno-oświatowych, jest kształtowanie twórczych jednostek społecznych, otwartych na świat, będących optymistami, ludźmi odważnymi, inicjującymi różnorakie projekty społeczne, zorientowanymi na osiąganie konkretnych celów osobistych, ale i społecznych, zgodnych z etosem polskiej inteligencji, prawdziwych pasjonatów swoich dziedzin życia zawodowego, którzy myślą w kategoriach strategicznych, a nie w perspektywie doraźnych celów.

Kształtujemy ludzi przedsiębiorczych, elastycznych i zorientowanych na przyszłość, ale będących równocześnie zafascynowanych historią, tradycją i obyczajami. Szanujących to, co było, choć bywało trudne i złożone, bo poznając popełnione błędy, będą uczyć się umiejętnie ich unikać. Niech nauczą się umiejętnie korzystać z przysługujących im praw, korzystają z osiągnięć cywilizacyjnych, technologii informacyjnych, niech zdobywają kompetencje językowe, czerpią z dóbr kultury i różnorodnych rozwiązań organizacyjnych, występujących we współczesnym świecie.

W dzisiejszej Polsce potrzeba nam ludzi gruntownie wykształconych, ale – co równie ważne – wyposażonych w system wartości. Zwracam uwagę na aspekt moralny, potrzebujemy bowiem absolwentów otwartych na świat, ale również na drugiego człowieka. Na drugiego, czyli innego, ze względu na

¹ *Raport o stanie edukacji 2012*. Warszawa 2013, s. 3.

² Tamże, s. 113.

³ K. Robinson i L. Aronica: *Kreatywne szkoły oddolna rewolucja, która zmienia edukację*. Kraków 2015.

⁴ Tamże, s. 256.

kolor skóry, wyznawaną religię, system światopoglądowy, poglądy polityczne. Taki absolwent jest nie tyle tolerancyjny, co zorientowany na wzajemność. Tolerować znaczy respektować czyjeś prawa, być nastawionym na wzajemność oznacza, że możemy się wzajemnie, obopólnie uzupełniać. Ja mogę nauczyć się czegoś od Ciebie, a Ty możesz skorzystać z czegoś mojego. Dążymy do tego, by nasi absolwenci byli ludźmi wolnymi od uprzedzeń, szanującymi odmienność innych kultur. Niech to będą ludzie o mocnych i silnych charakterach. Mający swoje poglądy i przekonania, potrafiący głosić kontrowersyjne opinie oraz bronić swoich racji w duchu powszechnego szacunku i zrozumienia. Niech absolwenci będą indywidualistami, ale potrafiącymi pracować w zespole, dla dobra wspólnego.

Idealny absolwent to człowiek, który ukończył szkołę i ciągle doskonali swoje umiejętności, zdobywa nowe zasoby wiedzy i kształtuje swoje postawy, dostosowując się do zmieniających się warunków życia i rynku pracy. Powinien być więc tradycyjnie czytany, elokwentny, bowiem taki jest lepiej przyjmowany w społeczeństwie. Musi być też ambitny, stawiać sobie mierzalne cele w życiu, ale też z odrobiną fantazji; powinien potrafić nawiązywać znajomości w różnych kręgach cywilizacyjnych. Niech charakteryzują go zwyczajna ciekawość świata, nauki,

kultury, wszystkiego, co interesujące i rozwijające jego osobowość. Niech będzie uczciwym, dobrym obywatelem naszego państwa, prawdomównym, wszechstronnym i odpowiedzialnym, niech płaci podatki w Polsce, dba o środowisko naturalne, przestrzega prawa i pracuje dla swojej ojczyzny i dla siebie.

Myślę, że szczególnie w dzisiejszych czasach ważne jest, by absolwent miał świadomość swoich oczekiwań i potrzeb, jakie stawia przed nim społeczeństwo.

Czy kogoś takiego jest w stanie ukształtować szkoła w Polsce?

Ważnym aspektem naszych rozważań niech będzie też pewna forma spekulacji intelektualnej. Rozwój społeczno-gospodarczy wyprzedza nasze stare przyzwyczajenia. Futurologzy twierdzą, że większość absolwentów w przyszłości będzie pracowało w zawodach, których jeszcze nie ma, wiele dotychczasowych zawodów zostanie zastąpionych systemami operacyjnymi itp. Absolwent musi być przygotowany do takich wyzwań, do życia w warunkach *społeczeństwa ryzyka*.⁵ To oznacza, że musi znać swoje uwarunkowania, odporność na stres, silne i słabe strony, musi mieć świadomość swoich talentów i wszelkiego rodzaju uzdolnień, musi umieć je rozwijać w odpowiednim miejscu i czasie swojego życia. W takim kontekście musi też mieć zdolności podejmowania przełomo-

wych decyzji, które mogą zmienić warunki jego życia. A to jest równoznaczne z kompetencją odpowiedzialności za swoje decyzje.

Czy w tej sytuacji możemy coś zrobić w warunkach polskiej rzeczywistości oświatowej, aby kreować oczekiwany rozwój sytuacji? W ramach programów wychowawczych istniejących w polskich szkołach istnieje wiele możliwości kształtowania różnych umiejętności społecznych. Można nawet takowe kształtować na zajęciach merytorycznych w ramach historii i wiedzy o społeczeństwie, można też wiele uzyskać, promując wolontariat⁶ (warto tu współpracować z różnymi instytucjami – np. z Akademią Wolontariatu, działającą we współpracy z Śląskim Centrum Wolności i Solidarności oraz Muzeum Izbą Pamięci KWK „Wujek”).

Generalnie absolwent jakiego potrzebuje polskie społeczeństwo, to człowiek, który sam potrafi kierować swoim kształceniem, odnaleźć się w warunkach różnorodnych zmiennych historycznych, socjologicznych, gospodarczych czy kulturowych. Jest też przewodnikiem samego siebie po meandrach ludzkiego losu.

To świadomy, zorganizowany i działający celowo, przedsiębiorczy, inteligentny, emocjonalnie człowiek, potrafiący podjąć ryzyko życia w świecie procesów integracji i globalizacji.

Krystian Kazimierczuk jest nauczycielem w Akademickim Zespole Szkół Ogólnokształcących w Chorzowie.

Zapraszamy na kurs doskonalący

Rozwijanie procesów myślowych ucznia w toku zajęć edukacyjnych. Metody stymulacji pamięci i rozwoju intelektu

- **Zakres tematyczny:** Metody stymulacji pamięci, wzmacniania koncentracji i skupienia oraz dobór technik pracy umysłowej z dziećmi i młodzieżą w wieku szkolnym. Praca z uczniem dyslektycznym, nadpobudliwym, autystycznym, niepełnosprawnym i przewlekle chorym. Metody pracy rozwijające wyobraźnię i kreatywność ucznia, jego zainteresowania i pasję, ćwiczenia uczące umiejętności efektywnej współpracy w grupie.
- **Zajęcia poprowadzi certyfikowany trener metod stymulacji pamięci i rozwoju intelektu.**
- **Terminy zajęć:**
29.05.2018 (wtorek), w godz. 14.00 – 18.30; **05.06.2018** (wtorek), w godz. 14.00 – 18.30
08.06.2018 (piątek), w godz. 14.00 – 18.30
- **Liczba godzin: 18. Zapisy on-line: www.womkat.edu.pl**

⁵ U. Beck: *Społeczeństwo ryzyka*. Warszawa 2004, s. 27.

⁶ R. Ciupa: *Akademia Wolontariatu*. Katowice 2017, s. 3.

REALIZOWANIE WYCHOWAWCZEJ ROLI PRZEDSZKOLA I SZKOŁY w świetle obowiązujących, wybranych przepisów prawa¹

EWA JAKUBOWSKA

Zgodnie ze Słownikiem Języka Polskiego² wychowanie to ogół zabiegów mających na celu ukształtowanie człowieka pod względem fizycznym, moralnym i umysłowym oraz przygotowanie go do życia w społeczeństwie.

Wychowanie jest procesem, który rozpoczyna się w chwili pojawienia się młodego człowieka na świecie. Równomierny rozwój w sferach: fizycznej, psychicznej, intelektualnej i duchowej może dawać nadzieję, że w dorosłym życiu, opierając się na ugruntowanym systemie wartości, będziemy prowadzić zdrowy tryb życia, nawiązywać poprawne relacje z otoczeniem i osiągać sukcesy.

Trud wychowania dziecka podejmują przede wszystkim rodzice, ponieważ to oni – zgodnie z art. 48 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej³ – *mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. Wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania. Ograniczenie lub pozbawienie praw rodzicielskich może nastąpić tylko w przypadkach określonych w ustawie i tylko na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu.*

Jednocześnie, każde dziecko i osoba dorosła ma prawo do ochrony praw-

nej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym. Rodzice mają prawo do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego oraz religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniem.⁴

Z chwilą rozpoczęcia realizacji rocznego przygotowania przedszkolnego i obowiązku szkolnego, w procesie wychowania zaczynają wspomagać rodziców nauczyciele. Zapewnia to obowiązujący w Polsce system oświaty. Wychowanie jest rozumiane jako wspieranie dziecka w rozwoju ku pełnej dojrzałości w sferze fizycznej, emocjonalnej, intelektualnej, duchowej i społecznej, wzmacnianie i uzupełnianie przez działania z zakresu profilaktyki problemów dzieci i młodzieży.⁵

Preambuła do Ustawy Prawo oświatowe stanowi: *Nauczanie i wychowanie – respektując chrześcijański system wartości – za podstawę przyjmuje uniwersalne zasady etyki. Kształcenie i wychowanie służy rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, miłości Ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultur Europy i świata. Szkoła winna zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju, przygotować go do*

wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności.

Zgodnie z art. 6 Ustawy Karta nauczyciela⁶, nauczyciele są zobowiązani rzetelnie realizować zadania związane z powierzonym im stanowiskiem oraz podstawowymi funkcjami szkoły: dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą, wspierać każdego ucznia w jego rozwoju, kształcić i wychowywać młodzież w umiłowaniu ojczyzny, w poszanowaniu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w atmosferze wolności sumienia i szacunku dla każdego człowieka oraz dbać o kształtowanie u uczniów postaw moralnych i obywatelskich zgodnie z ideą demokracji, pokoju i przyjaźni między ludźmi różnych narodów, ras i światopoglądów.

Uczelnie wyższe prowadzące kierunki pedagogiczne realizują proces edukacyjny zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela*⁷. Zgodnie z jego przepisami, po zakończeniu kształcenia nauczyciel powinien m.in. posiadać wiedzę psychologiczną i pedagogiczną pozwalającą na rozumienie procesów rozwoju dziecka, jego socjalizacji, wychowania i nauczania oraz być praktycznie przygotowanym do realizowania zadań zawodowych: dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych, wynikających z pełnionej funkcji zawodowej. Powinien być więc wyposażony w wiedzę na temat [...] rozwoju człowieka w cyklu życia, zarówno w aspekcie biologicznym, jak i psychologicznym oraz społecznym, poszerzoną w odniesieniu do odpowiednich etapów edukacyjnych oraz współczesnych teorii dotyczących wychowania, uczenia się i nauczania [...] i głównych środowisk wychowawczych, ich specyfiki i procesów w nich zachodzących.

¹ Artykuł ukazał się w marcu br. w „Hejnale Oświatowym”.

² <https://sjp.pwn.pl/sjp/wychowanie;2538742.html>

³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r. podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483).

⁴ Art. 47 i 53 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

⁵ Art.1 pkt.2 i 3 Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r. poz. 59 ze zmianami).

⁶ Ustawa dnia 26 stycznia 1982 r. Karta nauczyciela (tekst jednolity Dz.U. z 2017 r. poz. 1198 ze zmianami).

⁷ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz.U. poz. 131).

Realizowanie zadań wynikających z funkcji wychowawczo-opiekuńczej szkoły nie powinno zatem stanowić dla żadnego absolwenta kierunku pedagogicznego, bez względu na specjalizację – problemu.

Podejmując pracę, nauczyciel stażysta ma więc wykazać się, m.in., *znajomością środowiska uczniów, ich problemów oraz umiejętnościami współpracy ze środowiskiem uczniów*.⁸

Nauczyciel kontraktowy realizujący staż na stopień nauczyciela mianowanego powinien [...] *uczestniczyć w pracach organów szkoły związanych z realizacją zadań dydaktycznych, wychowawczych, opiekuńczych lub innych wynikających ze statutu szkoły oraz potrzeb szkoły i środowiska lokalnego oraz nabyć umiejętności uwzględniania w pracy potrzeb rozwojowych uczniów, problematyki środowiska lokalnego oraz współczesnych problemów społecznych i cywilizacyjnych*.

Ostatni etap awansu zawodowego wymaga od osoby realizującej staż m.in. *umiejętności rozpoznawania i rozwiązywania problemów edukacyjnych, wychowawczych lub innych, z uwzględnieniem specyfiki typu i rodzaju szkoły, w której nauczyciel jest zatrudniony*.

Działania w obszarze wychowania i opieki muszą być prowadzone we wszystkich szkołach i placówkach równoległe z działaniami dydaktycznymi. Reguluje to wiele obowiązujących aktów prawnych.

W każdym roku szkolnym Minister Edukacji Narodowej określa podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa. Jednym z nich, w roku szkolnym 2017/2018, jest *wzmacnianie wychowawczej roli szkoły*. Koresponduje to bezpośrednio z przepisami *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek*. Wymaganie czwarte – *Kształtowane są podstawy i respektowane normy społeczne* oznacza m.in., że działania szkoły mają mieć na celu eliminowanie zagrożeń oraz wzmacnianie zachowań pożądanych. Jednocześnie szkoła ma zapew-

nić uczniom bezpieczeństwo fizyczne i psychiczne, a relacje między wszystkimi członkami społeczności szkolnej mają być oparte na wzajemnym szacunku i zaufaniu.

W każdej szkole musi zostać opracowany program wychowawczo-profilaktyczny obejmujący⁹:

- treści i działania o charakterze wychowawczym skierowane do uczniów, oraz
- treści i działania o charakterze profilaktycznym dostosowane do potrzeb rozwojowych uczniów, przygotowane na podstawie przeprowadzonej diagnozy potrzeb i problemów występujących w danej społeczności szkolnej, skierowane do uczniów, nauczycieli i rodziców.

Program ten uchwała rada rodziców w porozumieniu z radą pedagogiczną.

Aby działania wychowawcze określone w programie były pełniejsze, należy wziąć pod uwagę *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2015 r. w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej, profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii* (Dz.U. poz. 1249 ze zmianą – Dz.U. z 2018 r. poz. 214).

Paragraf 2 rozporządzenia określa, że działalność wychowawcza powinna obejmować działania z zakresu promocji zdrowia oraz wspomagania ucznia i wychowanka w jego rozwoju ukierunkowanym na osiągnięcie pełnej dojrzałości w sferach: fizycznej, psychicznej, społecznej i aksjologicznej. Jej elementem jest również współpraca z rodzicami mająca na celu budowanie podstawy prozdrowotnej i propagowanie zdrowego stylu życia, kształtowanie hierarchii systemu wartości, wzmacnianie więzi uczniów ze szkołą oraz kształtowanie prawidłowych relacji rówieśniczych oraz z nauczycielami i wychowawcami.

Jednym z podstawowych aktów prawnych opisujących procesy dy-

daktyczno-wychowawcze realizowane w szkołach i placówkach jest rozporządzenie dotyczące podstawy programowej¹⁰ kształcenia ogólnego.

Już na etapie wychowania przedszkolnego, celem działań nauczycieli jest [...] *wsparcie całościowego rozwoju dziecka. Wsparcie to realizowane jest przez proces opieki, wychowania i nauczania – uczenia się, co umożliwia dziecku odkrywanie własnych możliwości, sensu działania oraz gromadzenie doświadczeń na drodze prowadzącej do prawdy, dobra i piękna*. Zadaniami realizowanymi w przedszkolu są, m.in., [...] *współdziałanie z rodzicami, różnymi środowiskami, organizacjami i instytucjami, uznanymi przez rodziców za źródło istotnych wartości, na rzecz tworzenia warunków umożliwiających rozwój tożsamości dziecka [...] oraz [...] systematyczne uzupełnianie, za zgodą rodziców, realizowanych treści wychowawczych o nowe zagadnienia, wynikające z pojawienia się w otoczeniu dziecka zmian i zjawisk istotnych dla jego bezpieczeństwa i harmonijnego rozwoju*.

Szkoła podstawowa to już starsze dzieci i nowe zadania wychowawcze dla nauczycieli. Ten etap edukacji stanowi fundament wykształcenia.

Kształcenie ogólne ma tu na celu m.in. [...] *wprowadzanie uczniów w świat wartości, w tym ofiarności, współpracy, solidarności, altruizmu, patriotyzmu i szacunku dla tradycji, wskazywanie wzorców postępowania i budowanie relacji społecznych, sprzyjających bezpiecznemu rozwojowi ucznia (rodzina, przyjaciele) oraz wzmacnianie poczucia tożsamości indywidualnej, kulturowej, narodowej, regionalnej i etnicznej*.

Kształcenie i wychowanie w szkole podstawowej ma sprzyjać rozwijaniu postaw obywatelskich, patriotycznych i społecznych uczniów, wzmacnianiu poczucia tożsamości narodowej, przywiązania do historii i tradycji narodowych, oraz przygotowaniu i zachęcaniu do podejmowania działań na rzecz środowiska szkolnego i lokalnego, w tym do angażowania się w wolonta-

⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 marca 2013 r. w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli (Dz.U. poz. 393).

⁹ Art. 26 Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r. poz. 59 ze zmianami).

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 r. poz. 356).

riat. Szkoła, wspólnie z rodzicami, ma dbać o wychowanie dzieci i młodzieży w duchu akceptacji i szacunku dla drugiego człowieka oraz kształtować postawę szacunku dla środowiska przyrodniczego.

Dziecko, w trosce o jego postawy prezentowane w życiu dorosłym, powinno nabywać w trakcie wszystkich prowadzonych zajęć kompetencji społecznych, takich jak umiejętność komunikacji i współpracy w grupie, dlatego program wychowawczo-profilaktyczny i szkolny zestaw programów nauczania mają tworzyć spójny zestaw celów i treści. Z uwagi na to, że [...] *działalność wychowawcza szkoły należy do podstawowych celów polityki oświatowej państwa, [...] zadaniem szkoły jest ukierunkowanie procesu wychowawczego na wartości, które wyznaczają cele wychowania i kryteria jego oceny.*

Wszystkie edukacje i przedmioty w swoich treściach programowych oraz zalecanych warunkach i sposobach realizacji są ukierunkowane na tworzenie warunków całościowego rozwoju dziecka i młodego człowieka we wszystkich czterech sferach rozwoju. Uczniowie, bez względu na etap edukacji i poziom rozwoju emocjonalnego, powinni otrzymywać od nauczycieli i pracowników szkoły pomoc w kształtowaniu pozytywnych postaw wychowawczych.

Nadzór pedagogiczny nad przedszkolami i szkołami pełni kurator oświaty. Zgodnie z art. 51 ust.1 pkt. 14 *Ustawy Prawo oświatowe*¹¹ – *współdziała z właściwymi organami, organizacjami i innymi podmiotami w sprawach dotyczących warunków rozwoju dzieci i młodzieży, w tym w przeciwdziałaniu zjawiskom patologii społecznej, a także może wspomagać działania tych podmiotów. Ponadto art. 55 powyższej ustawy określa, że nadzór pedagogiczny podlega m.in. na [...] ocenianiu stanu i warunków działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkół i placówek i udzielaniu pomocy szkołom i placówkom, a także nauczycielom w wykonywaniu ich zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych.*

Dyrektor szkoły powinien stwarzać warunki do działania w szkole lub placówce: *wolontariuszy, stowarzyszeń i innych organizacji, w szczególności organizacji harcerskich, których celem statutowym jest działalność wychowawcza lub rozszerzanie i wzbogacanie form działalności dydaktycznej, wychowawczej, opiekuńczej i innowacyjnej szkoły lub placówki.*¹²

Statut przedszkola i szkoły, stanowiący podstawowy dokument prawa wewnętrznego, powinien określać m.in.¹³ [...] *zakres zadań nauczycieli, w tym nauczyciela wychowawcy [...], w tym*

także zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę, a także sposób i formy wykonywania tych zadań dostosowane do wieku i potrzeb uczniów oraz warunków środowiskowych szkoły [...] oraz [...] sposób organizacji i realizacji działań w zakresie wolontariatu i formy opieki i pomocy uczniom, którym z przyczyn rozwojowych, rodzinnych lub losowych jest potrzebna pomoc i wsparcie. Ponadto statut zawierać musi określać prawa i obowiązki uczniów, zasady współpracy z rodzicami w zakresie działań szkoły w obszarze dydaktyki, wychowania i opieki.

W statucie przedszkola powinny być opisane także zadania nauczycieli oraz innych pracowników, związane ze współdziałaniem z rodzicami w sprawach wychowania i nauczania dzieci, z uwzględnieniem prawa rodziców do znajomości zadań wynikających z programu wychowania przedszkolnego realizowanego w danym oddziale i uzyskiwania informacji dotyczących dziecka, jego zachowania i rozwoju.

Realizując cele wychowawcze we wszystkich szkołach i placówkach, miejmy w pamięci słowa Janusza Korczaka: *Dobry wychowawca, który nie wtłacza, a wyzwala, nie ciągnie a wznosi, nie ugniata a kształtuje, nie dyktuje a uczy, nie żąda a zapytuje – przeżyje wraz z dziećmi wiele natchnionych chwil.*

Ewa Jakubowska jest konsultantem w Pracowni Rozwoju Zawodowego Nauczycieli w Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach.

Warto wiedzieć!

100-lecie harcerstwa

Harcerstwo jako ruch społeczny i wychowawczy dzieci i młodzieży powstało w naszym kraju już w okresie między rokiem 1910, kiedy to powstał **pierwszy zastęp harcerski**, a majem 1911, kiedy to powstawały pierwsze drużyny harcerskie. Jako symboliczni założyciele harcerstwa w naszym kraju po dziś dzień figurują *Andrzej Małkowski*, oraz jego małżonka *Olga Drahonowska-Małkowska*. Na świecie harcerstwo jest rozumiane pod pojęciem **skautingu**, wobec czego możemy tutaj przyjąć założenie, iż **harcerstwo** to po prostu polska forma skautingu.

Źródło: <http://www.100latharcerstwa.pl/> Dostęp: 28.03.2018

Atutem programu ZHP jest **różnorodność podejmowanych działań**. Jednakże, aby móc mówić o tym, że program jest harcerski, musi zmierzać on do realizacji misji ZHP i w konsekwencji do kształtowania młodych ludzi na wzór wskazany w Podstawach Wychowawczych ZHP. Aby to osiągnąć, harcerski program powinien być:

- **aktualny** – nie powinien rekonstruować historii, lecz ją tworzyć,
- **atrakcyjny dla młodych ludzi** – czyli odpowiadający na ich potrzeby, a nie ulegający przelotnym modom,
- **społecznie użyteczny** – zaangażowany w życie swojej małej i dużej społeczności, a nie skupiony tylko na sprawach gromady/drużyny,
- **przemyślany i zaplanowany** – powinien przynosić pozytywne zmiany, a nie być zbiorem przypadkowych działań; stawiane cele powinny być wychowawcze.

Źródło: <https://zhp.pl/ozhp/celem-jest-wychowanie/> Dostęp: 28.03.2018

¹¹ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. *Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r. poz. 59 ze zmianami).

¹² Art. 68 *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe...*

¹³ Art. 98 *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe...*

AKTYWIZACJA UCZNIÓW a kompetencje specjalistyczno- -dydaktyczno-psychologiczne nauczycieli kształcenia zawodowego

MARIA KACZMAREK

Przygotowanie uczniów szkół zawodowych do wykonywania pracy wiąże się ściśle z rozwijaniem ich aktywności zawodowej na etapie edukacyjnym. Dobry nauczyciel dysponuje szerokim wachlarzem sposobów oddziaływania dydaktycznego, wpływającego na motywowanie uczniów do nauki. Aktywizacją uczniów w procesie kształcenia zawodowego możemy zatem nazwać całokształt działań nauczyciela (przy czynnym uczestnictwie uczniów), złożony z takich zabiegów metodycznych i metod nauczania (wspieranych w miarę potrzeby odpowiednimi środkami dydaktycznymi), które wywołują u uczniów aktywność, gdy jej oni nie przejawiają, bądź przekształcają ją w aktywność o większym ładunku samodzielności.¹

Aktywizacja uczniów w aktach prawnych

Zakresy aktywizowania uczniów ze względu na potrzeby i możliwości uczniów oraz oczekiwania rynku pracy w procesie edukacyjnym zostały opisane w rozporządzeniach MEN. Poniżej najistotniejsze fragmenty tych rozporządzeń.

Rozporządzenie MEN w sprawie zasad organizacji udzielania i pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach z dnia 9 sierpnia 2017 r. (Dz.U. z 2017 r. poz. 1591)

§ 2.1. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana uczniowi w przedszkolu, szkole i placówce polega na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawaniu indywidu-

alnych możliwości psychofizycznych ucznia i czynników środowiskowych wpływających na jego funkcjonowanie w przedszkolu, szkole i placówce, w celu wspierania potencjału rozwojowego ucznia i stworzenia warunków do jego aktywnego i pełnego uczestnictwa w życiu przedszkola, szkoły i placówki oraz w środowisku społecznym.

§ 2.2. Potrzeba objęcia ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną w przedszkolu, szkole i placówce wynika w szczególności:

[...]

5) ze szczególnych uzdolnień; [...]

6) ze specyficznych trudności w uczeniu się;

10) z niepowodzeń edukacyjnych;

[...]

3. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna w przedszkolu, szkole i placówce udzielana rodzicom uczniów i nauczycielom polega na wspieraniu rodziców i nauczycieli w rozwiązywaniu problemów wychowawczych i dydaktycznych oraz rozwijaniu ich umiejętności wychowawczych w celu zwiększenia efektywności pomocy udzielanej uczniom.

Rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programo-

wej kształcenia ogólnego [...] dla branżowej szkoły I stopnia z dnia 14 lutego 2017 r. (Dz.U. z 2017 r. poz. 356).

Załącznik nr 4: Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia [...]. Szkoła oraz poszczególni nauczyciele obowiązani są do podejmowania działań mających na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia stosownie do jego potrzeb i możliwości. [...]

Rozporządzenie w sprawie podstawy programowej kształcenia w zawodach z dnia 31 marca 2017 r. (Dz.U. z 2017 r. poz. 860).

Część I. Ogólne cele i zadania kształcenia zawodowego

[...] Celem kształcenia zawodowego jest przygotowanie uczących się do życia w warunkach współczesnego świata, wykonywania pracy zawodowej i aktywnego funkcjonowania na zmieniającym się rynku pracy.

[...] W procesie kształcenia zawodowego są podejmowane działania wspomagające rozwój każdego uczącego się, stosownie do jego potrzeb i możliwości, ze szczególnym uwzględnieniem indywidualnych ścieżek edukacji i kariery, możliwości podnoszenia poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych oraz zapobiegania przedwczesnemu kończeniu nauki. [...]

Rozporządzenie w sprawie wymagań wobec szkół i placówek z dnia 11 sierpnia 2017 r. (Dz.U. z 2017 r. poz. 1611).

II. Wymagania wobec szkół podstawowych, szkół ponadpodstawowych, szkół artystycznych, placówek kształcenia ustawicznego, placówek kształcenia praktycznego oraz ośrodków dokształcania i doskonalenia zawodowego.

Wymaganie	Charakterystyka wymagania
3. Uczniowie są aktywni	Uczniowie są zaangażowani w zajęcia prowadzone w szkole lub placówce i chętnie w nich uczestniczą. Uczniowie współpracują ze sobą w realizacji przedsięwzięć i rozwiązywaniu problemów. Nauczyciele stwarzają sytuacje, które zachęcają uczniów do podejmowania różnorodnych aktywności. Uczniowie inicjują i realizują różnorodne działania na rzecz własnego rozwoju, rozwoju szkoły lub placówki i społeczności lokalnej.

¹ E. Kędracka-Feldman: Aktywizować? Ależ to całkiem proste. CODN, Warszawa 1999, s. 9.

Kompetencje nauczycieli przydatne w aktywizowaniu uczniów do nauki

W procesie dydaktycznym istotne są różne kompetencje nauczyciela, w tym kompetencje:

- specjalistyczne,
- dydaktyczne,
- psychologiczne.

Kompetencje te wzajemnie się przenikają i uzupełniają.

wać pracą ucznia, aby rozwój pod jego kierunkiem przekształcił się w samodzielny rozwój zawodowy. Reasumując, nauczyciel powinien stawiać uczniom duże wyzwania, ale też okazywać dużą pomoc, biorąc pod uwagę indywidualne potrzeby i możliwości uczniów.

Poniżej na układzie współrzędnych zaprezentowano związek działań nauczyciela w procesie dydaktycznym z okazywaną uczniom pomocą i stawianymi przed nimi wyzwaniami,

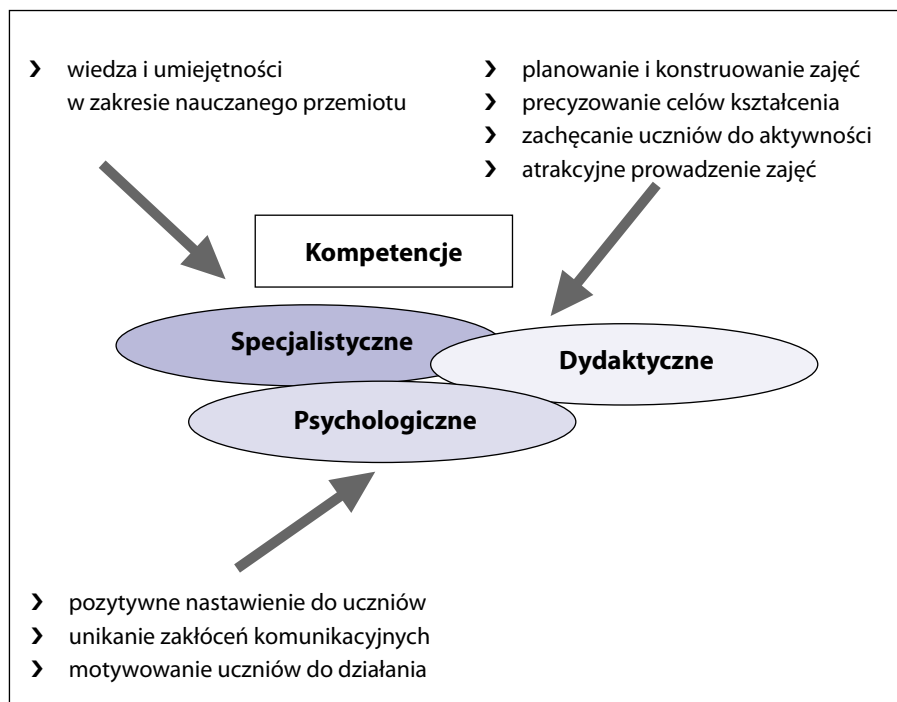
w kontekście przewidywanych efektów uczenia się.³

Podsumowanie

Mając na względzie podstawowe kierunki polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2017/2018 – m.in. podnoszenie jakości edukacji włączającej w szkołach i placówkach systemu oświaty – oraz zapisy w aktach prawnych dotyczące aktywizowania uczniów, nauczyciele powinni odnieść się refleksyjnie do swojej pracy i zastanowić się:

- czy ich praca daje efekty w przypadku uczniów zdolnych, przeciętnych i tych, którzy uczą się wolniej lub nauka sprawia im trudności?
- czy stosują metody pracy wyzwalające chęć uczenia się uczniów pod kierunkiem nauczyciela, indywidualnie lub w grupie?
- czy służą pomocą i wsparciem uczniom, a jednocześnie stawiają im wyzwania dostosowane do możliwości intelektualnych i psychomotorycznych?

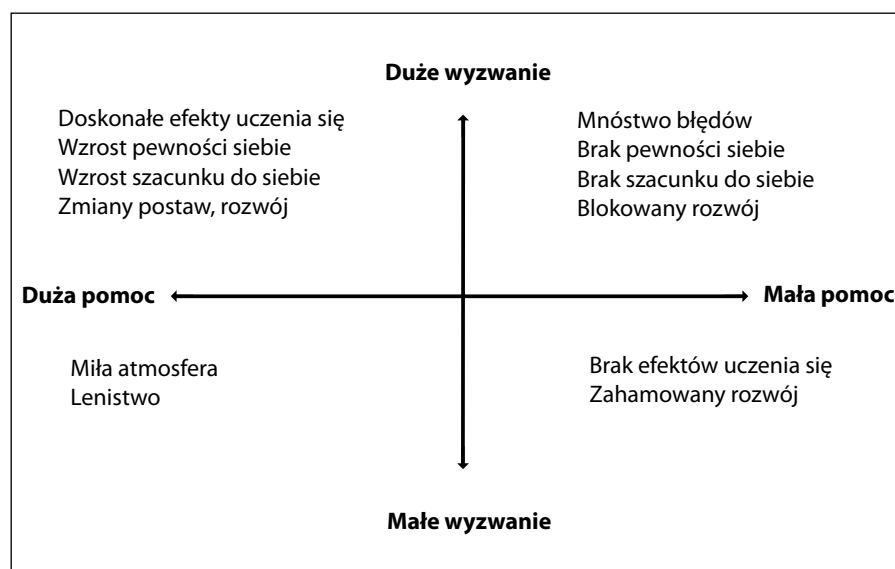
Refleksyjność i chęć wprowadzenia zmian we własnych działaniach dydaktycznych pomogą nauczycielowi w efektywnym nauczaniu, a uczniom w efektywnym uczeniu się.

Efektywność kształcenia zawodowego

Zdaniem Hanny Hamer², aby uczniowie wykazywali chęć do nauki zarówno pod kierunkiem nauczyciela, jak i samodzielnie ważne są wszystkie działania nauczyciela, które łączą pomoc i wsparcie okazywane uczniom oraz stawiane uczniom wyzwania.

W kształceniu zawodowym – teoretycznym i praktycznym – istotne jest wyrabianie u uczniów chęci rozwijania umiejętności intelektualnych i praktycznych oraz kompetencji przydatnych w wykonywaniu zawodu. Zatem zadaniem nauczyciela jest tak pokiero-

Maria Kaczmarek jest konsultantem w Pracowni Edukacji Zawodowej i Międzykulturowej w Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach.

² Źródło: H. Hamer: *Klucz do efektywności nauczania. Poradnik dla nauczycieli*. Veda 1996, s. 105.

³ Tamże.

PYTANIE Z PIÓROPUSZEM, czyli uczeń w dialogu

URSZULA WYKURZ

Lekcje języka polskiego w starszych klasach szkoły podstawowej to czas dyskursu. *Żyjąc, zadajemy pytania; myśląc, mówiąc, działając, wytwarzając, oddziaływając staramy się stać tymi, którzy udzielają odpowiedzi*¹. Każdy tekst, problem, sugestia może przerodzić się w ciekawą rozmowę, a niekiedy nawet w intrygującą polemikę. Czas buntu, jaki otwiera się przed uczniem klasy VI, obliguje nauczyciela, by zaprosił młodego człowieka do Instytutu Pytań Niebanalnych, w którym jest miejsce na pracę i twórczy odpoczynek, w którym istnieje możliwość pełnej werbalizacji tego, co każdemu z nich drzemie w sercu, w duszy i pod powieką. Warto pamiętać, że uczeń, który zadaje pytanie, to uczeń ciekawy, zainteresowany tym, co się dokoła niego rozgrywa.

Pytania są jak wiatr – mkną z prędkością światła, zostawiając po sobie przyjemny dreszczyk emocji. Istnieją pytania-mosty i pytania-kładki, pytania-talizmany i pytania-klucze. *Dzieci i młodzież muszą pytać, gdyż ich pytania są inne od tych, które nam przychodzą do głowy*². Tylko szkraby i filozofowie nie boją się zadawać niewygodnych pytań; budują myślowe fortece złożone z egzystencjalnych wątpliwości, opierając się na magicznej formule *a dlaczego...* Trafne pytanie to prawdziwy stymulator, który uruchamia całą potęgę intelektualnego arsenału możliwości, jakim dysponuje młody umysł nie spaczony jeszcze wirusem z Pustkowie Pragmatyzmu i Życiowej Zapobiegliwości. *Dobre pytanie to esencja dobrego nauczania, stanowi bowiem pomost między nauczaniem a uczeniem się*³. Wielkim sprzymierzeńcem w edukacyjnym dialogu z uczniem stają się pytania otwarte, pytania jak wielkie znaki zapytania,

które Edward de Bono określił mianem pytań *na rybkę*. Formułując takie pytania, zapraszam i siebie, i uczniów na wielką wędrówkę w nieznanne, w której jesteśmy eksploratorami i tropicielami nowych treści i wartości. Pytania otwarte to *zarzucanie wędki*. Niepokorny umysł młodego człowieka oczekuje pytań niebanalnych, pytań intrygujących; takich, które staną się intelektualnym i zarazem światopoglądowym wyzwaniem, bo przecież [...] *człowiek nigdy nie przestanie się dziwić, zastanawiać się i stawiać sobie kolejnych pytań*⁴. Pajęcza sieć pytań sprawia, iż uczeń postawiony zostaje w sytuacji wyboru, zobligowany do podjęcia decyzji, stawienia czoła problemowi.

Formułując pytania, często odwołuję się do osobistych zainteresowań uczniów: preferowanej muzyki, ulubionego serialu, czytelniczych fascynacji. Rozmowa z uczniem na tematy, które go interesują, buduje most, na którym można się z nim spotkać. Uczeń staje się wówczas partnerem dialogu, dyskutantem lub polemistą. Należy uświadamiać młodym ludziom, iż wszystko, co nas otacza, jest artefaktem kultury: dzieło literackie cenionego pisarza, plakat filmowy, billboard na rogu ulicy, spot telewizyjny, serialowe odyseje, reklama proszku do prania, najnowsze trendy w modzie, okładka płyty CD, piosenka mainstreamowego artysty, osiedle domków jednorodzinnych, ogrodowe alejki w parku, mural w przestrzeni miejskiego pośpiechu. W procesie poznawania świata i samego siebie pomagają pytania, które pełnią funkcję porządkującą, stymulującą i angażującą umysł młodego człowieka: po co? dlaczego? jak to wyrazić własnymi słowami? jak to oceniam? W tym

znaczeniu pytania łączą się ze zdobywaniem przez młodego człowieka kompetencji metapoznawczej, dzięki której uczeń ma świadomość tego, co robi; sprawuje kontrolę nad własnym myśleniem, potrafi spojrzeć na dany problem czy omawiane zagadnienie z dystansu. Warto pamiętać, że *właśnie przez zadawanie pytań i szukanie odpowiedzi zdobywamy wiedzę. Pytania stanowią wyzwanie dla umysłu i mobilizują go do wyjścia z impasu*⁵.

Pytania jak baobaby

Ten, kto pyta, jest ciekawy świata. Ten, kto pyta, jest oczarowany światem. *Nauka zaczyna się od pytania*⁶. Przewodnikiem po Imperium Szkolnych Lektur, specjalizującym się w zadawaniu pytań, jest niewątpliwie mieszkaniowiec asteroidy B-612, Mały Książę. Uczniowie cenią sobie pytania-prowokacje. Nauczyciel musi mieć odwagę, by: rozmawiać z młodym człowiekiem, akceptować jego pytania, udzielać na nie odpowiedzi, polemizować i dyskutować w atmosferze wzajemnego szacunku i tolerancji. Rozpoczynając pracę z lekturą *Mały Książę*, zaproponowałam uczniom zadanie: o co zapytałbyś miłość, gdybyś spotkał ją na szkolnym korytarzu? Odpowiedzi, jakie otrzymałam, wprawiły mnie w radosne zdumienie. Część uczniów dokonała zabiegu personifikacji uczucia, pytając o to, co Miłość lubi robić, kiedy zwykle przychodzi do człowieka. Pojawiły się pytania natury filozoficznej: czy miłość naprawdę istnieje, na czym opiera się jej struktura, czy musi przynosić ze sobą obok radości także i smutek, niektórzy zastanawiali się, co zrobić, gdy miłość kończy się porażką gorzką jak piołun. Grupa uczniów formułowała twierdzenia natury refleksyjnej, próbując ustalić, jak to jest z tą miłością: kapryśną, zmienną, niepokorną. Zadanie to pozwoliło mi poznać swoich uczniów, docenić ich wysiłek, a następnie skomentować go w wyjątkowo piękny sposób, używając polonistycznej ornamentyki i metaforycznych etykiet.

¹ H. Read: *Wychowanie przez sztukę*. Przeł. A. Trojanowska-Kaczmarek. Ossolineum, Wrocław 1976, s. 326.

² M. Mead: *Kultura i tożsamość. Studium dystansu międzypokoleniowego*. Przeł. J. Hołówna. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000, s. 131.

³ R. Fisher: *Uczymy, jak się uczyć*. Przeł. K. Kruszewski. WSiP, Warszawa 1999, s. 29.

⁴ E. Fromm: *Niech się stanie człowiek*. Przeł. R. Saciuk. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005, s. 50.

⁵ T. Buzan, B. Buzan: *Mapy twoich myśli. Mindmapping, czyli notowanie interaktywne*. Przeł. M. Stefaniak. Ravi, Łódź 2004, s. 105.

⁶ M. Silberman: *Uczymy się uczyć*. Przeł. J. Rybski. GWP, Gdańsk 2005, s. 108.

► Zadanie dla ucznia

Zastanów się i udziel odpowiedzi na pytania.

1. Czy Mały Książę mógłby zostać blogerem?
2. Jaka muzyka spodobałaby się Małemu Księciu: pop, rock, folk, chillout?
3. W jakim ubraniu Mały Książę czułby się najlepiej: kardigan, bluza z kapturem, biała koszula, a może T-shirt oversize?
4. Czy Mały Książę mógłby zostać hipsterem?
5. Czy Mały Książę mógłby zamieszkać w mieście?
6. Czy Mały Książę mógłby zostać influencerem?

Czwartoklasistom natomiast proponuję spotkanie z rezolutnym karzełkiem Paluszkciem i jego towarzyszami: gąsiorem Marcinkiem, królewskim orłem Gorgo oraz lisem Mykitą – bohaterami powieści Selmy Lagerlöf **Cudowna podróż**.

► Zadanie dla ucznia

Zastanów się i udziel odpowiedzi na pytania.

1. Dlaczego czarownica z Yzätter lubi tańczyć z wiatrem i burzą?
2. O czym krasnoludki rozmawiają z reniferami?
3. Dlaczego czarne szczury z Glimminge nie chcą pływać w morzu?
4. Gdzie lubi przebywać Duch Lasu?
5. Dlaczego kozioł Kare ma czerwone rogi?
6. Dlaczego krasnoludek Nils je kaszę tylko z niebieskiej miseczki?
7. Dlaczego lodowy potwór zaprzyjaźnił się z trzema wilkami?
8. O czym krasnoludki rozmawiają z duchami?
9. Dlaczego syreny noszą płaszcze z foczej skóry?
10. Dlaczego kruki Bataki chciałby czytać książki?

Obok pytań faktograficznych, porządkujących wiedzę, należy stosować pytania zmuszające do myślenia dywergencyjnego. Uczniowie cenią sobie pytania odważne, pytania-wyzwania, które zapraszają do dyskusji. *Z pytań zrezygnować nie można! Pytanie mobili-*

*zuje, wytrąca z bierności, określa kierunek myślenia, otwiera horyzonty poznawcze, zachęca do logicznego wyводу⁷. Należy przy tym pamiętać, że uczeń ma prawo do własnego zdania. Może być krytycznym recenzentem **Zemsty** i miłośnikiem pisarstwa Sapkowskiego. Może wysoko cenić hip-hopowe zajawki i z niecierpliwością oczekiwać najnowszego odcinka **Pamiętników Wampirów**.*

Nauczyciel zobligowany jest również do tego, by na podstawie wybranych dzieł literackich omawiać wraz z uczniami ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne. Utworem, który zaprasza do refleksji, jest powieść Veroniki Roth **Cztery**.

► Zadanie dla ucznia:

Przeczytaj tekst, a następnie wraz z kolegą/koleżanką z ławki wykonaj polecenia 1 – 3.

– *Dawno temu nasi przodkowie uświadomili sobie, że każdy z nas, każdy człowiek, jest w jakimś stopniu odpowiedzialny za zło na świecie. Nie potrafili jednak się zgodzić co do definicji tego zła – ciągnie Max. – Jedni twierdzili, że jest nim nieuczciwość [...]*

– *Jedni uważali, że jest nim niewiedza, drudzy, że agresja...*

Myślę o spokoju panującym w sadach Serdeczności, o tym, że uwolniłbym się tam od przemocy i okrucieństwa.

– *Jeszcze inni mówili, że przyczyną zła jest egoizm. [...]*

– *Natomiast ostatnia grupa stwierdziła, że zło jest wynikiem tchórzostwa⁸.*

1. Na podstawie znanych Ci utworów literackich i filmowych opracuj własną definicję zła. Pomyśl, z którym twierdzeniem mógłbyś się zgodzić, a które odrzucisz (swój wybór uzasadnij):

► Zło to nieuczciwość.

► Zło to niewiedza.

► Zło to agresja.

► Zło to egoizm.

► Zło to tchórzostwo.

2. Zdecyduj, jaki kolor według Ciebie powinna mieć: nieuczciwość, niewiedza, agresja, egoizm, tchórzostwo.

3. Wyobraź sobie, że jesteś moderatorem forum dyskusyjnego. Zaprojektuj dla uczestników awatary, którymi będą się posługiwać. Pomyśl, jaki wirtualny wizerunek będzie mieć: nieuczciwość, niewiedza, nieposłuszeństwo, pycha, egoizm, agresja.

Pytania jak diamenty

Stosowana przeze mnie Teoria Wielkiego Powrotu to strategia dydaktyczna, która znakomicie sprawdza się zwłaszcza przy interpretacji większych utworów literackich. Uruchamiam wyobraźnię i pamięć uczniów, proponując im tematy i pytania konstruowane na zasadzie analogii, kontrastu czy prowokacji. Odwoływanie się do różnych znaków kultury służy rozwijaniu myślenia kontekstowego. Mistrz dedukcji, doktor Haydock, bohater utworu Agaty Christie **Kłątwa starej stróżki**, może zrobić ekspedycję nie tylko do Kingsdean House, ale i do przedwojennej Warszawy, w której **Szatan z siódmej klasy** próbuje rozwiązać zagadkę złodziei drzwi. Analizując rolę uczniowskich organizacji, grup czy stowarzyszeń można zbudować piękny łańcuch intertekstualnych analogii: Stowarzyszenie Umarłych Poetów (Nancy Horowitz Kleinbaum), organizacja Kajtki i Magoga Dziura w niebie (Adam Bahdaj **Gdzie twój dom, Telemachu?**) czy wreszcie Związek Kitowców (**Chłopcy z Placu Broni**).

Utrwalaniu treści lekturowych w sposób spontanicznie kontrolowany służy organizowanie klasowych teleturniejów, quizów, gdyż w doskonały sposób łączą one ducha rywalizacji z postulatem implementacji treści, służą utrwalaniu wiadomości oraz składają wrażliwe umysły do pogłębionej refleksji. Warto wracać do lektur wcześniej przeczytanych i omówionych, aby spojrzeć na nie z dystansu. Może się wówczas okazać, że dany utwór nabierze nowych znaczeń i to, co wcześniej uchodziło za nieciekawe, okaże się zaskakująco trafne, błyskotliwe, sprytne, zabawne. Rewizja własnych odczuć i poglądów to cenna umiejętność, w którą należy wyposażać młody, niepokorny umysł. Zmiana sądów i opinii

⁷ S. Bortnowski: *Jak uczyć poezji?* Wydawnictwo Stentor, Warszawa 1998, s. 19.

⁸ V. Roth: *Cztery*. Przeł. M. Czub. Amber, Warszawa 2014, s. 36 – 37.

na temat dzieła świadczy o emocjonalnym i intelektualnym rozwoju uczniów, o ich refleksyjnej postawie wobec artefaktów kultury i metapoznawczych umiejętnościach.

Szóstoklasistom proponuję udział w Lidze Uczniowskich Zespołów, natomiast dla uczniów klasy VII organizuję Turniej Gier Zespołowych. Klasa podzielona zostaje na cztery oddziały. Każdy z nich otrzymuje zakres materiału lekturowego (zwykle są to 4 lektury, które należy wspólnie raz jeszcze powtórzyć, opracować, przygotować notatkę w formie grafu, planu lub mapy). W dniu turnieju każda grupa zasiada przy swoim stoliku, odpowiadając na pytania wielokrotnego wyboru, typu prawda/fałsz, z luką, na dobieranie. *Aktywne zdobywanie informacji i umiejętności oraz kształtowanie poglądów odbywa się dzięki dociekaniu. Uczniowie są raczej nastawieni na poszukiwanie niż na odbieranie. Oznacza to, że poszukują odpowiedzi na pytania postawione przez innych oraz przez samych*

siebie. Szukają rozwiązań problemów wskazanych im przez nauczyciela. Są żywo zainteresowani zdobywaniem informacji i umiejętności, które pozwolą im na rozwiązanie postawionego przed nimi zadania. Poznają zagadnienia, które zmuszają ich do zweryfikowania własnej wiedzy czy wyznawanych przez siebie wartości⁹. Podtrzymywaniu lekcyjnej aktywności uczniów służą wprowadzone przeze mnie tzw. pytania diamentowe, które zadają uczniom, gdy widzę, że spada ich motywacja do pracy, zaczynają koncentrować się na przejeżdżającym za oknem radiowozie policyjnym. Wtedy pojawiają się brylanci, czyli np.:

- jakie znasz trzy zagraniczne girlsbandy,
- w jakim boysbandzie występował Justin Timberlake,
- jak nazywają się złote rękawiczki bez palców Justina Biebera,
- w jakiej drużynie grał David Beckham,
- co to jest triathlon.

Stymulowaniu uczniowskiej ciekawości służą ćwiczenia **Intrygujące tytuły** oraz **Na tropie detektywistycznej zagadki**, których celem jest zachęcenie do spekulacji i intuicyjnych rozwiązań:

➤ Zadanie dla ucznia:

Seria: Intrygujące tytuły.

- Ustal, co może być tematem powieści **Dziewczyna Mistrza Gry?**
- Pomyśl, czym zajmuje się strząsaczka słów? (por. Markus Zusak: **Złodziejka książek**)

Seria: Na tropie detektywistycznej zagadki

Odczytaj zaszyfrowane wiadomości (zaszyfrowane wiadomości to tytuły rozdziałów powieści Barbary Kosmowskiej **Buba**):

- Lodowiec przemówił.
- Kamyk w Martensie.
- Grzybki na duszę.
- Drozd wyleciał nie w porę.
- Lew ze Zwierzynieckiej wkłada martensy.

Urszula Wykurz jest nauczycielem języka polskiego w Szkole Podstawowej im. św. Franciszka z Asyżu w Poskitowie.

Czy wiesz, że...

Metody nauczania Sokratesa

Elenktyczna metoda [gr. *elegktikós* 'zbijający', 'badawczy' < *elegktós* 'badanie', 'argument'], filoz. stosowany przez Sokratesa sposób dyskusowania; polegała na przyjęciu tezy przeciwnika, a następnie zmuszaniu go, poprzez zadawanie kolejnych pytań, do wyciągnięcia wniosków jawnie sprzecznych z jego początkową tezą; Sokrates stosował ją wraz z metodą maieutyczną.

Maieutyczna metoda: element sokratycznego nauczania. Sokrates sądził, iż każdy człowiek nosi w sobie prawdziwą wiedzę, której nie jest świadomy; zadaniem nauczyciela jest ją z ucznia wydobyć za pomocą odpowiednio dobranych pytań, podobnie jak zadaniem położnej (gr. *maia*) jest pomóc w porodzie; stosowanie metody miało poprzedzać okres oddziaływania za pomocą metody elenktycznej.

Źródło: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/majeutyczna-metoda;3936344.html>; <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/elenktyczna-metoda;3897505.html>. Dostęp: 27.03.2018

Tekst: B. Białecka:

Na czym polega sokratejska metoda prowadzenia dyskusji?

Jaka jest najlepsza metoda perswazji, gdy wiemy, że mamy rację, a fakty i logika stoją po naszej stronie? Pytania sokratejskie. Niekoniecznie jest to metoda, dzięki której kogoś przekonasz. Najskuteczniejsze metody perswazji to manipulacja oddziałująca na emocje (zwłaszcza gdy odwołujemy się do cudzych wad – np. chciwości czy pychy). Mówię o najlepszej metodzie perswazji – która być może pobudzi drugą osobę do myślenia.

Na czym polega metoda sokratejska? Na minimum: zadajemy pytanie kluczowe, a potem pomagamy człowiekowi dojść do wniosków, zadając kolejne pytania. Jest trudna, wymaga wprawy, zwłaszcza wymaga samoopanowania, by nie wyciągać wniosków za drugą osobę. Pytania można uzupełniać małymi, strawnymi dawkami informacji, jednak nie może to przerodzić się w wykład.

Źródło: <http://bognabialecka.pl/index.php/artykuly/porady-psychologiczne/149-na-czym-polega-sokratejska-metoda-prowadzenia-dyskusji>. Dostęp: 27.03.2018.

⁹ M. Silberman: *Uczymy się...*, s. 84.

REPORTAŻ

w praktyce szkolnej

PIOTR NOSAL

Pisząc niniejszy artykuł, mam na uwadze dwie sprawy. Po pierwsze, postaram się przekazać swoją wiedzę na temat reportażu, który należy do moich ulubionych gatunków i czytam go od wielu lat z pasją, ale też wykorzystuję często na lekcjach języka polskiego.

Po drugie, spróbuję zachęcić czytelników do wykorzystywania reportażu w praktyce szkolnej. Oczywiście nie tylko polonistów, ale nauczycieli wszystkich przedmiotów, którzy na pewno w tym pojemnym gatunku znajdą coś ciekawego i przydatnego z punktu widzenia swojej dyscypliny.

Bo co mamy w programie szkolnym i w podręcznikach? Co choćby w miarę aktualnego, bliższego uczniom? Niemal nic. Z klasyki reportażu kilka fragmentów klasyków gatunku – Hanny Krall, Ryszarda Kapuścińskiego, Wojciecha Giełżyńskiego. W nowej podstawie programowej w ogóle niewiele jest utworów współczesnych. Postarajmy się więc o to, co dla młodzieży ważne, zachęcające do lektury, do nauki – o aktualność.

Co to jest reportaż – definicja rozgryziona

Nie ma sensu przytaczanie tutaj żadnych definicji słownikowych. Należy raczej się zastanowić, co dla współczesnego odbiorcy oznacza ten termin, z czym go kojarzymy. Bo właściwie reportaż jest obecny we wszystkich mediach – w portalach internetowych, w prasie, w większych publikacjach, w telewizji i w radiu. Czy coś łączy reportaże z tak różnych źródeł?

Łacińskie *reportare* oznacza dosłownie *donosić, zawiadamiać*. To gatunek z pogranicza dziennikarstwa i literatury (czy też filmu, słuchowiska), który obejmuje teksty będące sprawozdaniem z wydarzeń, których autor był uczestnikiem lub obserwatorem.

Jest jednocześnie gatunkiem publicystycznym, czyli poruszającym ak-

tualne problemy, zawierającym uwagi i komentarze. Powinien zwrócić uwagę czytelników i angażować ich w rozwiązanie problemu.

To także gatunek wyrastający ze sprawozdania dziennikarskiego odpowiadającego na pięć klasycznych pytań: *kto? gdzie? kiedy? jak? dlaczego?* co go różni od fikcji literackiej; pełni funkcję sprawozdawczą (autentyzm, aktualność, dynamizm) w ukazywaniu zdarzeń, sytuacji, portretowaniu ludzi, zakładając osobisty stosunek reportera do przedmiotu relacji; jest pisany stylem ekspresyjnym.

Rodzaje reportaży i ich przypisanie do przedmiotów szkolnych

Podstawowy podział reportaży ze względu na ich formę obejmuje reportaże literackie, które mogą łączyć elementy fikcji literackiej z autentycznymi wydarzeniami, reportaże informacyjne bądź sprawozdawcze oraz publicystyczne.

Dla nas ważniejszy będzie podział reportaży ze względu na tematykę i przypisanie poszczególnych typów do odpowiednich przedmiotów nauczania:

- reportaż społeczno-obyczajowy – wiedza o społeczeństwie i język polski,
- reportaż podróżniczy – geografia i przyroda,
- reportaż zagraniczny – języki obce,
- reportaż interwencyjny – szczególnie cenny na lekcjach wychowawczych,
- reportaż naukowy – przedmioty ścisłe,
- reportaż historyczny – jak sama nazwa wskazuje – historia,
- reportaż wojenny – również historia,
- reportaż sportowy – WF. Nauczyciele tego przedmiotu na pewno potwierdzą, że to gatunek najbardziej

popularny i chętnie czytany przez uczniów bez specjalnej zachęty.

Gdzie szukać dobrych reportaży?

Poniższe propozycje podzielone zostały pod względem mediów, w których można je znaleźć. Uwzględniają one oczywiście nie tylko moje doświadczenie czy gust, ale ogólną opinię o wartościowych źródłach gatunku. Zachęcam zatem do wykorzystania sprawdzonych pozycji:

- **prasa** – „Duży Format” – dodatek do „Gazety Wyborczej”; „Newsweek”,
- **TV** – reportaże Faktów TVN,
- **Internet** – ARTE.tv,
- **radio**:
 - PR 1 – cykl *Reportaż w Jedyńce*. *Drogowskazem* w poszukiwaniach może być np. audycja *Melchiorzy 2017* o nagrodach za reportaż radiowy pod hasłem *Reportaże niosą te tematy, które niesie życie*;
 - PR 3 – cykl *Reportaż w Trójce*. Warto tu polecić nową audycję Janusza Deblessema *Laboratorium reportażu*. Najciekawsze do tej pory były według mnie dwa programy: *Z lampy naftowej do I-Phone’a* Andrzeja Flagi – opowieść księdza Tomasza Denickiego o pracy polskiego misjonarza wśród Indian w Boliwii, z klimatyczną muzyką rejonu w tle, oraz *Zimowe zoo* Nawojki Gurczyńskiej – pięknie ilustrowana dźwiękowo opowieść o tym, co poza sezonem dzieje się w pozornie cichym i spokojnym miejscu – a dzieje się wiele;
 - Radio Katowice – *Trzy kwadransy z reportażem* – akurat na czas lekcji, tematyka regionalna.

Odrębnym źródłem reportaży różnego rodzaju jest publikacja *Grand Press*. Pod hasłem *Dziennikarskie hity* wydawane są corocznie nie tylko najlepsze reportaże, ale i inne formy dziennikarskie i publicystyczne, które zwyciężyły w swoich kategoriach konkursowych. To obszerne wydawnictwo w formie papierowej i na płycie, w którym każdy znajdzie coś dla siebie. W 2017 roku konkurs miał już dwudziestą pierwszą edycję.

Laureaci prestiżowych konkursów zawsze są warci polecenia – dwa naj-

ważniejsze konkursy to *Nagroda Kapuścińskiego* oraz *Melchior*.

Po co reportaż w szkole? Przeciw wiedzy nagłówkowej!

Pozwoliłem sobie wprowadzić taki termin, mając na myśli sposoby przekazywania i odbioru informacji właściwie powszechnie obowiązujące we współczesnym świecie. Najważniejsze jest przyciągnięcie czytelnika, widza czy słuchacza jakąś informacją, która będzie na tyle sensacyjna, że zwróci jego uwagę. Dlatego współczesne media posługują się *leadem*, czyli wyodrębnionym fragmentem tekstu, który musi być atrakcyjny i powinien zachęcić do przeczytania całości tekstu, zapowiadać w skrócie jego treść, przekazywać najistotniejsze informacje. W tzw. prasie brukowej *leady* są z reguły dramatyczne, nastawione na sensację.

W zalewie otaczających nas informacji odbiorca, zwłaszcza młody, niewyrobiony, czyta właściwie same nagłówki i ma przy tym poczucie, że wiele się dowiedział. Nic bardziej mylnego. Praktycznie większość z tych wiadomości nie daje żadnej wiedzy o świecie, brakuje już nie tylko pogłębienia tematu, ale nawet podstawowych informacji dodatkowych, kontekstu wydarzeń, obiektywizacji.

Dlatego tak ważne jest, aby szkoła z ową *wiedzą nagłówkową* walczyła, zmuszała uczniów do sięgnięcia po teksty wartościowe, oduczała zadowalania się samymi hasłami, skrótami, szybkimi konkluzjami.

W praktyce szkolnej coraz częściej narzekamy na braki w wiedzy ogólnej uczniów, nieznajomość pewnych, wydawałoby się oczywistych, zagadnień. W przenośni – nie mówimy często tym samym językiem, nie możemy odwołać się do powszechnych wzorców. W wielu wypadkach wynika to, moim zdaniem, właśnie z owej ogólnikowej wiedzy – walczyć więc z nią, starając się o porozumienie.

Jak zachęcić do czytania, słuchania, oglądania?

Na lekcjach nie zawsze możemy poświęcić na zagadnienia bieżące i nieco odbiegające od głównego programu tyle czasu, ile byśmy chcieli i ile

byłoby warto. Dlatego równie ważnym zadaniem nauczyciela jest wdrożenie uczniów do samodzielnego zdobywania wiedzy. Warto od czasu do czasu zaprezentować im fragment audycji radiowej czy telewizyjnej czy też fragment tekstu. Posłużę się tu paroma przykładami, które, jak mi wiadomo z doświadczenia, większość odbiorców nie pozostawiają obojętnymi.

► Cytat 1, czyli coś dla miłośników przygód i dzieł przyrody

Ale wracając do mięsa: to pewnie z powodu podobieństwa smaków miejscowe niedźwiedzie są tak piekielnie niebezpieczne. Renifery to ich przysmak, a człowiek to dla nich renifer, który nie potrafi biegać, ofiara bez rogów, zwyczajny pierdoła, łatwa zdobycz. Raz taki miszka poprobuje człowieka i się rozsmakuje. Już mu się nie będzie chciało uganiać po górach za reniferami i łosiami, nie będzie zbierał jagód, borówek i jarzębiny, wypuszczał się na grzyby i do śmietników. Będzie trzymał się Traktu Kołymskiego, osiedli ludzkich, obozowisk poszukiwaczy złota. Ileż ja historii o nich słyszałem! Choćby o górniku z Susumanu, który stał na drodze, bo złapał gumę, a kiedy zobaczył niedźwiedzia, zamknął się w samochodzie. Zwierzak jak szajbus rozpruł blachę na dachu i wyciągnął swoją ofiarę jak świńską tuszonkę z puszki. Takie niedźwiedzie nazywają szatunami. To po rosyjsku znaczy „włóczęga”, ale na Kołymie to słowo jest zarezerwowane tylko dla niedźwiedzi szaleńców, ludojadów.

Źródło: Jacek Hugo-Bader: *Dzienniki kołymskie*.

► Cytat 2, czyli odpowiedź na pytanie o leada z okazji rocznicy czarnobylskiej: Co tam się właściwie stało?

26 kwietnia 1986 roku o godzinie pierwszej minut dwadzieścia trzy i pięćdziesiąt osiem sekund seria wybuchów obróciła w ruinę reaktor i czwarty blok energetyczny elektrowni atomowej w położonym niedaleko granicy białoruskiej Czarnobylu. Awaria czarnobylska była najpotężniejszą z katastrof technologicznych XX wieku.

Mąż wspominał, że chodzili tam po smole. Tłumili ogień, a on się rozpełzał. Pojechali bez brezentowych skafandrów, tak jak stali – w koszulach. Nikt ich nie uprze-

dził, wezwano ich jak do zwykłego pożaru. Nikt nie mówił o promieniowaniu.

Stolec od dwudziestu pięciu do trzydziestu razy na dobę. Zaczęła mu pękać skóra na rękach i na nogach. Całe ciało pokryło się bąblami. Kiedy kręcił głowę, na poduszce zostawały kępki włosów.

– Czy on umiera?

– A co ty myślisz? Dostał 1600 rentgenów, a śmiertelna dawka jest 400.

A potem był już koniec.

Źródło: Swietłana Aleksiejewicz: *Czarnobylska modlitwa. Kronika przyszości*.

► Cytat 3, czyli coś dla podróżników

Trzeba mieć dużo odwagi, by zamierzyć książkę reporterską z miejsca, gdzie latem jest cały czas jasno i zimno, a zimą ciemno i bardzo zimno, ludzi 2500, a niedźwiedzi polarnych pół tysiąca więcej, dróg raptem ze 40 km i ani jednego drzewa, ani jednego kota. Czy w takiej przestrzeni może dziać się coś interesującego?

Jesień w Finnmarku to początek nocy polarnej, dwóch miesięcy bez słońca. Ta pora roku na Północy oznacza niemal bezustanne burze śnieżne i sztormy, które huczą w oknach i wlewają się do domów.

Źródło: Ilona Wiśniewska: *Biała. Zimna wyspa Spitsbergen oraz Hen. Na północy Norwegii*.

► Cytat 4, czyli ciekawa może też być recenzja

Podtytuł reportażu Marcina Kąckiego „Białystok. Biała siła, czarna pamięć” trafnie streszcza jego przewodnią tematykę. Jest to bowiem przede wszystkim wstrząsający obraz miasta, w którym triumfuje skinowskie „white power”, a mieszkańcy i mieszkanki dotknęła zbiorowa amnezja dotycząca ich przedwojennych sąsiadów. Polak katolik wraz z żoną to w tym mieście jedyni pożądani obywatele. Każdego, kto w jakikolwiek sposób odstaje od takiego wizerunku, czeka wykluczenie, agresja i przemoc.

Źródło: Anna Godzińska: *Biała siła. Czarna pamięć*. Szuflada.net. Dostęp: 14 października 2015

Lektury

Już na wstępie odwołałem się do swojej pasji czytelniczej. Pozwolę so-

bie więc na krótki spis lektur, a raczej prywatny ranking z krótką motywacją.

- **Mariusz Szczygieł:** *Gottland; 20 lat nowej Polski w reportażach.*
Klasyk polskiego reportażu. Na podstawie Gottlandu Czesi nakręcili film o samych sobie, to chyba wystarczający dowód na mistrzostwo.
- **Paweł Smoleński:** *Irak; Izrael już nie frunie; Oczy zasypane piaskiem.*
Miejsca odległe, trudne, poplątane sytuacje – to specjalność tego autora.
- **Jacek Hugo-Bader:** *Biała gorączka; W rajskej dolinie wśród zielska, Dzienniki kołymskie; Długi film o miłości; Powrót na Broad Peak.*
Pierwsze trzy pozycje to świetny obraz współczesnej Rosji i jednocześnie zapis coraz bardziej wnikliwej autorskiej obserwacji. Ostatnia to szczerza do bólu relacja z wyprawy po zwłoki polskich himalaistów. A zarazem przebój czytelniczy.
- **Witold Szablowski:** *Zabójca z miasta moreli.*
O Turcji bardzo różnorodnie, zawsze ciekawie. No i moim zdaniem jedna z najlepszych okładek książkowych (wydanie I).
- **Ewa Winnicka:** *Londyńczycy, Angole.*
Przykład świetnego warsztatu dziennikarskiego. Autorka równie dobrze radzi sobie z historią, jak ze współczesnością życia Polaków na Wyspach.
- **Lidia Ostałowska:** *Cygan to cygan.*
Nauka tolerancji. Poznać znaczy zrozumieć, choć bywa to trudne.
- **Angelika Kuźniak:** *Papusza; Marlene.*
O dwóch artystach skrajnie różnych, z równą pasją.
- **Katarzyna Surmiak-Domańska:** *Ku Klux Klan.*
Nie dość, że udowodniła, że klan to nie tylko historia, to jeszcze jej reportaż Teatr Dramatyczny w Wałbrzychu przeniósł na scenę. Tego jeszcze nie było.
- **Dariusz Rosiak:** *Biało-czerwony.*
Polski Indianin? Powstaniec warszawski? Niektórzy myślą, że to fikcja.
- **Cezary Łazarewicz:** *Żeby nie było śladów.*

Reportaż nagrodzony najważniejszą polską nagrodą literacką za najlepszą książkę roku, czyli Nike 2017. Historyczne wydarzenie pisarskie, gdyż stało się to po raz pierwszy.

To tylko 10 wybranych pozycji. I tylko polskich autorów. A jest wartościowych książek wiele, wiele więcej. W tym miejscu wypada napisać choć słowo o swoistym fenomenie Wydawnictwa CZARNE, które rozpoczęło kilkanaście lat temu publikację serii wydawniczej *Reportaż* i przyczyniło się do ogromnego sukcesu gatunku, powstania nowej polskiej szkoły reportażu, zdominowało tę część rynku, pozyskując najlepszych autorów. Oddajmy głos wydawcom: „*Reportaż*” to jedna z najbardziej rozpoznawalnych serii non-fiction na rynku. To dzięki niej zapanowała w Polsce moda na reportaż literacki. Obejmuje książki najwybitniejszych polskich i zagranicznych reportażystów – m.in. Swietłana Aleksijewicz, Jacka Hugo-Badera, Lidii Ostałowskiej, Martina Pollacka, Pawła Smoleńskiego, Filipa Springera czy Mariusza Szczygła. Książki z serii „*Reportaż*” zdobywają najważniejsze nagrody literackie, z Nagrodą im. R. Kapuścińskiego na czele. Od sześciu lat istnienia nagrody laureatami są nieprzerwanie właśnie autorzy naszej serii: w tym roku otrzymali ją Swietłana Aleksijewicz za książkę „*Czasy second-handu. Koniec czerwonego człowieka*”, Michał Olszewski za książkę „*Najlepsze buty na świecie*”, za przekład zaś Mariusz Kalinowski, który po mistrzowsku przełożył z języka szwedzkiego książkę Göra Rosenberga „*Krótki przystanek w drodze z Auschwitz*”.

Piszmy z młodzieżą reportaże!

Już niemal na koniec – zachęcam do pisania reportaży z młodzieżą. To celowe sformułowanie, bowiem jako opiekunowie gazet szkolnych czy stron internetowych będziemy z pewnością redaktorami tych tekstów, nasza pomoc może być niezbędna. Oczywiście to forma dla bardziej doświadczonych czy utalentowanych uczniów, ale zaczynając od prostszych informacji czy relacji, możemy dojść do tekstów bardziej rozbudowanych. Zresztą ta-

kie dzieło może mieć kilku autorów, zazwyczaj mamy przecież jakiś zespół redakcyjny. Przypominajmy im jednak o tym, by były to wypowiedzi spełniające takie podstawowe cechy, jak wiarygodność, prawdziwość, obiektywizm, przedstawianie faktów z relacji uczestników oraz emocjonalność, o którą u młodych ludzi nietrudno.

A gdyby ktoś okazał się urodzonym dziennikarzem, możemy zachęcić go do postudiowania u naprawdę najlepszych – w Instytucie Reportażu Polskiej Szkoły Reportażu w Warszawie. Wykładowcą jest tam sam Mariusz Szczygieł.

A może też fotoreportaż?

W dobie fotografii cyfrowej (komórkowej) fotografować każdy może i jesteśmy później zalewani masą zdjęć. Bywam na wielu imprezach szkolnych, oświatowych i nie lubię, kiedy zachęceni do odwiedzenia potem strony internetowej, natykam się na lapidarną informację, po której następuje seria nieopisanych, enigmatycznych zdjęć. A przecież nic prostszego niż dodać komentarz. Młodzież lubi to robić i da się z tych podpisów ułożyć naprawdę ciekawą reporterską historię.

Poniżej przykład mojego minifotoreportażu. Nic nie stoi na przeszkodzie, by podobne tworzyć z uczniami¹.

To był jeden z najbardziej gorących dni upalnego lata. Do Wołowca, siedziby Wydawnictwa CZARNE, trafiłem właściwie przypadkiem w trakcie wakacyjnych wędrówek po Beskidzie Niskim. To zna-

¹ Zdjęcia autora.

czy, gdy już byłem w pobliżu, postanowiłem sprawdzić, czy to ten Wołowiec, bo jakoś mi się nie zgadzało, za daleko od Dukli było. Ale potem okazało się, że to ten, daleko od wszystkiego, prawdziwy koniec świata.

Najpierw poszliśmy zobaczyć cerkiew, gdzie dyżurowała pani Hutyriak, Łemkini. Opowiadała o wszystkim naraz – historię cerkwi, wsi, mieszkańców, o swoim gospodarstwie agroturystycznym, no i wreszcie o Andrzeju Stasiuku.

– A, Stasiuk, no on tam zaraz obok mnie mieszka. U mnie mieszkał, jak się budował. Bo przedtem to w Czarnem. Ale tam to nawet prądu nie miał. Można tam iść zobaczyć, ale pewnie go nie ma, on gdzieś jeździ ciągle. I te książki pisze. Ale kto by to czytał? Ja tam czasu nie mam, teraz ta agroturystyka, gospodarstwo.

Tu ukrywa się Andrzej Stasiuk. Z rodziną. Tu ma siedzibę Wydawnictwo CZARNE.

Nie trafiłbym, bo z drogi nie widać, jakieś dwa zakręty wydają się wieść do nikąd, ale miałem wyjątkowego przewodnika – zaprowadził mnie pies Misiek (mimo zapewnień, że on z panem nie pójdzie), z którym przeszliśmy całą wieś od cerkwi.

Bibliografia

1. Bortnowski S.: *Warsztaty dziennikarskie*. Stentor, Warszawa 2003.
2. Jedliński R.: *Gatunki publicystyczne w szkole średniej*. Warszawa 1990.
3. Litwin, J.: *Język i styl polskiego reportażu*. WSP Rzeszów 1989.
4. Maziarski J.: *Anatomia reportażu*. Wyd. Literackie Kraków 1966.
5. Niedzielski C.: *O teoretycznoliterackich tradycjach prozy dokumentarnej*. PWN Toruń 1966.
6. Sławiński J.: *Reportaż*. W: Głowiński M., Kostkiewiczowa T., Okopień-Sławińska, Sławiński J.: *Słownik terminów literackich*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 2000, s. 471.
7. Wolny K.: *O poetyce współczesnego reportażu polskiego 1945 – 1985*. WSP, Rzeszów 1991.
8. Wolny K.: *Reportaż – jak go napisać?* Wydawnictwo Oświatowe FOSZE, Rzeszów 1996.

Piotr Nosal jest nauczycielem języka polskiego w ZSO nr 2 w Świętochłowicach i doradcą metodycznym.

Warto wiedzieć!

Typy współczesnych przekazów medialnych

Tekst: Urszula Dobrowolska

W przestrzeni medialnej stykamy się z ogromem tekstów kultury. Wiele z nich łatwo przyporządkować do określonego gatunku, zaś klasyfikacja innych bywa kłopotliwa.

Współcześni artyści często tworzą remiksy, łączą wiele konwencji. Tak wiele dzisiejszych dzieł łamie schematy, że gatunki trudno już uważać za stałe i niezmiennie zbiory cech, jakie musi posiadać utwór, by do nich należał. Postrzega się je z punktu widzenia odbiorcy: ich rozpoznanie w danym tekście kultury ułatwia odbiór i interpretację dzieła.[...]

Utwory można charakteryzować nie tylko z perspektywy gatunkowej, lecz także pełnionych funkcji. Pod tym względem przekazy medialne dzielimy na:

1. Informacje. Mają one poszerzać zakres wiadomości odbiorców. Spotykamy się z nimi w serwisach informacyjnych i filmach dokumentalnych.
2. Opinie. Informują o zdaniu autora na określony temat i zwykle kształtują punkt widzenia odbiorców. Ich przykładami są recenzje czy felietony. Opinie to domena publicystyki.
3. Perswazje. Mają za zadanie przekonać odbiorców do podjęcia pewnych działań. To np. reklamy czy ogłoszenia wyborcze. Komunikaty perswazyjne obfitują w elementy informacji i opinii – np. w reklamach aktorzy grający ekspertów podają wyniki badań.
4. Manipulacje. To komunikaty, których cele są ukryte przed odbiorcami. Ich nadawcy wywierają na odbiorcy mylne wrażenie, tak jakby sformułowana przez nich wypowiedź była informacją lub opinią.

Z tekstami kultury obcujemy niemal bez ustanku. Choćby wszechobecność ekranów na ulicach, w autobusach, centrach handlowych i naszych domach sprawia, że bez przerwy znajdujemy się w przestrzeni mediów. Za ich pośrednictwem obcujemy z przekazami audiowizualnymi, w których odbiorze najważniejsze jest zmysłowe doświadczanie. To właśnie one stały się trzonem współczesnej kultury.

Źródło: <https://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/typy-wspolczesnych-przekazow-medialnych/> Dostęp: 27.03.2018.

AUTYZM, ZESPÓŁ ASPERGERA...

wstęp do rozumienia

JOLANTA BUJNAROWSKA-MĄCZKA, GRZEGORZ MĄCZKA

Uczeń z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego w klasie w szkolnictwie masowym to powszechna sytuacja od wielu lat. Jako nauczyciele przetarliśmy już szlaki dotarcia do takiego ucznia. Odnaleźliśmy sposoby pracy. Wypracowaliśmy metody. W pokoju nauczycielskim zasiada wielu specjalistów z zakresu oligo-, surdo-, tyflopedagogiki czy pracy z uczniami przewlekłe chorymi i kalekimi. I gdy już się nauczyliśmy postępować z tymi uczniami, w naszej rzeczywistości szkolnej od około dekady spotykamy się z kolejnym wyzwaniem – jest nim uczeń z autyzmem, uczeń z zespołem Aspergera.

Niniejszy artykuł jest pierwszym z cyklu poświęconego zagadnieniu autyzmu i pojęciom okołoutystycznym.

Jego celem jest przybliżenie napotykanym trudności, zainspirowanie do poszukiwania wyjaśnień i pełniejszego zrozumienia zagadnienia.

Trochę historii

Na zagadnienie, ogólnie nazywając, autyzmu zwrócili uwagę m.in:

- Leo Kanner – austriacko-amerykański lekarz psychiatra,
- Hans Asperger – austriacki lekarz pediatra, psychiatra.

Leo Kanner (1943 r.) badał jedenaścioro dzieci w aspekcie ich specyficznych zachowań. Zwrócił uwagę na wspólne cechy badanych dzieci:

- izolowanie się,
- preferowanie samotności,
- brak dążenia do kontaktu z innym ludźmi,
- zamknięcie we własnym świecie.

Na podstawie swoich badań zdefiniował pojęcie autyzmu wczesnodziecięcego.

Hans Asperger (1944 r.), obserwując czwórkę dzieci, również zauważył cechy wspólne ich zachowań. Dzieci te były zdystansowane do otoczenia, wykazywały wobec niego brak zainteresowania.

Cechy wyodrębnione przez Kanner, jak i Aspergera można pogrupować w następujący sposób:

- **autystyczna samotność** – skłonność do skupiania się na jednym stereotypowym zachowaniu, przy jednoczesnym odcięciu się od świata zewnętrznego, czyli osób i sytuacji z otoczenia;
- **skupianie uwagi raczej na przedmiotach niż na ludziach** – ignorowanie, unikanie towarzystwa innych osób, w tym rodziców, wrażenie traktowania ludzi jak przedmioty (bez emocjonalnego zaangażowania);
- **problemy językowe** – późniejsze nabycie kompetencji językowych, brak mowy do ok. trzeciego roku życia, nieużywanie zaimka *ja*;

- **zachowania rytualne (obsesyjne)** – wykonywanie czynności zawsze w ten sam sposób, drobne zmiany rutyny wywołujące agresję;
- **nadzwyczajna pamięć i inne niezwykle umiejętności umysłowe** – nie dotyczy to wszystkich, ale występuje bardzo często: zdumiewająca pamięć, zdolność zapamiętywania rzeczy, sekwencji, obliczeń, zdolności muzyczne;
- **brak umiejętności uśmiechania się** – brak mimiki twarzy w czasie rozmowy, brak operowania gestem.

Nazewnictwo

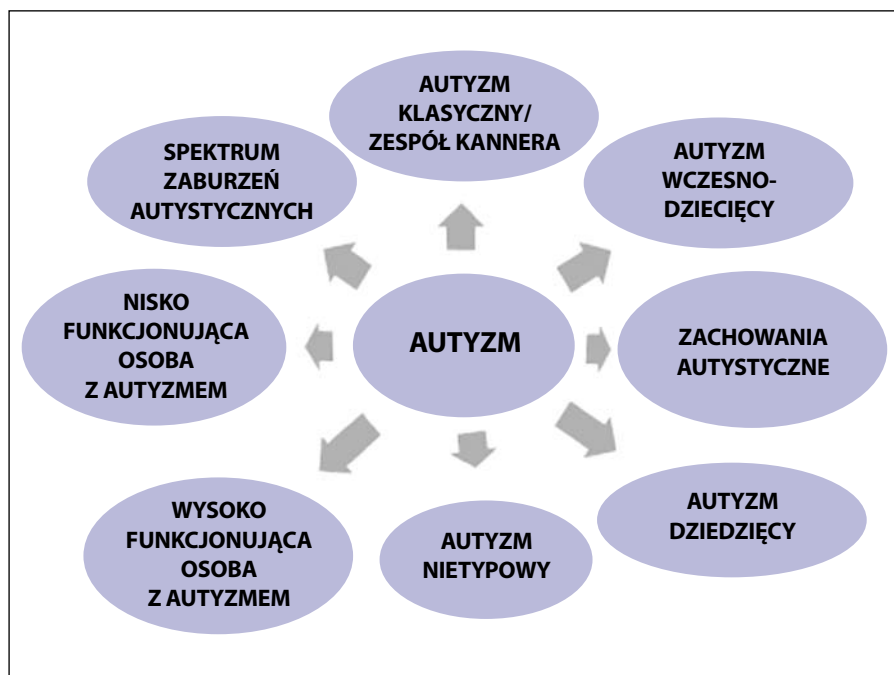
Możemy spotkać wiele określeń autyzmu. Niektóre mają znaczenie historyczne. Niekiedy używane są wymienne. Wyjaśnienie ich może nam pomóc w zrozumieniu zjawiska.

1. Autyzm klasyczny (Zespół Kanner)

- terminu używa się do opisu ciężkiej postaci autyzmu połączonej z dużymi trudnościami w rozwoju społecznym oraz brakiem mowy czynnej, zamiennie z terminem autyzm dziecięcy;
- określenie historyczne.

2. Autyzm wczesnodziecięcy

- terminu używa się w stosunku do bardzo wczesnie pojawiających się symptomów w rozwoju dziecka;
- określenie historyczne.

3. Cechy (tendencje) zachowania autystycznego

- określenie używane przy wątpliwościach diagnostycznych; stosuje się je, gdy u dziecka występują niektóre symptomy autystyczne, ale nie jest ich wystarczająco dużo, by spełnione były kryteria diagnostyczne,
- właściwszy termin: autystyczne zachowania – odnoszący się do obserwowanego zachowania, a nie stałych cech dziecka.

4. Autyzm dziecięcy

- nazwa autyzmu w klasyfikacji ICD¹ Światowej Organizacji Zdrowia,
- bywa krytykowana za sugerowanie, że występuje tylko u dzieci, a jest to zaburzenie trwające całe życie.

5. Autyzm nietypowy

- termin uwzględniony w klasyfikacji ICD 10,
- opisuje nietypowy przebieg autyzmu polegający na:
 - braku zaburzeń w jednym z trzech osiowych obszarów (interakcji społecznych, komunikowania się, wyobraźni) i/lub
 - dotyczy czasu występowania symptomów.

6. Wysoko funkcjonująca osoba z autyzmem

- termin opisuje osobę o dobrze rozwiniętych zdolnościach intelektualnych – inteligencja w granicy normy.

7. Nisko funkcjonująca osoba z autyzmem

- termin określa osobę z niepełnosprawnością intelektualną.

8. Spektrum zaburzeń autystycznych (ASD)

W klasyfikacji DSM V w 2013 r. zastąpiono trzy jednostki chorobowe: zaburzeń autystycznych, zespołu Aspergera i PDD-NOS² jedną jednostką – **Spektrum zaburzeń autystycznych (ASD)**.

Termin Spektrum zaburzeń autystycznych (*autism spectrum disorders* – ASD) odnosi się do szerokiego zakresu objawów, umiejętności i poziomów

upośledzenia lub niepełnosprawności, jakie mogą mieć dzieci z ASD. Niektóre dzieci są lekko upośledzone, podczas gdy inne są poważnie niepełnosprawne. Zaburzenia:

- trwałe deficyty w komunikacji społecznej i interakcji społecznej w wielu kontekstach,
- ograniczone, powtarzalne wzorce zachowań, zainteresowań i aktywności,
- klinicznie istotne upośledzenie w życiu społecznym, zawodowym lub w innych ważnych obszarach bieżącego funkcjonowania.

Objawy muszą występować we wczesnym okresie rozwojowym (zazwyczaj rozpoznawane w pierwszych dwóch latach życia).

Podjmując się omawiania zagadnienia autyzmu, warto przytoczyć kilka proponowanych definicji tej jednostki, jakie możemy spotkać w literaturze.

1. Autyzm to niejednorodne, wieloprzyczynowe zaburzenie rozwojowe we wszystkich podstawowych sferach: relacji społecznych, porozumiewania się (werbalnego i pozawerbalnego) oraz zachowania. Jest zjawiskiem wyraźnie odrębnym od upośledzenia umysłowego³.
2. Autyzm to zaburzenie neurorozwojowe, jedno z najcięższych, trwające całe życie. Powoduje je nieprawidłowy rozwój funkcjonowania mózgu we wczesnym dzieciństwie⁴.
3. Autyzm to głębokie zaburzenie rozpoczynające się w dzieciństwie, przejawiające się wieloma różnymi anomaliami zachowania, łącznie z niedorozwojem funkcji ruchowej, percepcji i mowy wraz z wyraźnym brakiem zainteresowania otoczeniem społecznym i wycofaniem się z rzeczywistości⁵.
4. Autyzm uznaje się za rozległe zaburzenie neurorozwojowe, pojawiające się przed trzydziestym szóstym miesiącem życia (przed 3 rokiem życia)⁶.

5. Autyzm to skomplikowany zespół upośledzenia rozwoju, w którym istotną rolę odgrywa funkcjonowanie mózgu. Jest to choroba neurologiczna. W typowych przypadkach pojawia się w pierwszych trzech latach życia⁷.

6. Autyzm należy do całościowych zaburzeń rozwojowych, czyli dotyczących różnych sfer funkcjonowania dziecka w przeciwieństwie do zaburzeń specyficznych, np. zaburzenia rozwoju mowy i języka, zaburzenia w rozwoju umiejętności szkolnych⁸.

Systemy klasyfikacji autyzmu

Rozważania na temat poszczególnych pojęć związanych z autyzmem, zasadności używania ich odrębnie czy zamiennie warto uzupełnić wiedzą na temat klasyfikacji tej jednostki chorobowej. Będziemy brali pod uwagę dwa systemy klasyfikacji:

- DSM V – klasyfikacja Amerykańskiego Towarzystwa Psychiatrycznego (APA 2013 r.)
- ICD 10 – klasyfikacja Światowej Organizacji Zdrowia (WHO 1992 r.)

Autyzm w ICD 10

Istnieją trzy kryteria (A, B, C) rozpoznania autyzmu w ICD 10:

A. Nieprawidłowy lub upośledzony rozwój, wyraźnie **widoczny przed 3 rokiem życia w co najmniej jednym** z następujących obszarów:

1. Rozumienie i ekspresja językowa używane w społecznym porozumiewaniu się.
2. Rozwój wybiórczego przywiązania społecznego lub wzajemnych interakcji społecznych.
3. Zabawa funkcjonalna lub symboliczna.

B. Łącznie musi wystąpić **co najmniej sześć objawów** spośród wymienionych w punktach 1, 2 i 3, przy

¹ Szczegóły w dalszej części artykułu.

² PDD-NOS – całościowe zaburzenie rozwoju, niezdiagnozowane inaczej (F84.9).

³ E. Pisula: *Autyzm: od badań mózgu do praktyki psychologicznej*. Sopot 2012.

⁴ C. Delacato: *Dziwne, niepojęte: autystyczne dziecko*. Warszawa 1995.

⁵ R. C. Carson, J. N. Butcher, S. Mineka: *Psychologia zaburzeń*. Gdańsk 2005.

⁶ C. Delacato C.: *Dziwne, niepojęte...*

⁷ E. Pisula: *Autyzm: od badań mózgu...*

⁸ L. Bobkiewicz-Lewartowska: *Autyzm dziecięcy. Zagadnienia diagnozy i terapii*. Kraków 2005.

czym co najmniej dwa z punktu 1 i po co najmniej jednym z punktów 2 i 3:

1. Jakościowe nieprawidłowości wza-
jemnych **interakcji społecznych**,
manifestujące się w co najmniej
dwóch z następujących obszarów:
 - › niedostateczne wykorzystywanie
kontaktu wzrokowego, wyrazu
twarzy, postawy ciała i gestów do
odpowiedniego regulowania inte-
rakcji społecznych,
 - › niedostateczny (adekwatny do wie-
ku umysłowego i pomimo licznych
okazji) rozwój związków rówieśni-
czych, obejmujących wzajemne
współdzielenie zainteresowań, ak-
tywności i emocji,
 - › brak odwzajemniania społeczno-
-emocjonalnego, przejawiający się
upośledzeniem lub odmiennością
reagowania na emocje innych osób,
lub brak modulowania zachowania
odpowiednio do społecznego kon-
tekstu, lub słaba integracja zacho-
wań społecznych, emocjonalnych
i komunikacyjnych,
 - › brak spontanicznej potrzeby dzie-
lenia z innymi osobami radości,
zainteresowań lub osiągnięć (np.
brak pokazywania, przynoszenia
lub wskazywania innym ludziom
przedmiotów osobistego zaintere-
sowania).
2. Jakościowe **nieprawidłowości
w porozumiewaniu się**, manife-
stujące się w co najmniej jednym
z następujących obszarów:
 - › opóźnienie lub całkowity brak roz-
woju języka mówionego, które nie
wiążą się z próbą kompensowania
za pomocą gestów lub mimiki jako
alternatywnego sposobu porozu-
miewania się (często poprzedzane
przez brak komunikatywnego ga-
worzenia),
 - › względny niedostatek inicjatyw
i wytrwałości w podejmowaniu wy-
miany konwersacyjnej (na jakim-
kolwiek występującym poziomie
umiejętności językowych), w której
zachodzą zwrotne reakcje na ko-
munikaty innej osoby,
 - › stereotypowe, powtarzające się,
idiosynkratyczne wykorzystywanie
słów i wyrażań,
 - › brak spontanicznej różnorodności
zabawy w udawanie lub zabawy
naśladowącej role społeczne.
3. Ograniczone, powtarzające się
i **stereotypowe wzorce zachowa-
nia, zainteresowań i aktywności**
przejawiane w co najmniej jednym
z następujących obszarów:
 - › pochłonięcie jednym lub liczniej-
szymi stereotypowymi zaintereso-
waniami o nieprawidłowej treści
i zogniskowaniu, lub jednym lub
więcej zainteresowaniami niepra-
widłowymi z powodu swej inten-
sywności i ograniczenia, a nie z po-
wodu treści i zogniskowania,
 - › wyrażenie kompulsywne przywią-
zanie do specyficznych, niefunk-
cjonalnych czynności rutynowych
i rytualizowanych,
 - › stereotypowe i powtarzające się
manieryzmy ruchowe, obejmujące
stukanie bądź kręcenie palcami,
lub złożone ruchy całego ciała,
 - › koncentracja na częściowych lub
niefunkcjonalnych właściwościach
przedmiotów służących do zabawy
(jak np. ich zapach, odczuwanie po-
wierzchni, powodowanego hałasu
lub wibracji).
- C. Obrazu klinicznego nie można
wyjaśnić innymi objawami cało-
ściowych zaburzeń rozwojowych,
specyficznymi rozwojowymi za-
burzeniami rozumienia języka
z wtórnymi trudnościami społecz-
no-emocjonalnymi, reaktywnymi
zaburzeniami przywiązania ani za-
burzeniem selektywności przywią-
zania, upośledzeniem umysłowym
z pewnymi cechami zaburzeń emo-
cji i zachowania, schizofrenią o nie-
zwycie wczesnym początku, ani
zespołem Retta. W diagnozowaniu
zaburzeń rozwoju zgodnie z ICD
mamy do czynienia z podziałem na
**8 całościowych zaburzeń rozwo-
ju**:
 - › F84.0 – Autyzm dziecięcy
 - › F84.1 – Autyzm atypowy
 - › F84.2 – Zespół Retta
 - › F84.3 – Inne dziecięce zaburzenia
dezintegracyjne
 - › F84.4 – Zaburzenie hiperkinetyczne
z towarzyszącym upośledzeniem
umysłowym i ruchami stereotypo-
wymi
 - › F84.5 – Zespół Aspergera
 - › F84.8 – Inne całościowe zaburzenia
rozwojowe
 - › F84.9 – Całościowe zaburzenia roz-
wojowe, nieokreślone

Wspólnymi cechami wszystkich
tych zaburzeń są problemy w komuni-
kacji i rozumieniu zjawisk społecznych.

Autyzm w DSM V

Są trzy kryteria DSM V. Osoba,
u której zdiagnozuje się autyzm, **musi
przejawiać co najmniej 6 cech wy-
mienionych w punktach 1 – 3** (w tym
co najmniej 2 w punkcie 1).

1. Klinicznie znaczące, stałe nieprawi-
dłowości w obrębie **komunikacji
społecznej i interakcji**:
 - › wyraźne deficyty w komunikacji
werbalnej i niewerbalnej wykorzy-
stywanej w interakcjach społecz-
nych,
 - › brak wzajemności społecznej,
 - › nieumiejętność rozwijania i utrzy-
mywania relacji z rówieśnikami
właściwej dla poziomu rozwoju.
2. **Ograniczone, powtarzalne wzor-
ce zachowań, zainteresowań i ak-
tywności**, objawiające się poprzez
co najmniej dwa z poniższych obja-
wów:
 - › stereotypowe zachowania moto-
ryczne lub werbalne albo nietypo-
we zachowania sensoryczne,
 - › nadmierne przywiązanie do rutyny
i rytualizowanych wzorców zacho-
wania,
 - › ograniczone zainteresowania.
3. **Objawy muszą wystąpić we wcze-
snym dzieciństwie** (ale mogą nie
manifestować się w pełni, dopóki
oczekiwania społeczne nie prze-
kroczą ograniczonych możliwości
dziecka).

* * *

Nim uczeń dotrze do nas z diagno-
zą borykamy się z zachowaniami dzie-
ci, które często rodzicom, rówieśnikom,
czy nauczycielom wydają się nietypo-
we, dziwaczne: uczniowie postrzegani
są czasami jako outsiderzy, czasami sa-
motnicy. Dobrze, gdy te etykiety mają
przynajmniej neutralny charakter.
Dlatego warto skupić się na uporząd-
kowaniu określeń, wskazaniu pewnej
charakterystyki ucznia z autyzmem czy
zespołem Aspergera.

W kolejnych artykułach zajmiemy
się podstawowymi teoriami dotyczący-
mi etiologii autyzmu, jego symptomami,
podejmiemy się pełniejszego zro-
zumienia różnicy pomiędzy autyzmem

i zespołem Aspergera. Będziemy też chcieli się podzielić z czytelnikiem wypracowanymi sposobami pracy pod-

czas zajęć rewalidacyjnych z uczniem z autystycznym spektrum zaburzeń. Chcielibyśmy, tym samym, zapropono-

wać i zrealizować cykl spotkań, których główną ideą będzie odczarowywanie autyzmu w szkole.

► Bibliografia:

1. Autyzm – na granicy zrozumienia. Red. B. Winczura. Kraków 2009.
2. Błeszyński J.: *Autyzm a niepełnosprawność intelektualna i opóźnienie w rozwoju: skala oceny zachowań autystycznych*. Gdańsk 2011.
3. Bobkowicz-Lewartowska L.: *Autyzm dziecięcy. Zagadnienia diagnozy i terapii*. Kraków 2005.
4. Borkowska A.: *Zrozumieć świat ucznia z zespołem Aspergera*. Gdańsk 2010.
5. Bragdon A.: *Kiedy mózg pracuje inaczej: ADHD, alkoholizm, autyzm, deja vu, dysleksja, leworęczność, słuch absolutny, pamięć fotograficzna, sezonowe zaburzenie afektywne, synestezja*. Gdańsk 2005.
6. Brauner A.: *Dziecko zagubione w rzeczywistości: historia autyzmu od czasów baśni o wróżkach, fikcja literacka i rzeczywistość kliniczna*. Warszawa 1993.
7. Carson R. C., Butcher J. N., Mineka S.: *Psychologia zaburzeń*. Gdańsk 2005.
8. Delacato C.: *Dziwne, niepojęte: autystyczne dziecko*. Warszawa 1995.
9. Frith U.: *Autyzm: wyjaśnienie tajemnicy*. Gdańsk 2008.
10. Frith U.: *Autyzm i zespół Aspergera*. Warszawa 2005.
11. Gałkowski T.: *Dziecko autystyczne w środowisku rodzinnym i szkolnym*. Warszawa 1995.
12. Komender J., Jagielska G., Bryńska A.: *Autyzm i zespół Aspergera*. Warszawa 2012.
13. Maciarz A., Drała D.: *Dziecko autystyczne z zespołem Aspergera: studium przypadku*. Kraków 2012.
14. Olechnowicz H.: *Wokół autyzmu: fakty, skojarzenia, refleksje*. Warszawa 2004.
15. Pisula E.: *Autyzm: od badań mózgu do praktyki psychologicznej*. Sopot 2012.
16. Randall P., Parker J.: *Autyzm: jak pomóc rodzinie*. Sopot 2010.
17. Seach D., Lloyd M., Preston M.: *Pomóż dziecku z... autyzmem*. Poznań 2006.
18. Smith D.: *Pedagogika specjalna: podręcznik akademicki*. T.1. Kielce 2009.
19. Taylor P.: *Spektrum zaburzeń autystycznych: przewodnik dla początkujących: podstawowe informacje dla rodziców i pedagogów*. Warszawa 2011.
20. Zabłocki K.: *Autyzm*. Płock 2002.

Jolanta Bujnarowska-Mączka jest wicedyrektorem Szkoły Podstawowej Mistrzostwa Sportowego w Bytomiu, współorganizatorem kształcenia uczniów w szkole integracyjnej, od 1995 r. współorganizatorem kształcenia uczniów z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego w szkole masowej i integracyjnej. Grzegorz Mączka jest nauczycielem dyplomowanym, na stałe związanym z Młodzieżowym Domem Kultury nr 2 w Bytomiu.

Czy wiesz, że...

*Spektrum (autyzmu) jest długie i szerokie,
i wszyscy się na nim znajdujemy.
Kiedy się w to uwierzy, łatwo zobaczyć,
ile mamy ze sobą wspólnego.*
Lisa Genova (z książki *Kochając syna*)

Jak powszechny jest autyzm

Dane statystyczne różnią się w zależności od szerokości geograficznej, przyjętych kryteriów i są ciągle uaktualniane, dlatego dane podane w artykule proponujemy traktować orientacyjnie. Statystyki z Amerykańskiego Centers for Disease Control and Prevention (CDC) wskazują, że 1 na 68 dzieci w Ameryce ma diagnozę spektrum autyzmu. Dane z ONZ mówią o 1 na 150 dzieci w Europie. W Wielkiej Brytanii dane The National Autistic Society wskazują występowanie u dzieci na poziomie 1,1% (ok. 700 000 osób w całej populacji Wielkiej Brytanii). Nie ma dokładnych informacji na temat rozpowszechnienia autyzmu w Polsce. Przyjmuje się za reprezentatywne dane z badań z innych krajów europejskich.

Źródło: <https://polskiautyzm.pl/rozpowszechnienie-autyzmu/>

WSPIERANIE ROZWOJU DZIECKA w wieku przedszkolnym

EWA PIĄTEK, ALEKSANDRA ZIELIŃSKA

Nauczyciel przedszkola jest pierwszą w życiu dziecka osobą, która w sposób profesjonalny powinna kierować jego rozwojem. Wychowawca-praktyk z łatwością dostrzega w grupie zarówno dzieci o niższej sprawności intelektualnej, jak i te, które wykazują szczególne uzdolnienia. W świetle aktualnych przepisów oświatowych nauczyciele są zobowiązani do wyłonienia dzieci wymagających pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz do opracowania programu pracy terapeutycznej. Pomocne w tym może się okazać uaktualnione wydanie książki **Karoliny Skarbek i Irminy Wrońskiej: Diagnostyka i wspomaganie rozwoju psychoruchowego dziecka w wieku przedszkolnym: wskazówki dla nauczycieli dotyczące organizowania pomocy psychologiczno-pedagogicznej**, które w sposób usystematyzowany przedstawia wszystkie zagadnienia związane z planowaniem pomocy dla dzieci. Autorki analizują odpowiednie przepisy oświatowe oraz omawiają pojęcia diagnozy funkcjonalnej i wybranych metod diagnostycznych. Udzielają praktycznych wskazówek – jak ocenić i usprawnić tzw. motorykę dużą (sprawność ruchową), motorykę małą (sprawność manualną i grafo-motoryczną), percepcję wzrokową, słuchową, mowę, myślenie, orientację w schemacie ciała i kierunkach w przestrzeni oraz funkcjonowanie dziecka w sferze emocjonalno-społecznej (w sytuacjach zadaniowych i zabawie). Książka zawiera także przykładową diagnozę funkcjonalną oraz opracowanie planu pomocy terapeutycznej dla dziecka czteroletniego, obszerną bibliografię, aktualne akty prawne oraz arkusze prób diagnostycznych. Publikacja jest więc rzetelną bazą, na podstawie której wychowawca może realizować własne pomysły.

Nauczyciele przedszkola, chcąc profesjonalnie wspierać rozwój swoich podopiecznych, mogą także sięgnąć po inne ciekawe publikacje, które są w zbiorach Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. J. Lompy.

Kto posłucha, ten usłyszy: ćwiczenia usprawniające percepcję słuchową dla najmłodszych uczniów Małgorzaty Barańskiej i Magdaleny Hinz – to książka, do której dołączono dwie płyty zawierające materiał potrzebny do ćwiczeń oraz polecenia kierowane do dziecka. Tematem znajdujących się tu zadań są odgłosy z bliższego i dalszego otoczenia, rytmy, wyrazy, sylaby i głoski. Uporządkowano je według zasady stopniowania trudności.

Sensorycznie wszystko gra! Piosenki z zabawami rozwijającymi integrację sensoryczną Małgorzaty Barańskiej – to także książka uzupełniona płytami, na których znajdują się piosenki w dwóch wersjach: wokalnie-instrumentalnej i instrumentalnej. Książka zawiera teksty piosenek, propozycje zabaw i zapisy nutowe. Zabawy i piosenki zostały pogrupowane ze względu na sposób odbierania bodźców z otoczenia, np. *Dotyk, Słuch, Wzrok, Węch, Smak*. Książkę zamyka dział *Odpoczynek*, zawierający piosenki wspomagające relaks.

Kolejna ważna pozycja, to **Jesień w przedszkolu: zabawy ogólnorozwojowe inspirowane piosenkami. Praca zbiorowa pod redakcją Karoliny Gawlik**. Publikacja jest zbiorem pomysłów na zabawy do piosenek zamieszczonych na dołączonych do niej płytach. Mogą one wspomóc rozwój umiejętności muzycznych i językowych dzieci oraz zintegrować grupę. Znajdują się wśród nich zabawy o charakterze opowieści ruchowych, taneczne, orientacyjno-porządkowe i doskonalące umiejętność reagowania

na sygnał, plastyczne, matematyczne oraz rozwijające logiczne myślenie, a także zabawy paluszkowe.

W zbiorach biblioteki są też pozostałe pozycje z tego cyklu: *Zima* i *Wiosna*.

Rymowanki – zapraszanki: zbiór utworów ułatwiających pracę z grupą w przedszkolu i żłobku Ewy Stadtmüller przyda się zwłaszcza wychowawcom pracującym z młodszymi dziećmi. Pomogą w zdyscyplinowaniu grupy i utrwaleniu obowiązujących w przedszkolu rytuałów, np. mycia rąk przed posiłkiem, ustawiania się w pary, sprzątanía po zabawie.

Alfabet na start! Piosenki dla dzieci w wieku przedszkolnym wspomagające naukę liter – to publikacja w formie dużego kalendarza ściennego, który ułatwia poznanie oraz zapamiętanie małych i wielkich liter alfabetu. Zarówno jego forma graficzna, jak i dołączona do niej płyta CD z piosenkami bazują na konkretnych i ciekawych dla dzieci skojarzeniach, co czyni naukę bardziej atrakcyjną i łatwiejszą. Publikacja jest zaprojektowana w taki sposób, aby w czasie zajęć nauczyciel mógł jednocześnie pokazywać przedszkolakom przeznaczoną dla nich stronę oraz widzieć tekst z propozycjami zajęć i zabaw. Podobny schemat pracy z dzieckiem wykorzystuje **Matematyka na start!**

Zbiory biblioteki umożliwiają prowadzenie rozwiniętej edukacji teatralnej wśród wychowanków przedszkoli. Wiek przedszkolny to okres wzmożonej aktywności poznawczej. Teatr to natomiast obraz, dźwięk, ruch, słowo. To sztuka wielobodźcowa, oddziaływająca na różne zmysły człowieka. Proponujemy zapoznanie się z publikacjami autorstwa **Zofii Kaliskiej. Scenariusze teatryków dla przedszkoli** zawierają zbiór scenariuszy przedstawień, dzięki którym dzieci zetkną się z nowymi zagadnieniami, takimi jak np. alfabet, podstawy matematyki czy narodowe legendy oraz poznają bajkowe historie zakończone przesłaniem moralnym. W książce najważniejsza wydaje się konstrukcja dialogów, które mają formę rytmicznych, łatwo wpadających w ucho rymowanek. Zbiór scenariuszy autorka uzupełniła publikacją **Scenariusze teatralne dla najmłodszych – bajki i legendy**, również dostępną w zbiorach biblioteki.

Zachęcamy także do skorzystania z kolejnej serii scenariuszy: **Inscenizacje najpiękniejszych polskich legend** Ewy Stadtmüller, **Inscenizacje nie tylko dla dzieci – nietypowe święta Urszuli Kozłowskiej** oraz **W Betlejem, w Betlejem wielka radość się dzieje...** Natalii Petrynki-Szymańskiej. Oprócz ciekawych tekstów zawierają również płyty z podkładami muzycznymi i piosenkami do wykorzystania podczas przedstawień.

W zbiorach PBW odnajdą Państwo obszerny zbiór materiałów wspomagających edukację muzyczną dzieci w wieku przedszkolnym. Dzieci posiadają szczególne predyspozycje do zabaw muzyczno-ruchowych, dlatego kształcenie muzyczne jest integralną częścią pierwszego etapu edukacyjnego. W pracy pedagogicznej dążymy do wykształcenia w przedszkolakach sztuki świadomego słuchania muzyki, pogłę-

bienia ich stosunku do muzyki. Chcemy, aby młodsze dzieci dostrzegały piękno dźwięków i utworów muzycznych.

Za szczególnie wartościowe można uznać dokumenty dźwiękowe, które pozwolą przedszkolakom poznać rzeczywistość za pośrednictwem ciekawych piosenek. **Piosenki dla ciekawych świata** (książka oraz 2 CD), których autorami są **Małgorzata Barańska i Stefan Gąsieniec**, to zbiór 30 piosenek, mających duże walory poznawcze. Ich brzmienia są typowe dla danego kraju lub regionu świata, który poznają uczestnicy zajęć. Teksty piosenek zawierają wiele konkretnych informacji geograficznych. Podobnie skonstruowana jest publikacja (książka oraz 2 CD) **Kim zostanę, gdy dorosnę?** Arkadiusza Maćkowiaka, zawierająca aż 50 piosenek o różnych zawodach. W obu wydawnictwach odnajdujemy dodatkowo opisy zabaw towarzyszących utworom, które można

przeprowadzić podczas zajęć. Na szczególną uwagę zasługuje również książka z płytą CD: **Muzolandia przedszkolaka Adrianny Furmanik-Celejewskiej**, stanowiąca zbiór scenariuszy zajęć dla nauczycieli rytmiki i wychowania przedszkolnego.

Warto wspomnieć o książkach i dokumentach dźwiękowych wspomagających nauczanie języków obcych w przedszkolu. Są to m.in.: **Przedszkolaku, play and learn – angielskie piosenki z polskimi opisami zabaw Marii i Mateusza Dawidowiczów**, **Katarzyny Kozak i Stefana Gąsieńca** oraz **My First Little Songs – piosenki i zabawy wspomagające naukę języka angielskiego dla dzieci w wieku przedszkolnym Natalii Łasochy**.

Zapraszamy serdecznie do korzystania ze zbiorów Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Józefa Lompy w Katowicach.

Ewa Piątek i Aleksandra Zielińska są pracownikami Wydziału Gromadzenia i Opracowania Zbiorów Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Józefa Lompy w Katowicach.

Warto wiedzieć!

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego

Zadania przedszkola

1. Wspieranie wielokierunkowej aktywności dziecka poprzez organizację warunków sprzyjających nabywaniu doświadczeń w fizycznym, emocjonalnym, społecznym i poznawczym obszarze jego rozwoju.
2. Tworzenie warunków umożliwiających dzieciom swobodny rozwój, zabawę i odpoczynek w poczuciu bezpieczeństwa.
3. Wspieranie aktywności dziecka podnoszącej poziom integracji sensorycznej i umiejętności korzystania z rozwijających się procesów poznawczych.
4. Zapewnienie prawidłowej organizacji warunków sprzyjających nabywaniu przez dzieci doświadczeń, które umożliwią im ciągłość procesów adaptacji oraz pomoc dzieciom rozwijającym się w sposób nieharmonijny, wolniejszy lub przyspieszony.
5. Wspieranie samodzielnej dziecięcej eksploracji świata, dobór treści adekwatnych do poziomu rozwoju dziecka, jego możliwości percepcyjnych, wyobrażeń i rozumowania, z poszanowaniem indywidualnych potrzeb i zainteresowań.
6. Wzmacnianie poczucia wartości, indywidualności, oryginalności dziecka oraz potrzeby tworzenia relacji osobowych i uczestnictwa w grupie.
7. Tworzenie sytuacji sprzyjających rozwojowi nawyków i zachowań prowadzących do samodzielności, dbania o zdrowie, sprawność ruchową i bezpieczeństwo, w tym bezpieczeństwo w ruchu drogowym.
8. Przygotowywanie do rozumienia emocji, uczuć własnych i innych ludzi oraz dbanie o zdrowie psychiczne, realizowane m.in. z wykorzystaniem naturalnych sytuacji, pojawiających się w przedszkolu oraz sytuacji zadaniowych, uwzględniających treści adekwatne do intelektualnych możliwości i oczekiwań rozwojowych dzieci.
9. Tworzenie sytuacji edukacyjnych budujących wrażliwość dziecka, w tym wrażliwość estetyczną, w odniesieniu do wielu sfer aktywności człowieka: mowy, zachowania, ruchu, środowiska, ubioru, muzyki, tańca, śpiewu, teatru, plastyki.
10. Tworzenie warunków pozwalających na bezpieczną, samodzielną eksplorację otaczającej dziecko przyrody, stymulujących rozwój wrażliwości i umożliwiających poznanie wartości oraz norm odnoszących się do środowiska przyrodniczego, adekwatnych do etapu rozwoju dziecka.
11. Tworzenie warunków umożliwiających bezpieczną, samodzielną eksplorację elementów techniki w otoczeniu, konstruowania, majsterkowania, planowania i podejmowania intencjonalnego działania, prezentowania wytworów swojej pracy. [...]

Źródło: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. (Dz.U. dnia 24 lutego 2017 r.) poz. 356.

W POSZUKIWANIU SMAKU ŻYCIA, CZYLI...

przepis na wiersz

MARZANNA PIETRUSZKA-ŁÓJ

Poniższy scenariusz uzyskał
ex aequo III miejsce¹
w

**VII Wojewódzkim Konkursie
na Najciekawszy Scenariusz
Lekcji Języka Polskiego**
pod patronatem Marszałka
Województwa Śląskiego,
zorganizowanym przez
RODN „WOM” w Katowicach
i zespół doradców
języka polskiego.

➤ **Temat:** *W poszukiwaniu smaku życia, czyli... przepis na wiersz*

Scenariusz zajęć pozalekcyjnych z j. polskiego rozwijających zdolności i zainteresowania uczniów klas IV – VI (koło polonistyczno-literackie), możliwy do wykorzystania podczas lekcji j. polskiego, najlepiej w klasie VI.

➤ **Czas trwania:** 45 min

➤ **Cel ogólny:**

➤ doskonalenie umiejętności redagowania krótkich tekstów na określony temat (wierszem i prozą).

➤ **Cele szczegółowe:**

Uczeń:

➤ wie, kim był J. Twardowski,
➤ zna treść wiersza *Na chwilę*,
➤ rozumie sens omawianego na zajęciach utworu,
➤ wypowiada się na temat budowy wiersza,

➤ umie zapisać własnymi słowami treść utworu,
➤ zna zasady redagowania przepisu kulinarnego,
➤ umie zgromadzić potrzebne informacje, korzystając z różnych źródeł wiedzy, w tym słowników (tradycyjnych i/lub elektronicznych),
➤ potrafi zredagować kilkudzaniowy tekst o przyjaźni,
➤ potrafi uzupełnić schemat wiersza o przyjaźni, stosując odpowiednie słownictwo i środki poetyckie,
➤ podejmuje próbę napisania wiersza,
➤ potrafi wyrazić i wyraziście zaprezentować własny tekst,
➤ umie wyrazić opinię i ją uzasadnić.

➤ **Metody:**

➤ praca z tekstem pod kierunkiem nauczyciela,
➤ elementy ćwiczeń dramowych,
➤ metoda pogładowa (pokaz) – fragment filmu dotyczącego J. Twardowskiego,
➤ metoda ćwiczeń praktycznych.

➤ **Formy:** zespołowa, grupowa (w parach), indywidualna.

➤ **Środki dydaktyczne:**

➤ słowniki dostępne w szkolnej bibliotece: języka polskiego, ortograficzne, wyrazów bliskoznacznych, frazeologiczne;
➤ tekst wiersza J. Twardowskiego *Na chwilę* (załącznik 1);
➤ fragment filmu Konrada Gałki *Ks. Jan Twardowski*;
➤ komputery z dostępem do Internetu, drukarka, papier do drukarki (w miarę możliwości);
➤ karta pracy grupowej (w parach) przygotowana przez nauczyciela (załącznik 2),

➤ karty pracy indywidualnej przygotowane przez nauczyciela: karta pracy indywidualnej A (załącznik 3), karty pracy indywidualnej B1 (załącznik 4), B2 (załącznik 5).

➤ **Przebieg zajęć**

1. Rozmowa o tym, co życiu nadaje smak. Wyjaśnienie przez dzieci znaczenie wyrażenia *smak życia*, zwrócenie uwagi na jego niecodzienność. Obejrzenie fragmentu (2 – 3 minuty) filmu prezentującego utwory J. Twardowskiego i jego postawę życiową.
2. Wiersz *Na chwilę*:
➤ Odczytanie utworu J. Twardowskiego.
➤ Dzielenie się wrażeniami.
➤ Omówienie budowy i treści utworu. Zwrócenie uwagi na cechy wiersza wolnego.
➤ Wykonanie zadań w parach z karty pracy grupowej (załącznik 2): zapisanie własnymi słowami treści wiersza, z poprawnym zaznaczeniem akapitów (nowe treści w nowym akapicie); dostrzeżenie kontrastu pomiędzy obiema częściami wiersza; przygotowanie krótkiej scenki obrazującej treść utworu, prezentacja efektów pracy i jej krótkie omówienie (rozmowa o miłości z wiersza, zwrócenie uwagi na to, że życie *lepiej smakuje*, gdy ludzie się kochają).
3. Porównanie wiersza *Na chwilę* z wypowiedziami napisanymi przez uczniów.
➤ Podanie podobieństw i różnic między tekstem pisanym prozą a wierszem.
➤ Rozmowa o języku poetyckim. Przypomnienie środków poetyckich i ich funkcji, podanie przykładów: zamiast powiedzieć *kolorowy świat*, możemy powiedzieć *świat barwny jak obrazek dziecka*; wyrażenie *dużo zła* możemy zastąpić przenośnią *morze zła*, zamiast *pada deszcz* możemy w wierszu napisać: *niebo płacze deszczem* (lub inaczej zgodnie z pomysłami uczniów). Uczniowie podają przykłady przenośni, porównań, epitetów.
4. Zabawa w układanie fantastycznego przepisu na wiersz (forma ustna, praca zbiorowa).

¹ Scenariusz który uzyskał I miejsce w tym konkursie opublikowaliśmy w nr 2(64-65)2017 „Forum Nauczycieli”, a II miejsce w nr 3(66)2017.

- Przypomnienie zasad redagowania przepisu kulinarnego (zwrócenie uwagi na podanie wszystkich składników i ich ilości oraz na kolejność czynności i jednolitą formę czasowników).
- Ćwiczenia w tworzeniu przepisu na wiersz. Uczniowie wymieniają różne składniki i ich ilość, np. szklanka talentu, 0,5 l wyobraźni, 30 dag pomysłu, 2 garści czasu, 30 dag ciepłości, po łyżce różnych uczuć (do smaku), 0,5 l radości, 0,5 kg środków poetyckich itp. oraz sposób wykonania, np. wszystkie składniki trzeba wymieszać w dowolnej kolejności, przelać na kartkę i piec w temperaturze pozytywnych emocji 200 stopni ok. 0,5 godziny (lub inaczej zgodnie z pomysłami dzieci).
- 5. Ćwiczenia przygotowujące do tworzenia wiersza o przyjaźni.
- Rozmowa o tym, jakie uczucia (poza miłością) sprawiają, że życie *ma lepszy smak*.
- Definiowanie słowa *przyjaźń* na podstawie dostępnych słowników.
- Burza mózgów dotycząca tematu *przyjaźń*, podawanie wyrazów pokrewnych, synonimów, antonimów, tytułów książek o przyjaźni (A. Mickiewicz *Przyjaciele*, A. Lindgren *Bracia Lwie Serce*, L. M. Montgomery *Ania z Zielonego Wzgórza*, *Ten obcy*).
- Rozmowa o warsztacie ucznia-poety (zbiera słownictwo, które pozwoli mu jak najlepiej przekazać to, co myśli i czuje; zapisuje skojarzenia, w tym literackie, związane z tematem wiersza; szuka pomysłu na przedstawienie tematu, np. zastosowanie zasady kontrastu, zaskakującej puenty, zapisanie morału; pisze tekst i poprawia go, starając się mu nadać jak najlepszą formę itp.).
- 6. Tworzenie własnego wiersza o przyjaźni (praca indywidualna).

Wykonanie zadań z kart pracy indywidualnej A (załącznik 3), a następnie B1 (załącznik 4) lub B2 (załącznik 5) w zależności od chęci i/lub możliwości uczniów. W karcie B1 jest schemat ułatwiający pisanie, a w karcie nr B2 – nie. Z karty B2 mogą skorzystać uczniowie zdolniejsi, którzy już pisali wiersze w ten sposób, mają doświadczenie. Nie jest celem zajęć zabawa w rymowanie, więc zwracamy uwagę, aby

uczniowie tym się nie zajmowali. Dzieci korzystają z tradycyjnych i/lub elektronicznych słowników znajdujących się w klasie, z Internetu, aby wykonać zadania z karty pracy indywidualnej A, a następnie piszą teksty i poprawiają je (karty B1, B2). Nauczyciel czuwa nad poprawnością realizacji zadań.

7. Zapisanie utworów w pliku na dysku. Wydrukowanie (jeśli jest taka możliwość).
8. Odczytanie tekstów w całości lub we fragmentach przez chętnych uczniów (całość ewentualnie na następnych zajęciach). Zwrócenie uwagi m.in. na wyraziste czytanie (przekazanie swoim głosem intencji tekstu), na intonację.
9. Dzielenie się przez autorów wrażeniami na temat procesu tworzenia. Wyrażanie opinii przez odbiorców na temat usłyszanych utworów.
10. Zachęcenie uczniów, aby pracując tak, jak na lekcji, spróbowali napisać wiersz na inny temat bliski sobie, najlepiej o czymś, co nadaje życiu smak, np. o wakacjach, sporcie, zwierzętach, i przynieśli tekst na następne zajęcia koła, aby przeczytać innym uczestnikom. Podkreślamy, że każdy temat jest dobry – nawet szukanie tematu na wiersz może być tematem wiersza. Podczas kolejnych zajęć sprawdzone i poprawione teksty eksponujemy na szkolnej gazetce.

➤ Bibliografia:

1. Ogłóza E., Polański E., Szymik E.: *Drama na lekcjach języka polskiego w klasach IV – VIII szkoły podstawowej*. Kielce 1997.
2. Twardowski J.: *Na chwilę*. W: Twardowski J.: *Trzeba iść dalej, czyli spacer biedronki*. Warszawa 1996, s.190.
3. Ks. Jan Twardowski. Dostępny: <https://www.youtube.com/watch?v=2eataHPnAWk>

➤ Komentarz autorki

Scenariusz napisałam z myślą o zajęciach pozalekcyjnych *Twórcze pisanie*, które prowadzę od lat. Rozwijają one zdolności i zainteresowania uczniów klas IV – VI. Uczniowie zarówno zdolni, realizujący IPN, jak i przeciętni (zainteresowani literaturą i chętni do podej-

mowania nowych wyzwań, odkrywania swoich talentów), lubią takie lekcje i z czasem pisanie różnych tekstów przychodzi im coraz łatwiej. Potem okazało się, że scenariusz jest uniwersalny i można go wykorzystać na wiele sposobów. Można według niego przeprowadzić lekcję języka polskiego, najlepiej w klasie VI, np. jako podsumowanie pracy w roku szkolnym, z okazji walentynek, Dnia Chłopaka itp. Scenariusz uwzględnia wielopoziomowość przy zadaniach w karcie pracy indywidualnej B2. Jeżeli słaby uczeń, mimo pomocy nauczyciela, nie jest w stanie wypełnić schematu, skupiamy jego uwagę na sprawdzeniu poprawności poprzednich zadań i pozwalamy na niewykonanie tej części pracy. Scenariusz można wykorzystać też w czasie nagłych zastępstw, gdy uczniowie nie mają zeszytów i podręcznika do j. polskiego. Schemat można modyfikować lub tworzyć zupełnie inne szablony według nowych pomysłów. Dzieciom ułatwia to pracę i bardzo chętnie piszą.

Najlepiej przeprowadzić zajęcia w sali komputerowej, ale jeśli nie ma takiej możliwości, by każdy uczeń miał dostęp do swojego komputera, trzeba karty pracy wydrukować i uczniowie wypełnią je w sposób tradycyjny. W pracy pomogą słowniki, w tym ortograficzne, które obowiązkowo powinny być dostępne w czasie każdych zajęć, aby uczniowie zawsze po napisaniu tekstu mogli sprawdzić jego poprawność ortograficzną i interpunkcyjną. Jeżeli jest problem z Internetem, można pominąć obejrzenie fragmentu filmu, bo nie wpłynie to na osiągnięcie głównego celu.

Warto podczas kolejnego spotkania kontynuować działania dotyczące twórczości dzieci – przeczytać prace dokończone i poprawione, a także nowe teksty wszystkich chętnych uczniów. Autorzy pocują się docenieni i zmotywowani do podejmowania wysiłku po raz kolejny. Warto wyeksponować teksty na gazetce szkolnej, a najlepsze umieścić na stronie internetowej szkoły. Można w podobny sposób tworzyć zbiory klasowej twórczości i promować zdolnych uczniów podczas imprez szkolnych, prezentując ich utwory. Pracę w kółku, które prowadzę, podsumowuję, tworząc z uczniami z ich tekstów książkę. I chociaż jest tylko w jednym egzemplarzu, to z podpisami autorów.

Jan Twardowski: ***Na chwilę***

*miłość na zawsze
najdłuższa
co miała przetrwać lat tyle
śmierć
burze
z fijołkiem w kubeczku*

*świnia
przyszła na chwilę*

Karta pracy grupowej (w parach)

Zadania

1. Zapiszcie w kilku zdaniach własnymi słowami treść utworu J. Twardowskiego *Na chwilę*. Zwróćcie uwagę na poprawność zaznaczenia akapitów – nowe treści zapiszcie w nowym akapicie. Sprawdźcie, czy nie popełniliście błędów ortograficznych i interpunkcyjnych. Unikajcie powtórzeń.
2. Przygotujcie krótką scenkę dramatową obrazującą treść wiersza. Starajcie się ukazać emocje i kontrast.

Przykładowa realizacja

Zadanie 1.

Miłość miała być na zawsze, trwać dłużej niż wszystko, przetrwać życiowe problemy, a nawet śmierć. Takim zwyczajnym sytuacjom jak picie herbaty miała dodawać uroku.

Miłość okazała się *świnią*, bo nie spełniła oczekiwań. Okazała się krótkotrwała.

Karta pracy indywidualnej A

Zadania:

1. Korzystając z dostępnych w klasie źródeł wiedzy, np. słowników tradycyjnych i elektronicznych, Internetu zgromadź wg wzoru słownictwo (wartościujące zarówno pozytywnie, jak i negatywnie) dotyczące słów: *przyjaźń, przyjaciel*:

➤ przyjaciel – jaki?

+

–

➤ przyjaciel – co robi?

+

–

➤ przyjaźń – jaka?

+

–

➤ przyjaźń, przyjaciel – przysłowia, związki wyrazowe:

2. W kilku zdaniach (3 – 5) zredaguj tekst na temat przyjaźni. Pamiętaj o poprawnym zapisie.

Przykładowa realizacja

Karta pracy indywidualnej A

1.

➤ przyjaciel – jaki?

+ wierny, niezawodny, lojalny, oddany, pomocny, zaufany

– fałszywy, kłamliwy, dwulicowy, nieszczerzy, nielojalny

- przyjaciel – co robi?
 - + pomaga, wspiera, zawsze ci pomoże, jest godny zaufania, obroni cię, pociesza, często z tobą rozmawia
 - zawodzi, zdradza, ma sekrety, kłamie, obmawia
- przyjaźń
 - + wierna, prawdziwa
 - krótka, fałszywa
- przyjaciel/przyjaźń

Przysłowia:

Dla przyjaciela nowego nie opuszczaj starego.

Przyjaciela tak potrzeba, jak wody i chleba.

Przyjaźń szczerza nigdy nie umiera.

Związki wyrazowe:

zawrzeć przyjaźń, przyjazna dusza, przyjaźń do grobowej deski, przyjaciel na dobre i na złe, przyjaciel od serca, przyjaźń na śmierć i życie, stary przyjaciel, darzyć kogoś przyjaźnią, więzy przyjaźni.

2.

Przyjaźń jest bardzo ważna w życiu. Przyjaciele darzą się zaufaniem. Jeśli masz przyjaciela, to wiesz, że porozmawiasz z nim o wszystkim, a w potrzebie zawsze ci pomoże.

Dzięki przyjaźni życie staje się piękniejsze i przyjemniejsze.

Załącznik 4

Karta pracy indywidualnej B1

Zadania:

1. Uzupełnij schemat wiersza o przyjaźni w taki sposób, aby jego treść była zgodna z tą z ćwiczenia nr 2 (karta pracy indywidualnej A). Możesz dodawać pojedyncze wyrazy, związki wyrazowe lub całe zdania.

Przyjaźń

➤ Przyjaźń (jaka?)

(jaka?)

jest (porównaj ją do czegoś) jak.....

➤ Przyjaciele (co robią?).....

(jak się zachowują?)

(podaj przykład pozytywnych bohaterów) jak

➤ Przyjaźń (co daje człowiekowi?) daje

(czym jest?) jest

zmienia życie (jak?)

2. Przepisz swój wiersz bez pytań.

3. Sprawdź, czy podoba ci się własny tekst, czy coś byś w nim zmienił. Możesz pewne treści uzupełnić, rozwinąć, pominąć, zastąpić zapisane wyrazy niecodziennymi połączeniami słów, wzbogacić o dodatkowe środki poetyckie.

Jeśli jesteś zadowolony, wydrukuj ostateczną wersję wiersza. Jeśli nie, wprowadź kolejne zmiany. Gotowy tekst możesz przeczytać kolegom i koleżankom. Podpisz go i oddaj nauczycielowi.

Przykładowa realizacja**Karta pracy indywidualnej B1**

<p>1.
<i>Przyjaźń</i>
➤ Przyjaźń (jaka?) piękna
(jaka?) wspanialsza niż wszystko
(porównaj ją do czegoś) jak widok konwalii w środku zimy</p> <p>➤ Przyjaciele (co robią?) rozmawiają bez końca
(jak się zachowują?) mogą na siebie liczyć
(podaj przykład pozytywnych bohaterów)
jak Ania i Diana na Zielonym Wzgórzu</p> <p>➤ Przyjaźń (co daje człowiekowi?) daje nadzieję
(czym jest?) jest bezcennym skarbem
zmienia życie (jak?) na lepsze</p> <p>2.
<i>Przyjaźń</i>
Przyjaźń piękna
wspanialsza niż wszystko
jak widok konwalii w środku zimy</p> <p>Przyjaciele rozmawiają bez końca
mogą na siebie liczyć
jak Ania i Diana na Zielonym Wzgórzu</p> | <p>Przyjaźń daje nadzieję
jest bezcennym skarbem
zmienia życie na lepsze</p> <p>3.
<i>Przyjaźń</i>
Przyjaźń piękna jak marzenia
wspanialsza niż wszystko
niezwykła jak widok konwalii
w środku zimy</p> <p>Przyjaciele rozmawiają bez końca
o wszystkim i o niczym
jak Ania i Diana na Zielonym Wzgórzu
mogą na siebie liczyć
zawsze razem
w morzu kłamstw
i w krainie zabaw</p> <p>Przyjaźń daje nadzieję
na pomoc
jest bezcennym skarbem
lekiem na samotność
dodaje życiu kolorów</p> |
|---|---|

(Ola lat 12)

Załącznik 5**Karta pracy indywidualnej B2**

1. Wykorzystując tekst z ćwiczenia nr 2, zredaguj wiersz o przyjaźni. Zadbaj o to, by język utworu był poetycki, zastosuj wybrane środki poetyckie.

.....

.....

2. Sprawdź, czy podoba ci się własny tekst, czy coś byś w nim zmienił. Możesz pewne treści uzupełnić, rozwinąć, pominąć, zastąpić zapisane wyrazy niecodziennymi połączeniami słów, skojarzeniami, wzbogacić o dodatkowe środki poetyckie.

.....

.....

Jeśli jesteś zadowolony, wydrukuj ostateczną wersję wiersza. Jeśli nie, wprowadź kolejne zmiany. Gotowy tekst możesz przeczytać kolegom i koleżankom. Podpisz go i oddaj nauczycielowi.

Marzanna Pietruszka-Łój jest nauczycielem języka polskiego w Szkole Podstawowej nr 28 im. W. Budryka w Gliwicach.

KRZYSZTOF KOLUMB, śmiały wódz wyprawy – redagujemy notatkę encyklopedyczną

WERONIKA SYNIAWA

Poniższy scenariusz uzyskał
ex aequo III miejsce
w

**VII Wojewódzkim Konkursie
na Najciekawszy Scenariusz
Lekcji Języka Polskiego**
pod patronatem Marszałka
Województwa Śląskiego,
zorganizowanym przez
RODN „WOM” w Katowicach
i zespół doradców
języka polskiego.

2. Dotyczące umiejętności

Uczeń:

- analizuje wiersz Władysława Broniewskiego pt. *Kolumb*,
- porównuje notatkę encyklopedyczną z wierszem,
- redaguje notatkę encyklopedyczną,
- prezentuje wyniki swojej pracy na forum klasy.

3. Dotyczące postaw

Uczeń:

- uczeń pogłębia wrażliwość językową,
- przestrzega zasad obowiązujących w dyskusji,
- kształtuje postawy otwartości na poznawanie nowego.

- multimedia: nagranie szumu morza,
- butelka z wiadomością,
- koperty z rozsypanką,
- plansze statków.

➤ Przebieg lekcji

Wprowadzenie – pogadanka wstępna

1. Nauczyciel odtwarza nagranie szumu morza, aby wzbudzić w uczniach odpowiedni nastrój. Następnie opowiada historię:
Kilka dni temu wróciłam znad morza... Pewnego wieczoru, gdy spacerowałam po plaży zobaczyłam bardzo stary kufer. Postanowiłam go otworzyć. W środku znalazłam coś niesamowitego! Była to szklana butelka z wiadomością. Bardzo ciekawa, co w niej jest napisane, szybko otworzyłam butelkę... Okazało się, że wiadomość jest bardzo stara, ponieważ pochodzi z 1492 roku! Wiedziałam, że dzisiaj spotkamy się na lekcji, dlatego postanowiłam zabrać butelkę i podzielić się z Wami tajemniczą wiadomością...
Nauczyciel wyciąga butelkę z wiadomością w środku, otwiera i czyta:

- **Temat:** *Krzysztof Kolumb, śmiały wódz wyprawy – redagujemy notatkę encyklopedyczną.*

- **Klasa:** IV

- **Czas trwania zajęć:** 45 min

➤ Cel ogólny:

- wprowadzenie notatki encyklopedycznej, opartej na analizie i interpretacji wiersza Władysława Broniewskiego *Kolumb*.

➤ Cele szczegółowe

1. Dotyczące wiedzy

Uczeń:

- wie, co to jest notatka encyklopedyczna,
- zna cechy gatunkowe notatki encyklopedycznej,
- zna zasady redagowania notatki encyklopedycznej,
- zna treść wiersza Władysława Broniewskiego pt. *Kolumb*,
- wie, kim był Krzysztof Kolumb.

- **Metody i formy pracy:** heureka, praca z tekstem, poszukiwanie słów kluczowych, metoda działań praktycznych, elementy dyskusji, praca indywidualna.

- **Typ lekcji:** Lekcja wprowadzająca.

➤ Wykorzystane materiały:

- wiersz Władysława Broniewskiego pt. *Kolumb* (podręcznik),
- encyklopedie (egzemplarz dla każdego ucznia),

(wiadomość w tym miejscu jest urwana, nie wiemy, kto jest jej nadawcą)

Nauczyciel pyta uczniów, czy domyślają się, kto mógł napisać wiadomość. Uczniowie powinni dojść do wniosku, że napisał ją kapitan Krzysztof Kolumb, który odkrył Amerykę w 1492 roku.

2. Nauczyciel zapisuje temat na tablicy.

Indie, 12 października 1492 r.

Wasza Królewska Mość!

Wreszcie nastat wielki i radosny dla całego Naszego kraju dzień! Po tylu miesiącach męczącej i niebezpiecznej podróży doptynęliśmy do lądu! Zatoga jest wycieńczona, ale wszyscy jesteśmy szczęśliwi, że dokonaliśmy tak wielkiego odkrycia. Niestety niepokój budzi w nas zachowanie tubylców, którzy twierdzą, że ich ziemia to nie Indie, lecz Ameryka...

Z wyrazami szacunku

Opracowanie nowego materiału

1. Nauczyciel odczytuje głośno tekst wiersza Władysława Broniewskiego pt. *Kolumb*. Następnie rozmawia z uczniami, pytając: *Kto jest bohaterem wiersza i co na to wskazuje?* (Uczniowie przytaczają fragmenty wiersza uzasadniające ich odpowiedź – *Krzysztof Kolumb, kapitan, śmiały wódz wyprawy*). *Co możemy powiedzieć na temat tego bohatera? Jakich informacji dowiadujemy się z tekstu?* (Uczniowie przytaczają fragmenty wiersza uzasadniające ich odpowiedź – *jest kapitanem, śmiałym wodzem morskiej wyprawy, stanowczym, wytrwałym, odważnym, męskim, wierzącym w marzenia, dążącym do spełnienia swoich marzeń, dążącym do celu, który sam sobie wyznaczył*). Przy tym pytaniu nauczyciel rysuje na tablicy tabelę – z jednej strony zapisuje informacje o Kolumbie wynikające z wiersza, a z drugiej (w dalszej części lekcji) informacje o Kolumbie wynikające z notatki encyklopedycznej:

Wiersz	Notatka encyklopedyczna

2. Nauczyciel podsumowuje, że Kolumb pragnął osiągnąć coś wielkiego w swoim życiu. Uparcie dążył do zamierzonego celu, dlatego udało mu się go osiągnąć. Dzięki swoim odkryciom stał się osobą znaną i cenioną do dnia dzisiejszego. Następnie pyta uczniów: *Gdzie możemy znaleźć informacje na temat takich osób, jak Krzysztof Kolumb?* Uczniowie powinni dojść do wniosku, że możemy m.in. przeczytać o nich w encyklopedii. Nauczyciel przypomina zasady korzystania

z tej pomocy. Uczniowie odszukują hasło *Kolumb*, następnie ochotnik głośno odczytuje uzyskane wiadomości:

Kolumb Krzysztof (1451 – 1506): włoski żeglarz i podróżnik w służbie hiszp., dzięki poparciu Izabeli Kastylijskiej odkrywca Ameryki (12 X 1492); 4 podróże do Ameryki: 1492 – 93, 1493 – 96, 1498 – 1500, 1502 – 1504; odkrył m. in. wyspy San Salvador, Kubę, Haiti, San Domingo, Puerto Rico, Jamajkę, wybrzeże Jukatanu; do końca życia wierzył, że dotarł do wybrzeży Azji Wsch.

Nauczyciel pyta uczniów: *Czego na temat Krzysztofa Kolumba dowiedzieliście się z tego tekstu?* (Uczniowie przytaczają fragmenty uzasadniające ich odpowiedź – *lata życia, pochodzenie, czym się zajmował, gdzie służył, kiedy odkrył Amerykę, ile podróży odbył, co odkrył, wierzył, że dopłynął do Azji Wschodniej*).

Nauczyciel uzupełnia drugą stronę tabelki, zamieszczonej na tablicy.

Wiersz, a drugi *Notatka encyklopedyczna*). Następnie rozdaje uczniom koperty (jedna na parę), w których znajdują się cechy gatunkowe wiersza lub notatki encyklopedycznej. Zadaniem uczniów jest podejście do tablicy i dopasowanie danej cechy do odpowiedniego statku.

Wiersz: tytuł, wers, strofa, rym, środki artystycznego wyrazu, język poetycki.

Notatka encyklopedyczna: nagromadzone fakty, skróty, rzeczowość, wiado-
mości ujęte w nawias, hasło główne, język popularno-naukowy, brak wyrazów nacechowanych emocjonalnie.

► Praktyczne zastosowanie nowego materiału

Zadanie pracy domowej: Wyobraź sobie, że jesteś pisarzem, który został poproszony o napisanie notatki encyklopedycznej na temat wybranej osoby. Twój kolega z ławki jest znanym odkrywcą. Napisz na jego temat krótką notatkę do encyklopedii.

Każdy z uczniów w zeszycie redaguje notatkę encyklopedyczną, uwzględniając cechy charakterystyczne tego gatunku, które wcześniej wymienili.

► Komentarz autorki

Uczniowie zaciekawieni przygodą i postacią Krzysztofa Kolumba chętnie brali udział w zajęciach. Tworząc scenariusz, postawiłam na różnorodność form i metod pracy, a także na interesujące pomoce dydaktyczne. Podczas lekcji starałam się pobudzić wyobraźnię uczniów, oddziałując na ich zmysły. Moim celem było dotarcie do każdego ucznia i zaktywizowanie całej klasy.

► Bibliografia:

1. A-Zetka. *Oryginalna encyklopedia PWN*. Red. M. Sajko. Warszawa 2006.
2. Łuczak A., Murdzek A.: *Między nami*
4. *Język polski. Podręcznik. Szkoła podstawowa*. GWO, 2013, s. 268.

Poniżej prezentujemy prace nagrodzone w konkursie na scenariusz zajęć
Organizujemy kącik w sali,
 będący elementem II Śląskiego Kongresu Wychowania Przedszkolnego.
III Śląski Kongres Wychowania Przedszkolnego
 odbędzie się w dniach 19, 20 października 2018 r.

I miejsce w konkursie

ORGANIZUJEMY KĄCIK „COŚ Z NICZEGO”. Scenariusz zajęć w grupie 3, 4-latków

BEATA CHEŁMINIAK

► Cele ogólne:

- stworzenie kącika zabaw swobodnych pod nazwą: *Coś z niczego*,
- propagowanie technik doświadczeń poszukujących Celestyna Freineta.

► Cele szczegółowe

Dziecko:

- doświadcza i działa na różnych przedmiotach,
- jest kreatywne,
- rozwija wyobraźnię,
- wymyśla niestandardowe przeznaczenie przedmiotów codziennego użytku,
- rozwija sprawność manualną,
- ćwiczy koncentrację, współdziała i tworzy dla grupy.

- **Metody wg Wincentego Okonia:** słowne, oglądowe, czynne.

- **Formy pracy:** grupowa, indywidualna.

- **Środki:** regał z przeznaczeniem na kącik, pudełka różnej wielkości, elementy kącika tj.: klamerki do bieli-

znych (plastikowe, drewniane), zużyte płyty CD, patyczki po lodach, rolki po papierze toaletowym, koraliki różnej wielkości, guziki, kolorowe żyłki, kasza manna (piasek), talerzyki plastikowe, muszelki, kamyki, piórka, korki, słomki itp.; nagranie z muzyką relaksacyjną, napis *Coś z niczego* przygotowany przez nauczyciela.

- **Czas trwania:** ok. 30 min

► Przebieg zajęć

1. Przed zajęciami nauczyciel przygotowuje wszystkie materiały na czterech stolikach:
 - na pierwszym – zużyte płyty CD i klamerki plastikowe,
 - na drugim – rolki po papierze toaletowym, klamerki drewniane, patyczki po lodach,
 - na trzecim – koraliki, guziki, żyłki,
 - na czwartym – kasza manna na talerzykach, kamyki, muszelki, inne skarby.
2. Dzieci tworzą koło wokół stolików. Nauczyciel prezentuje zgromadzone przedmioty, a dzieci je nazywają. Siadają na swoje miejsca przy

stolikach i próbują tworzyć kompozycje według własnego pomysłu. Nauczyciel puszcza nagranie muzyki relaksacyjnej.

3. Po pięciu minutach nauczyciel prosi, żeby rozmontować wszystkie kompozycje. Dzieci zmieniają miejsca, przesuując się do kolejnego stolika. Zmiany następują kilka razy, tak aby każde dziecko mogło doświadczyć zabawy przy danym stoliku.
4. Przy ostatniej zmianie, po zabawie, dzieci otrzymują pojemniki i segregują wszystkie przedmioty.
5. Każde dziecko zabiera jeden pojemnik i układa na wcześniej przygotowanym regale, przeznaczonym na nowy kącik.
6. Nauczyciel prezentuje dzieciom opis kącika z zestawem elementów, które stanowią jego skład. Tłumaczy napis *Coś z niczego* i zachęca do wykorzystywania w domu przedmiotów codziennego użytku do tworzenia ciekawych kompozycji.
7. Każdorazowo, podczas zabaw swobodnych, nauczyciel zachęca do korzystania z nowego kącika.

► Podsumowanie

Doświadczenia poszukujące są doskonałą formą zabaw swobodnych, ale sprawdzają się również w realizacji zajęć dydaktycznych. W kąciku znajdują się także elementy, których nie wykorzystano w tych konkretnych zajęciach – przydadzą się przy innych okazjach. Do kącika można dołączyć elementy przyrody. Jesienią doskonale sprawdzają się kasztany, żołądź czy jarzębina. Wszystko zależy od kreatywności nauczyciela.

„ZOBACZ, USŁYSZ, POCZUJ...” – ZABAWY ZABAWKAMI Z NOWEGO KĄCIKA W NASZEJ SALI Scenariusz zajęć przedszkolnych

SYLWIA KWAPISIEWICZ-ŁEBEK

Poniższy scenariusz uzyskał
ex aequo **III miejsce**
w konkursie
na scenariusz
Organizujemy kącik w sali
podczas II Śląskiego Kongresu
Wychowania Przedszkolnego.

➤ **Czas trwania:** około 45 min

➤ **Grupa:** 6-latki.

➤ **Miejsce zajęć:** sala przedszkolna.

➤ **Zgodność z podstawą programową:** *Wspieranie aktywności dziecka podnoszącej poziom integracji sensorycznej i umiejętności korzystania z rozwijających się procesów poznawczych.*

➤ **Cele ogólne:**

- samodzielne konstruowanie wiedzy,
- uświadomienie dzieciom roli poszczególnych zmysłów w percepcji świata,
- doskonalenie:
 - umiejętności różnicowania, rozpoznawania i nazywania smaków,
 - różnicowania i rozpoznawania dźwięków,
 - rozpoznawania przez dzieci różnych faktur na powierzchni materiałów,

- ćwiczenie koncentracji uwagi – skupienie wzroku na przedmiocie i osobie,
- doskonalenie koordynacji własnego ciała,
- doskonalenie umiejętności formułowania ustnych wypowiedzi na podany temat, na podstawie doświadczeń, przeżyć.

➤ **Cele szczegółowe**

Dziecko:

- odkrywa, bada, dotyka, wącha, smakuje, słucha, patrzy,
- chodzi po ścieżce sensorycznej, określa doznania, poszukuje określeń,
- czerpie radość z zabawy, odkrywania, doświadczania,
- świadomie używa zmysłów w poznawaniu świata.

➤ **Strategia uczenia się:** percepcyjno-innowacyjna.

➤ **Formy pracy:** indywidualna, zespołowa, zbiorowa.

➤ **Środki dydaktyczne:** nagranie, zabawa *Witam Cię* M. Staniek, chusty, opaska na oczy, memory dotykowe, memory grzechotki, żelowe woreczki sensoryczne, memory fakturowe, kolorowy ryż, zapachy do ciast, słoiki zapachowe, bukiet róż, gra dotykowa, galaretki, owoce, kulki sensoryczne, puzzle, masa plastyczna, plansze, ścieżka sensoryczna.

➤ **Przebieg**

W sali przedszkolnej są stworzone pojedyncze stanowiska do zabawy

nowymi nietypowymi zabawkami. Zabawki pochodzą z nowo powstałego kącika: *Zobacz, usłysz, poczuj*. Z niektórymi dziećmi miały już kontakt podczas wspólnej organizacji zajęć.

1. **Witam Cię** (M. Staniek) – zabawa na powitanie.

Dzieci dobierają się w pary i ustawiają w obwodzie koła. Słuchają piosenki, wykonują opisane poniżej czynności.

➤ **Witam Cię** – trzy uderzenia dłońmi o dłoń partnera (metrum 2/4),

➤ **Jak się masz** – trzy uderzenia dłońmi o dłoń partnera (metrum 2/4),

➤ **Już zabawy, już zabawy...** – trzymając się pod rękę, wykonują półobróty, stając na miejscu swojego partnera, do którego teraz stoją tyłem,

➤ **Nadszedł czas** – trzy tupnięcia; twarzą zwrócone są teraz do kolejnego przedszkolaka.

2. **Ręka, oko, nos, ucho, usta** – puzzle. Dzieci podzielone na kilkusobowe zespoły otrzymują koperty z elementami puzzli. Każda z drużyn składa swój zestaw. Dzieci nazywają powstałe obrazy: Ucho, Usta, Nos... Puzzle pozostają złożone na dywanie.

3. **Nowe zabawki** – **zapoznanie**. Dzieci ustawiają się w pary, jedno z nich ma zawiązane oczy i jest prowadzone przez drugie do kącika z zabawkami i zapoznawane z nowymi zabawkami. Pary wracają na dywan. Nauczyciel prosi o opowiedzenie o nowych zabawkach tylko dzieci, które miały zawiązane oczy. Jakimi były te zabawki? W związku z tym, że dzieci nie potrafią o nich wiele powiedzieć, nauczyciel prosi je o ponowną próbę. Każde dziecko wybiera sobie jedno miejsce do zabawy i (w pierwszym etapie) bawi się jedną zabawką. Nauczyciel ponownie pyta: Jakimi były zabawki, którymi się bawiliście? Dzieci określają kolor, zapach, fakturę, kształt, smak, dźwięk, mają ogrom spostrzeżeń. Nauczyciel pyta: Skąd to wszystko wiecie? Dzieci mówią, że dotykały, wąchały, słuchały... Ponownie nauczyciel nawiązuje do złożonych puzzli: Jakbyście teraz mieli nazwać, co jest widoczne na powstałych puzzlach? Dzieci nazywają konkretne zmysły: dotyk,

słuch, wzrok. Uogólniają, używając nazwy: nasze zmysły.

4. **Doświadczam, poznaję** – zabawa nowymi zabawkami z kącika według zainteresowań dzieci. Nauczyciel

rozmawia z dziećmi indywidualnie na temat doświadczeń podczas zabawy. Nakierowuje na ich opisanie.

5. **Podsumowanie** – rozmowa wsparta planszami: Po co są nam zmysły?

Co dzięki nim wiemy? Która zabawa sprawiła Ci najwięcej przyjemności? Czy chciałbyś/chciałabyś jeszcze się pobawić?...

Sylvia Kwapisiewicz-Łebek jest nauczycielką wychowania przedszkolnego w Przedszkolu Miejskim nr 40 w Sosnowcu.

ZMYSŁOWE TAJEMNICE

Scenariusz zajęć przedszkolnych

ANETA RUSIN

Poniższy scenariusz uzyskał
ex aequo **III miejsce**
w konkursie
na scenariusz
Organizujemy kącik w sali
podczas II Śląskiego Kongresu
Wychowania Przedszkolnego.

▶ Cel ogólny:

- rozwijanie świadomości poznawania świata za pomocą zmysłów

▶ Cele szczegółowe

Dziecko:

- poznaje nazwy zmysłów (wzrok, słuch, dotyk, smak, węch).
- dopasowuje części ciała do zmysłów (wzrok – oko, słuch – ucho),
- znajduje takie same pary obrazków,
- określa zawartość butelek za pomocą słuchu,
- dobiera w pary przedmioty wydające ten sam dźwięk,
- określa za pomocą dotyku zawartość balonów,
- szereguje butelki według ich ciężaru (od najlżejszej do najcięższej),
- nazywa spożywane produkty,
- potrafi określić smak i zapach produktów spożywczych,
- wymienia znane mu produkty o podobnym smaku i zapachu.

- ▶ **Metody pracy:** czynne (samodzielne doświadczenia, kierowanie aktywnością), oglądowe (obserwacja, pokaz), słowne (rozmowa, instrukcje).

- ▶ **Formy pracy:** indywidualna, zbiorowa.

- ▶ **Środki dydaktyczne:** wszelkie przedmioty zebrane w kąciku sensorycznym (woreczki i butelki, kostki sensoryczne, panele ścieżki itp.), sylwety rybek, ilustracje produktów spożywczych i innych przedmiotów, trójkolorowa plansza, folia aluminiowa, przedmioty z otoczenia dziecka: np. klocek, kredka, różne produkty spożywcze (m.in. cukier, cytryna),

▶ Przebieg zajęć

Część wstępna: Poznajemy świat

- rozmowa wprowadzająca na temat zmysłów. Próba nazwania swoich zmysłów. Dopasowanie zmysłów do odpowiednich części ciała.

Część właściwa

1. **Znajdź parę.** Na dywanie znajdują się sylwety rybek. Zadaniem dziecka jest odnalezienie pary takich samych rybek za pomocą postrzegania wzrokowego. Dzieci określają, jaki zmysł pomógł im w wykonaniu tego zadania.
2. **Zabawa w detektywa.** W przygotowanych butelkach i woreczkach sensorycznych umieszczono różne przedmioty (koralki, figurki, piórka, pompony itd.). Dzieci za pomocą dotyku i wzroku badają, a następnie nazywają odnalezione skarby.

3. **Zapakowane skarby.** W aluminiową folię zostały owinięte różne przedmioty (jabłko, nożyczki, moneta, klocek). Dzieci rozpoznają, co zostało zapakowane. Przenoszą przedmioty na odpowiednie ilustracje.

4. **Co tak brzmi?** Nauczyciel ustawia cztery butelki na dywanie. W dwóch butelkach znajduje się kasza manna, w kolejnych dwóch kamyki. Posługując się słuchem, dzieci odgadują, co znajduje się w środku i dopasowują butelkę do widocznej substancji. Następnie ustawiają obok siebie butelki o takim samym dźwięku.

5. **Ciężkie i lekkie.** W trzech butelkach znajduje się groch w różnych ilościach. Za pomocą dotyku dzieci sprawdzają ciężar butelek. Szeregują je według ciężkości, ustawiając najlżejszą na najjaśniejszym kolorze trójkolorowej planszy, najcięższą na najciemniejszym, a pośrednią na podstawowym. Określają, za pomocą jakiego zmysłu udało im się wykonać zadanie.

6. **Tajemnicze woreczki.** W ośmiu woreczkach umieszczono różne rzeczy. Zadaniem dzieci jest odnalezienie pary takich samych woreczków i próba określenia, co jest w środku. Podobnie postępują w przypadku wypełnionych rękawiczek i balonów.

7. **Kolorowe kostki.** Na ściankach dwóch kostek zostały naklejone: nasiona fasoli, makaron, spinacze, filc, rzepy. Jedno dziecko zasłania oczy drugiemu. Zadaniem dziecka z zasłoniętymi oczami jest obracanie kostek w taki sposób, aby finalnie odnaleźć dwie ścianki o takiej samej fakturze.

8. **Jaki to smak, jaki to zapach?** Dzieci próbują i wąchają przygotowane próbki produktów spożywczych (cytryna, cukier, musztarda, sól, kawa, cynamon, galaretki owocowa). Określają smak i zapach. Wymieniają inne produkty o podobnym smaku i zapachu.

► Zakończenie

9. **Ścieżka sensoryczna.** Na zakończenie zajęć każde dziecko (z zasłoniętymi oczami, jeśli jest potrzeba, to z pomocą nauczyciela) przechodzi boso po ułożonej ścieżce. Próbuje określić, po czym stąpa i jakie towarzyszą mu odczucia. Po pierwszym przejściu, dzieci modyfikują ustawienie paneli. Następnie kolejny raz przechodzą boso.
10. **Podziękowanie za przeprowadzone zajęcia, ewaluacja.** Nau-

czyciel daje każdemu dziecku nasionko fasoli. Prosi, aby dzieci, którym podobało się zajęcie, wrzuciły nasionko do zielonej miseczki. Na końcu każde dziecko określa, który element zajęć podobał mu się najbardziej.

► Komentarz autorki

Pomysł utworzenia kącika zrodził się spontanicznie. Zależało mi przede wszystkim na jego uniwersalności. Nasz przedszkolny kącik powstał

w przeciągu 3 tygodni. Do jego przygotowania włączyli się rodzice dzieci uczęszczających do grupy. Opisane zadania to tylko załączek pełnego wykorzystania wszystkich przedmiotów znajdujących się w kąciku. Zadania można modyfikować według własnego pomysłu oraz według kreatywności dzieci. Kącik sensoryczny jest dostępny dla dzieci każdego dnia. Zdjęcia przedstawiają jego bogactwo oraz sposób wykorzystania przez dzieci w codziennej zabawie.

Aneta Rusin jest nauczycielką wychowania przedszkolnego w Miejskim Przedszkolu nr 12 im. Janusza Korczaka w Knurowie.

„KĄCIK EKSPERYMENTALNY” – LABORATORIUM W PRZEDSZKOLU Scenariusz zajęć przedszkolnych

JOANNA ANTOSIK

Poniższy scenariusz uzyskał
wyróżnienie
w konkursie
na scenariusz
Organizujemy kącik w sali
podczas II Śląskiego Kongresu
Wychowania Przedszkolnego.

► Cele:

- rozbudzanie zainteresowań dziecięcych,
- zachęcanie do eksperymentowania,
- przedstawienie i wyjaśnienie dzieciom prostych zjawisk fizycznych,
- uczenie bezpiecznego posługiwania się różnego rodzaju materiałami, stosowania instrukcji i przestrzegania zasad bezpieczeństwa.

► **Materiały i pomoce:** naczynia – probówki, zakraplacz, szklanki, dzbanki, miski – małe i duże, łyżeczki, tace, pojemniki na produkty, etykiety, ściereczki, gaza, gumki recepturki; kulki z różnego rodzaju materiału, buteleczki z zakraplaczem.

► **Produkty, w zależności od rodzaju doświadczenia:** woda, olej, barwniki spożywcze, proszek do pieczenia, kwas cytrynowy, soda oczyszczona, pieprz mielony, kakao, mąka, sól, ocet, cukier, tabletki musujące – np. witamina C, płyn do naczyń, mydło w płynie.

► Wstęp do zajęć

- I. Wycieczka na Wydział Nauk o Ziemi UŚ, gdzie dzieci wzięły udział w warsztatach pt. *Czym oddychamy?* – tam po raz pierwszy miały możliwość eksperymentowania, doświadczenia.

II. Organizowanie kącika eksperymentalnego (laboratorium) w sali przedszkolnej.

1. Zgromadzenie odpowiednich akcesoriów, pomocy i materiałów, a także fartuszków ochronnych dla dzieci.
2. Omówienie zasad korzystania i prowadzenia doświadczeń przez dzieci – ustalenie zasad bezpieczeństwa podczas zabaw w laboratorium.

► Przebieg zajęć

Prowadzenie doświadczeń i eksperymentów wraz z dziećmi.

UWAGA!

- Pierwszy pokaz doświadczenia zawsze powinien być prowadzony przez nauczycielkę przy współudziale dzieci. Należy omówić sposoby wykonania eksperymentu i używane produkty.
- Doświadczenia przeprowadzane przez dzieci zawsze odbywają się w obecności nauczycielki.
- Niektóre produkty (tj. ocet, tabletki musujące czy detergenty) znajdują się w miejscu niedostępnym dla dzieci – pod opieką nauczycielki.

1. Nasze pierwsze eksperymenty. Doświadczenia z wodą – właściwości wody.

a) Załamanie światła:

► **Złamany ołówek?** – do szklanki w trzech czwartych wypełnionej wodą wkładamy ołówek i obserwujemy. Ołówek wygląda jak złamany, a pod wodą sprawia wrażenie grubszego.

► **Szkło powiększające?** – do dzbanka wlewamy wodę, przykładamy

kartkę z tekstem i obserwujemy, napisy oglądane przez dzbanek z wodą są większe.

- **Znikająca moneta** – pod szklankę wkładamy monetę; gdy napełnimy szklankę wodą, moneta staje się niewidoczna.

b) Napięcie powierzchniowe:

- **Psikus z pieprzem** – do miski wlewamy wodę, wsypujemy większą ilość mielonego pieprzu. Polecamy dziecku, aby zanurzyło palec w wodzie (pieprz przyklei się do palca), następnie zanurzyło palec w mydle w płynie i ponownie włożyło go do miski z wodą i pieprzem (pieprz się nie przyklei do palca).
- **Przyklejona kartka?** – szklankę napełniamy wodą, dokładnie przykładamy kartkę papieru do powierzchni i powoli odwracamy szklankę (nad miską) do góry dnem – woda nie wylewa się.
- **Jak to możliwe?** – na szklankę wypełnioną wodą nakładamy gazę i mocujemy za pomocą gumki recepturki; przykładamy kartkę i odwracamy jak w poprzednim eksperymencie; następnie usuwamy ostrożnie kartkę –

woda nadal się nie wylewa! Możemy jeszcze wzbogacić doświadczenie, wkładając w gazę wykałaczki – woda nadal się nie wylewa – zaskoczenie dzieci murowane!

- c) Mieszanie kolorów:
 - **Kolorowe próbówki.** Wcześniej przygotowujemy próbówki z kolorową wodą – kolory podstawowe. Mieszmamy kolory, przelewając wodę – tworzymy kolory pochodne.
 - **Tęcza na talerzu** – cukierki *skittles*. Układamy cukierki na brzegu talerza, wlewamy odrobinę wody i... obserwujemy efekt.
- e) Rozpuszczanie składników. Przygotowujemy różnego rodzaju produkty typu: mąka, sól, cukier, kakao, ryż olej, dzbanek z wodą, szklaneczki, łyżeczki do nakładania i mieszania. Obserwujemy, które produkty się rozpuszczają, które nie, a które tworzą zawiesinę.
- 2. Ciekawe, zaskakujące i efektowne.
- **Wulkan** – 2 łyżki wody, 1 łyżka sody oczyszczonej. Dodajemy 2 łyżki octu zabarwionego barwnikiem spożywczym – gotowe.
- **Kolorowa pianka** – kwas cytry-

nowy mieszamy z proszkiem do pieczenia i barwnikiem spożywczym, dodajemy płyn do mycia naczyń oraz niewielką ilość wody.

- **Topienie oleju** – przezroczysta miska z wodą, olej, kakao i sól. Do miski z wodą i olejem wsypujemy kakao, a następnie powoli posypujemy solą.
- **Burza kolorów w szklance** – szklanka z wodą, olej i barwniki spożywcze; barwniki wkraplamy powoli na powierzchnię. Tworzy się przepiękna kolorowa burza.
- **Atramentowe cuda** – dwie szklanki, jedna z zimną, druga z ciepłą wodą. Wkraplamy atrament – barwnik w gorącej wodzie traci kolor, po dodaniu niewielkiej ilości octu, odzyskujemy kolor.
- **Tańczące, kolorowe banieczki** – wysokie naczynie wypełniamy w trzech czwartych olejem, dodajemy jedną czwartą objętości zabarwionej wody i tabletkę musującą.
- 3. Opracowanie książeczki z naszymi eksperymentami – opis oraz oprawa graficzna wykonana przez dzieci.
- 4. Poszukiwanie przepisów na kolejne doświadczenia i eksperymenty.

Joanna Antosik jest nauczycielką wychowania przedszkolnego w Przedszkolu nr 14 im. Marii Montessori w Tychach.

W POSZUKIWANIU JESIENI

Scenariusz zajęć przedszkolnych

DOROTA GŁODEK

Poniższy scenariusz uzyskał
wyróżnienie
w konkursie
na scenariusz
Organizujemy kącik w sali
podczas II Śląskiego Kongresu
Wychowania Przedszkolnego.

➤ Grupa: 6-latków

➤ Cele ogólne:

- tworzenie warunków pozwalających na bezpieczną, samodzielną eksplorację otaczającej dziecko przyrody,
- wspieranie dzieci w rozwijaniu czynności intelektualnych,
- budzenie ciekawości odkrywczej dziecka poprzez eksperymentowanie z materiałem przyrodniczym.

➤ Cele szczegółowe

- Dziecko:
- posługuje się pojęciami dotyczą-

cymi zjawiskami przyrodniczymi – np. opadanie liści z drzew,

- klasyfikuje materiał przyrodniczy według wskazanego kodu,
- przelicza zebrany materiał przyrodniczy,
- łączy przyczynę ze skutkiem: zmiana pory roku powoduje zmiany w otaczającym środowisku,
- wyraża ekspresję twórczą podczas czynności konstrukcyjnych z wykorzystaniem materiału przyrodniczego,
- gospodaruje przestrzeń wybranych kąćków własnymi pomysłami konstrukcyjnymi.

➤ **Rodzaje aktywności:** zdrowotna i ruchowa, społeczna, poznawcza i artystyczna.

➤ Metody:

- czynne: zadań stawianych dziecku do wykonania, kierowania własną działalnością dziecka, samodzielnych doświadczeń;

- słowne: rozmowa;
- percepcyjne: pokaz i obserwacja.

➤ **Formy pracy:** indywidualna, zespołowa, zbiorowa.

➤ **Środki dydaktyczne:** kamizelki odblaskowe, przenośny głośnik bluetooth, kobiałki z różnymi symbolami (liści, kasztanów, żółędzi, kory, gałęzi), koce (do siedzenia), lupy, kreda.

➤ Przebieg zajęć

1. Utrwalenie zasad bezpieczeństwa obowiązujących w drodze do i podczas pobytu w parku. Zaznajomienie dzieci z celem wycieczki. Rozdanie kamizelek odblaskowych.
2. **Póki gra muzyka** – zabawa ruchowa rozwijająca umiejętność reagowania na sygnał dźwiękowy. Podczas zbierania materiału przyrodniczego w parku pomocny będzie przenośny głośnik bluetooth. Nauczyciel organizuje zabawę, której celem jest odpowiednio szybka reakcja na dźwięk. Nauczyciel włącza odpowiednią aplikację w telefonie z dowolną piosenką o tematyce jesiennej. Słuchając, dzieci spacerują po wyznaczonym przez nauczyciela terenie. Kiedy muzyka ucichnie, ich zadaniem jest jak najszybszy powrót do nauczyciela – miejsca zbiórki. Nauczyciel przeprowadza zabawę kilkakrotnie, aż do całkowitego opanowania reakcji przez dzieci.
3. **Jesienne koszyczki** – zabawa ruchowa rozwijająca umiejętność klasyfikowania danych elementów zbioru. Nauczyciel rozdaje dzie-

ciom kobiałki, które wcześniej zostały oznaczone symbolami (liść, gałązka, kora, kasztan, żółądz). Podzielone na grupy dzieci zbierają na wyznaczonym terenie odpowiedni materiał przyrodniczy. Nauczyciel informuje, iż mogą zbierać swoje materiały tak długo, jak długo gra muzyka. Po zakończeniu piosenki dzieci wracają do nauczyciela.

4. **Co niesie nam jesień?** – zabawa badawcza. Nauczyciel wraz z dziećmi analizuje zebrane przez nie dary jesieni. Dzieci starają się nazwać wskazywany przez nauczyciela materiał przyrodniczy; jeżeli nie jest im znany – objaśnia, opowiada o nim. Dzieci wykorzystują przyniesione do parku lupy podczas przeglądania zebranego materiału. Badają swoje znaleziska: opisują ich kolor, kształt, powierzchnię. Nauczyciel zwraca uwagę dzieci na budowę liści: każdy z nich ma żyłki (nerwy) podobne do tych ludzkich. W liściu jest jeden nerw główny, który stanowi jego kręgosłup, a także wiele mniejszych (nerwów bocznych). Ich zadaniem jest transportowanie wody oraz składników odżywczych.

5. **Dlaczego liście spadają z drzew?** – zabawa dydaktyczna. Wykorzystując zebrane przez dzieci gałązki i liście, nauczyciel wyjaśnia zjawisko zmiany koloru liści i ich spadania: *Zielone liście zawierają barwnik – chlorofil. Kiedy liść jest bardzo zielony, aż trudno uwierzyć, że pod tym zielonym barwnikiem kryją się jeszcze inne, dodatkowe barwniki: żółty, pomarańczowy i czerwony. Kiedy słońca jest coraz mniej, chlo-*

rofil zostaje rozłożony – znika kolor zielony, a pojawiają się niewidoczne wcześniej pozostałe barwniki. Ta zmiana barwy liści to również obrona drzewa przed jesiennymi chłodami. U podstawy ogonka liścia tworzy się niby korek, który odcina dopływ wody i składników pokarmowych. Liść w tym miejscu staje się bardzo słaby i łamliwy, więc nawet niewielki podmuch wiatru wystarcza, aby spadł na ziemię.

6. **Kolorowe bukieciki** – zabawa ruchowa z elementem przeliczania. Dzieci spacerują w okolicy miejsca zbiórki. Podnoszą tyle liści, ile razy nauczyciel klaśnie. Nauczyciel klaszcząc, za każdym razem zadaje pytanie: *Z ilu liści składa się Twój bukiecik?*

7. **Liściaki – cudaki** – zabawa rozwijająca myślenie twórcze. Nauczyciel rysuje kredą na chodniku dowolny kształt. Podzielone na grupy dzieci wykorzystują zebrany materiał przyrodniczy i starają się przetworzyć narysowany przez nauczyciela kształt w coś nowego i pomyślowego. Dla ułatwienia dzieciom zadania nauczyciel może wybrać kategorię – np. zwierzęta. Po ukończeniu zadania dzieci ustawiają się rzędzie i oglądają wykonane przez kolegów i koleżanki prace.

8. Powrót dzieci do przedszkola. Nauczyciel wraz z dziećmi umieszcza zebrane materiały w kąciu przyrodniczym i artystycznym. Przeprowadza swobodną rozmowę na temat przeprowadzonych zajęć i jesieni oraz zaprasza chętne dzieci do dalszej zabawy przyniesionym materiałem przyrodniczym w wybranych kącikach.

Dorota Głodek jest nauczycielką wychowania przedszkolnego w Przedszkolu Miejskim nr 8 Krasnala Hałabały w Świętochłowicach.

Czy wiesz, że...

Bajkoterapia – najpopularniejszą formą biblioterapii, skierowaną do dzieci, realizowaną przede wszystkim w Polsce, jest bajkoterapia. W piśmiennictwie zagranicznym, tak bogatym w dokumenty biblioterapeutyczne, brakuje opisów warsztatów pisania bajek, w określonym terapeutycznym celu, przez dorosłe osoby. Zatem można stwierdzić, iż jest to domena wyłącznie polska.

Celem bajkoterapii jest uspokojenie, zredukowanie problemów emocjonalnych i wspieranie we wzroście osobowym wykorzystując do tego specjalistyczne bajki terapeutyczne, napisane konkretnie pod dany problem, np. nieśmiałość, agresja, lęk przed dentystą, niesprzątanie po sobie zabawek, etc. Bajkoterapia jest metodą terapii i profilaktyki lęków u dzieci w wieku od 4 do 9 lat. Dotyczy ona rzeczy i zjawisk istotnych dla dziecka, ponieważ wyraża w tekście i opisach zdarzeń to, co się dzieje w psychice dziecka, w jego wewnętrznych przeżyciach. Dziecko uczestnicząc w bajkoterapii, często nieświadomie przyswaja sobie opowiadane historie, a potem wykorzystuje je do walki ze swoimi lękami i strachami. Te bajki dają mu nadzieję, uczą samodzielności, a także innego, optymistycznego spojrzenia na swoje problemy.

Źródło: <http://biblioteka.gruta.pl/biblioterapia-i-bajkoterapia/>

LITERACKIE GRY I ZABAWY. BAŚNIE

BOŻENA RICHTA

Wprowadzenie

Gry i zabawy przygotowywane przez uczniów Zespołu Szkół Handlowych im. Bolesława Prusa w Katowicach dla młodych kolegów mają w szkole już wieloletnią tradycję. Pomysł zaczerpnęliśmy z naszych harcerskich doświadczeń – wykorzystaliśmy gry terenowe i dziecięce zabawy w podchody. W czerwcu odbywa się na terenie przedszkolnego ogrodu, szkolnego boiska i sali gimnastycznej akcja *Wesołe boisko*. Zawsze motywem przewodnim akcji jest literatura dla dzieci. W 2013 r., czyli Roku Juliana Tuwima powstało *Tuwimowo*, oparte na wierszykach dla dzieci łódzkiego poety, następnie *Afrykańskie Wesołe Boisko* – z wykorzystaniem wierszyków i piosenek oraz fragmentów literatury dziecięcej związanej z Afryką; było również *Kolorowe Wesołe Boisko*, gdzie inspiracją były wiersze i teksty piosenek dziecięcych o kolorach.

Należy podkreślić, iż organizacja tego typu imprezy wzbogaca obie grupy wiekowe. Zarówno przygotowujący, jak i adresaci rozwijają swoją kulturę czytelniczą – młodzież musi wyszukać literaturę, zapoznać się z nią lub przypomnieć sobie, zinterpretować, przygotować na jej podstawie zadania i przedstawić młodszemu kolegom; dzieci mają okazję poznać twórczość literacką poprzez zabawę, sztukę, a nawet sport. Kontakt z dziełem literackim jest więc wielostronny i wielopłaszczyznowy. Dodatkowym atutem imprezy jest zwiększenie kompetencji społecznych – wzrost empatii, poczucia odpowiedzialności (za przygotowanie imprezy i za dzieci podczas jej przebiegu) i poczucia własnej wartości wynikającej z kontaktu z młodszym lub starszym przyjacielem oraz satysfakcja z dobrze wykonanego zadania.

W związku z ogromną popularnością imprezy wśród młodzieży, dzieci,

ich rodziców i nauczycieli przedszkola postanowiliśmy dzielić się naszym doświadczeniem z innymi. Z tego pomysłu zrodziła się idea przeprowadzenia warsztatów w Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach, w których uczestniczyli nauczyciele bibliotekarze oraz nauczyciele języka polskiego z naszego województwa. Podczas zajęć uczestnicy mieli okazję zapoznać się z dokumentacją wybranych gier i zabaw, poznać sposób przygotowania takiego wydarzenia, pod opieką prowadzącego przygotować autorski scenariusz przygotowany dla grupy wiekowej z którą pracują, uzyskać praktyczne wskazówki.

Jedną z wyróżnionych prac był poniżej prezentowany scenariusz zajęć opartych na klasycznych baśniach.

Iwona Müller – doradca metodyczny
ds. bibliotek szkolnych

Gra: W kręgu baśni

▶ Cele szczegółowe gry:

- ▶ rozwijanie zainteresowań czytelnich,
- ▶ poznanie klasyki baśni,
- ▶ wdrażanie do czynnego spędzania czasu wolnego,
- ▶ rozwijanie wyobraźni, logicznego myślenia, kreatywności, sprawności ruchowej, manualnej,
- ▶ wdrażanie zasad współpracy i współzawodnictwa,
- ▶ poznanie zasad prawidłowego nakrywania do stołu.

▶ Uczestnicy: uczniowie klas 1 – 3.

▶ Czas trwania: 2 godziny lekcyjne.

▶ Liczba osób: od 2 do 6 dzieci w grupie. Najlepiej, żeby każda grupa miała taką samą liczbę uczestników. Jeżeli to niemożliwe, wówczas grupa mniej liczna otrzy-

muje 0,5 punktu dodatkowo przy 1 i 2 stacji, przy 3, 4, 6 stacji zaś wybrane dziecko wykonuje daną konkurencję dwa razy (przy 5 stacji nie otrzymuje się dodatkowych punktów).

▶ Punktacja

- ▶ 1 stacja – od 0 do 6 punktów (przyznaje się punkt za prawidłowe ułożenie serwetki, łyżki, łyżeczki, noża, widelca, kubka),
- ▶ 2 stacja – liczba punktów zależy od liczby elementów puzzli – każdy element to 1 punkt,
- ▶ 3 stacja – każdy celny rzut to 1 punkt (należy określić liczbę rzutów dla każdego uczestnika),
- ▶ 4 stacja – każda złowiona rybka to 1 punkt (należy określić liczbę rybek do złowienia),
- ▶ 5 stacja – od 0 do 6 punktów (werdykt zależy od melodyjności, synchronizacji),
- ▶ 6 stacja – w określonym czasie, np. 5 minut, każdy uczestnik plecie warkoczek z bibułki; długość warkoczka w centymetrach to liczba punktów (można odjąć punkt za niestaranną pracę).

▶ Przygotowanie sal. Potrzebne są trzy sale:

- ▶ pierwsza na 1, 2, 3, 4, 6 stację,
- ▶ druga na 5 stację ze względu na głośną zabawę,
- ▶ trzecia do zabawy ruchowej (wprowadzenie, zakończenie).

Jeżeli warunki lokalowe pozwolą, każda stacja może znajdować się w osobnej sali. Przy każdej stacji jest stolik z rekwizytami oraz krzesło – *tron* – dla osoby czytającej baśń; za wodnicy siedzą wówczas na ławeczce bądź krzesłach.

▶ Przebranie osób obsługujących stację:

- ▶ 1 stacja – krawiec, osiołek,
- ▶ 2 stacja – wilk, koza,
- ▶ 3 stacja – Śnieżka, książę,
- ▶ 4 stacja – rybak, żona rybaka,
- ▶ 5 stacja – osiołek, kogut,
- ▶ 6 stacja – czarownica, Roszpunka.

Osoby obsługujące stacje mogą być również przebrane za innych bohaterów z danych baśni lub za dowolne postacie z bajek, np. króla, rycerza, krasnoludka.

Do przygotowania dodatkowo:

- karta startowa i punkty – karta startowa w kształcie otwartej książki, do niej wpisywane liczba punktów lub czas,
- kolorowe stroje obsługi (młodzieży) – postacie z baśni,
- muzyka dziecięca – płyta oraz sprzęt grający.

Podział zadań

- Opieka nad dziećmi.
- Obsługa stacji: 12 osób (2 osoby przy każdej stacji), 1 osoba (Wróż-

ka) odpowiedzialna za zabawę rozpoczynającą i kończącą imprezę.

Dodatkowe funkcje:

- zdjęcia – 1 – 2 osoby,
- obsługa medyczna – pierwsza pomoc 1 – 2 osoby,
- obsługa sprzętu grającego 1 – 2 osoby,
- obsługa techniczna 1 – 2 osoby.

Wprowadzenie do gry

Podział dzieci na bohaterów baśni, które będą tematem kolejnych stacji: krawiec, koźlątko, Śnieżka, złota ryb-

ka, kogut, Roszpunka. Prowadzący czyta fragment baśni *Śpiąca królewna* (o Wróżce). Wywołana Wróżka prowadzi zabawę: dzieci biegają, Wróżka podnosi różdżkę, dzieci wbiegają do koła z emblematem danej baśni (6 kół narysowanych kredą). Przegrywa ten, kto wejdzie ostatni: robi wtedy np. dwa przysiady, podskoki lub inne zadanie ruchowe.

➤ **Zakończenie:** zabawa w kółku *Mam chusteczkę haftowaną, Stary niedźwiedź mocno śpi.*

Nr stacji	Nazwa stacji	Opis zadania	Wszystkie potrzebne materiały	Materiały do przygotowania	Materiały do kupienia
1.	<i>Stoliczku nakryj się</i> – czytanie fragmentu	Nakrywanie do stołu	Kubki, talerzyki, sztucze, serwetki, stół	Naczynia, sztucze z tektury	Serwetki
2.	<i>Wilk i siedem koźlątek</i> – czytanie fragmentu	Ułożenie puzzli z obrazkami z baśni	Ilustracje z baśni pocięte na kawałki (ksero lub własnoręcznie wykonane)	Ilustracje do baśni	–
3.	<i>Śnieżka</i> – czytanie fragmentu	Zbieranie piłeczek i rzucanie ich do celu	Kosz lub kartonowe pudełko, piłeczki lub papierowe kulki	Kulki z kartek	Piłeczki, kosz
4.	<i>O rybaku i rybce</i> – czytanie fragmentu	Łowienie rybek	Papierowe rybki z magnesem lub dziurką; wędka z magnesem lub haczykiem	Oczyszczone, pojedyncze gałęzie	Tektura, sznurek, spinacze, magnes
5.	<i>Czterej muzykanci z Bremy</i> – czytanie fragmentu	Zaimprovizowanie orkiestry	Instrumenty	Puszki, pudełka, łyżki, guziki, patyczki	Instrumenty
6.	<i>Rozpunka</i> – czytanie fragmentu	Zaplatanie warkoczyków z bibułki marszczonej	Bibułka pocięta na paski; trzy paski sklejone z jednej strony (wierzchołek)	Paski bibułki na paski o szerokości około 1 cm	Bibuła marszczona, taśma klejąca

Brygida Richta jest nauczycielem techniki oraz bibliotekarzem w Szkole Podstawowej nr 19 w Katowicach.

Czy wiesz, że...

Czytelnictwo książek nie spada. Nowe badania Biblioteki Narodowej

Od dużego tąpnięcia w latach 2006 – 2008 czytelnictwo książek w Polsce utrzymuje się na podobnym poziomie. W 2017 r. przynajmniej jedną książkę czytało 38 proc. Polaków starszych niż 15 lat. Ale to nie wszystko, co mają nam do powiedzenia autorzy najnowszego badania Biblioteki Narodowej. [...]

Badacze z Biblioteki Narodowej, którzy pierwsze wnioski z najnowszej edycji swoich badań przedstawili 15 marca, ponownie potwierdzili tezę, że czytaniu sprzyja w ogromnej mierze czytające otoczenie. Częściej czytają ci, u których się czyta – zarówno w rodzinie, jak i w towarzystwie. Tam, gdzie rodzina czyta, czyta też 82 proc. badanych. Dla porównania tam, gdzie nie czyta się ani w rodzinie, ani w towarzystwie, po książkę sięga tylko 5 proc. respondentów.

Oznacza to, że czytanie – choć wydaje się czynnością względnie samotniczą – jest praktyką w ogromnym stopniu społeczną. Podobne wnioski badacze z BN formułowali też we wcześniejszych latach.

Dyrektor Biblioteki Narodowej Tomasz Makowski zaznaczał w czasie prezentacji wyników, że samo mówienie o książkach może się korzystnie przekładać na wzrost czytelnictwa. – Jeśli osoby o dużym prestiżu będą mówić o książkach, będziemy traktować je jako ważną część życia – mówił. – Rodziny czytające wychowują czytających i na odwrót, ale z perspektywy instytucji publicznej nie należy poprzestawać na takiej konstatacji – wyjaśnia dr Roman Chymkowski, kierownik Pracowni Badań Czytelnictwa Biblioteki Narodowej. – Doszlibyśmy bowiem do wniosku, że praktyki czytelnicze są jak inne praktyki konsumenckie. Trzeba więc pytać o inne [niż rodzina] instytucje, przestrzenie społeczne, w których można kształtować postawy czytelnicze.

Jakie mogą być te przestrzenie? Chymkowski wskazuje na szkołę. Z badań BN wynika, że poloniści swoim zaangażowaniem w kulturę książki wyróżniają się bardzo wyraźnie na tle populacji. Ale zaraz potem zauważa problem: – Wraz z zakończeniem edukacji wskaźniki czytelnictwa spadają, a więc mimo tego potencjału drzemącego w szkołach z powodów systemowych jest on niewykorzystany.

Źródło: <http://sonar.wyborcza.pl/sonar/7,156422,23137454,czytelnictwo-ksiazek-nie-spada.html>. Dostęp 27.03.2018.

JUŻ SIĘ WAS NIE BOJĘ NOCNE STRACHY MOJE! ZASYPIANIE W CIEMNOŚCI. Program zajęć biblioterapeutycznych. Część II

BARBARA KOŃCZAK

*Strach jest częścią naszego życia, nie można przed nim uciec,
trzeba się z nim zmierzyć – ale nie lekkomyślnie czy z zarożumiałością,
lecz w pewnych ramach, które będą stanowiły oparcie
i dawały poczucie bezpieczeństwa.*

Jan-Uwe Rogge

Program *Już się was nie boję nocne strachy moje. Zасыpianie w ciemności*¹ powstał z myślą o konkretnych uczniach w konkretnej szkole, których w roku szkolnym 2012/2013 byłam wychowawcą. Inicjatorem całego procesu stał się czytany głośno na zajęciach tekst D. Wawilów *Jak tu ciemno*. Uczniowie zareagowali na jego treść bardzo emocjonalnie, sygnalizując swoje problemy z zasypianiem w ciemnym pokoju. Zgłosili także chęć udziału w zajęciach mających na celu zmierzenie się z tym problemem. Program ten to też wynik moich wieloletnich doświadczeń zawodowych.

➤ Treści

Treści programu koncentrują się wokół **czterech etapów**, przez które przechodzą jego uczestnicy:

- uświadomienie, nazwanie, omówienie, wykonanie, ośmieszenie i zniszczenie *strachów nocnych* (Scenariusz nr 1, temat: *Kto się boi ciemności? – czyli strachy na lachy*),
- twórcze wykorzystanie ciemności i problemu zasypiania (Scenariusz nr 2, temat: *Nie zasypiam sam, coś do snu ze sobą mam! Recepta i amulet na dobry sen*, ten scenariusz ten został przedstawiony w niniejszym artykule),

- wiara w swoje możliwości i poczucie sukcesu (Scenariusz nr 3, temat: *Sam przeganiam złe sny i dobrze mi z tym!*)
- postrzeganie ciemności jako innego, przyjaznego i bezpiecznego świata kreującego pogodny nastrój (Scenariusz nr 4, temat: *Im ciemniej, tym przyjemniej. Odkrywam nową twarz ciemności*).

Scenariusz zajęć

- **Temat:** *Nie zasypiam sam, coś do snu ze sobą mam! Recepta i amulet na dobry sen.*

➤ Cel ogólny:

- minimalizowanie lęku związanego z zasypianiem w ciemnym pokoju poprzez postrzeganie go jako inspiracji do twórczego wykorzystania.

➤ Cele szczegółowe:

- Dziecko:
 - zna zasady dobrego zasypiania,
 - twórczo wykorzystuje swoje nocne lęki,
 - zna pojęcie amuletu, rytuału,
 - dostrzega pozytywne strony ciemności,

- radzi sobie z lękiem przed ciemnością.

➤ Warunki techniczne:

- liczba uczestników: 10,
- wiek uczestników: uczniowie klasy II szkoły podstawowej,
- czas trwania zajęć: 60 – 80 min (możliwość rozłożenia zajęcia na dwa spotkania).

- **Metody realizacji:** rozmowa kierowana, burza mózgów, praca z tekstem, zabawy ruchowe.

- **Formy realizacji:** praca grupowa, zespołowa, indywidualna.

➤ Literatura wykorzystana do zajęć

- Podmiotu
 1. Rogge Jan-Uwe: *Magda i krokodyl*. W: *Krótkie opowiadania na pokonanie strachu*. Jedność, Kielce 2005.
- Przedmiotu
 1. *Aktywne zabawy. Kamienni przebiegawcy*. IBIS, Poznań 2009.
 2. Dobraczyński A.: *Projekty edukacyjne w bibliotece*. Raabe, Warszawa 2013.
 3. Ippoldt L.: *Biblioterapia w szkole podstawowej. Pomoce metodyczne do zajęć biblioterapeutycznych*. Raabe, Warszawa 2012.
 4. Król M.: *Indiański łapacz snów*. „Świerszczyk” nr 19 / 2012, s. 29.
 5. Stasica J.: *160 pomysłów na nauczanie zintegrowane relaksujących, rozwijających fantazję, zainteresowań i zdolności uczniów w klasach I – III*. IMPULS, Kraków 2001.
 6. Szumanówna W.: *Rysowane wierszyki*. Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej MEN, Warszawa 1997.
 7. *Zrób to sam. Plastelina, orgiami, kamienie, masa papierowa, baloniki*. Praca zbiorowa. IBIS, Poznań 2009.

- **Inne środki i materiały wykorzystane do zajęć (środki terapeutyczne):** tekst czytany lub płytka CD dołączona do książki, recepta na dobry sen, kserokopie stóp, kamienie, pędzelki, farby, kolorowy papier, klej, wełna, drucik, sznurek, piórka,

¹ Pierwszy scenariusz zajęć w ramach programu zamieściliśmy w „Forum Nauczycieli” nr 3(51)2013 r.

maskotki z napisami, buźki, obręcze, pudełko, dyktowany wierszyk

► Przebieg zajęć

► Część wprowadzająca

1. Ewaluacja wstępna, oceniająca nastrój i samopoczucie uczestników zajęć: na podłodze rozłożone są cztery obręcze, a w nich po jednej z maskotek z napisem: RADOŚĆ, SMUTEK, ZŁOŚĆ, ZMĘCZENIE. Na sygnał dzieci wchodzą do obręczy z identyfikującym ich samopoczucie napisem.
2. Zabawy integrujące grupę: *Nocny pociąg pospieszny* – dzieci, w ciągu 1 min, próbują z zamkniętymi oczami ustawić się w kształcie pociągu (wagoniki).

► Część zasadnicza

3. Prowadzący zaprasza do wysłuchania opowiadania *Magda i krokodyl*.
4. Swobodne wypowiedzi dzieci na temat treści tekstu oraz ich odczuć (rozmowa kierowana przez prowadzącego):
 - Kto występował w tekście?
 - Czego bała się Marysia?
 - Kto i w jaki sposób jej pomógł?
 - Jak możemy nazwać taki magiczny sposób na uspienie krokodyli? (rytuał)
 - Jak możemy nazwać magiczny kamień snu Marysi? (amulet)
 Wprowadzenie pojęć **rytuał** i **amulet** oraz objaśnienie ich znaczenia.
5. Prowadzący prowokuje rozmowę na temat nocnych, przedsennych rytuałów u dzieci. Dzieci swobodnie opowiadają o swoich rytuałach przed snem. Prowadzący proponuje zabawę w przygotowanie wspólnej **recepty na dobry sen**, składającej się rytuałów ułatwiających dobre zasypianie. Dzieci tworzą ją na zasadzie burzy mózgów, a następnie po uporządkowaniu pomysłów – kolejno rysują prosty piktogram na wspólnej receptce, symbolizujący rytuał dobrego zasypiania (**załącznik 1**). Recepta obejmuje następujące elementy:
 - kolacja,
 - kąpiel,
 - mycie zębów,

- zakładanie piżamy,
- ścielenie łóżka,
- bajka, kołysanka, przytulanka – maskotka, modlitwa (do wyboru),
- buziak mamy, taty, kogoś bliskiego,
- magiczne słowo – dobranoc,
- gaszenie lampki.

Każde dziecko otrzymuje powieloną receptę do domu, by zawiesić ją nad swoim łóżkiem.

6. Prowadzący zachęca dzieci do wykonania **własnego amuletu na dobry sen**, dając im możliwość wyboru techniki jego wykonania:

- **Indiański łapacz snów** – wykonany z zagiętego w koło drucika oplecionego sznurkiem na zasadzie przeplatanki (sieć) ozdobionego koralikami i piórkami (**załącznik 2**).

- **Kamienni przebierańcy** – proste konstrukcje wykonane z dwóch kamieni, ozdabiane farbą, papierem kolorowym, wełną, np. szop, który późno kładzie się spać, jeżozwierz, śpiący kotek, pociąg, rakieta kosmiczna. Każda postać ma spełniać określoną funkcję w dobrym zasypianiu dziecka, które ją wykona, np. szop to towarzysz późnego zasypiania, jeżozwierz – kolcami odstrasza lęki nocne dziecka, śpiący kotek to stróż, pociąg – zabiera do krainy dobrych snów, rakieta – ułatwia kosmiczne sny.

Każde dziecko zabiera swój amulet do domu, by wraz z receptą towarzyszyły mu każdej nocy.

7. Spontaniczna zabawa ruchowa z papierowymi stopami: każde dziecko otrzymuje wycięte z papieru stopy. Na sygnał prowadzącego – tworzy z nich własny rytuał (wzór) wchodzenia do swojego łóżeczka wieczorem. Ma na to tylko 1 minutę (**załącznik 3**).

8. Prowadzący zaprasza dzieci do zabaw ruchowych osławiających ciemność, np. do zabawy w *Niewidzialne zwierzątka*. Dzieci dobierają się w pary. Jeden z pary przybiera postać zwierzęcia, drugi – za pomocą dotyku rozpoznaje i nazywa przedstawianą postać.

► Część podsumowująca

Zakończeniem zajęć jest zabawa z rysowaniem na kartkach treści dyktowanego wierszyka:

Łóżko, kołdra, poduszeczka.

Pod kołderką śpi laleczka.

Nad laleczką śni lampeczka.

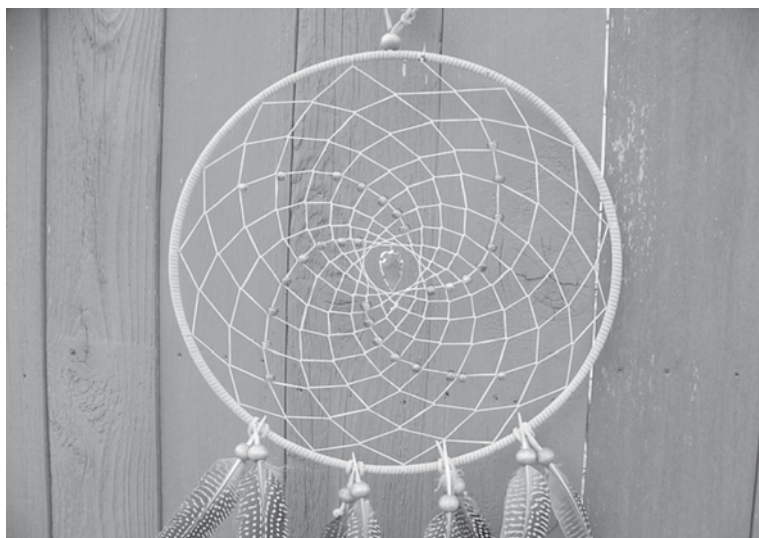
Nic nie straszy już łóżeczka (rytuał przedsenny)

W ramach ewaluacji zajęć, każde dziecko wybiera spośród buziek tę, z którą się identyfikuje, następnie podczas wychodzenia z sali wrzuca ją do specjalnego pudełka (**załącznik 4**).

Załącznik 1

Karta pracy: Recepta na dobry sen

Recepta	
Świadczeniodawca	
Pacjent	Ch. przewlekła
Rp.	
Recepta NA DOBRY SEN	
Data wystawienia przez lekarza	
Podpis lekarza	

Indiański łapacz snów

Weź drucik i zrób z niego koło (sklej drucik np. plastrem).

Opleć drucik sznurkiem.

Weź długi kawałek sznurka i przepleć go kilka razy wokół koła, robiąc pętle w równych odległościach od siebie.

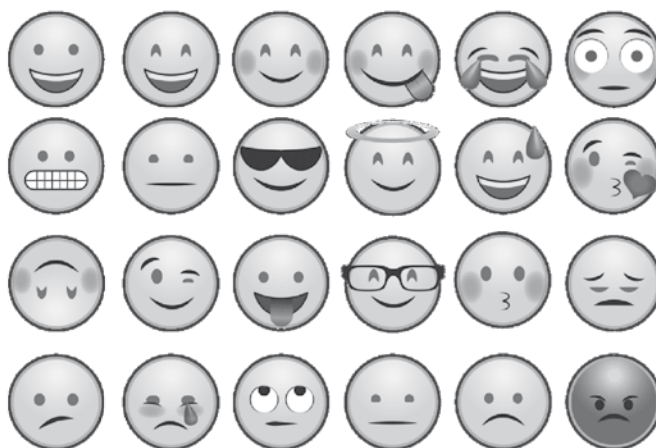
Zwiąż ze sobą końce sznurka – po przepleceniu i związaniu jeden koniec sznurka powinien być dłuższy.

Dłuższy koniec sznurka przepleć przez powstałą przeplatankę i znowu zwiąż ze sobą końce.

Powtarzaj przeplatanie tak długo, aż powstanie sieć.

Przepleć kawałki sznurków na obręczy, tworząc zawieszki do ozdób.

Ozdób swój łapacz koralikami i piórkami (*piórka* możesz też zrobić z papieru).

Załącznik 3**Załącznik 4****Karta pracy: Tropy****Różne minki – ewaluacja**

Barbara Kończak jest wychowawcą świetlicy oraz nauczycielem bibliotekarzem w Szkole Podstawowej nr 8 w Rudzie Śląskiej.